

I S S N 1 3 9 2 - 7 3 7 X

Archivum Lithuanicum 21

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO
VILNIAUS UNIVERSITETAS
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

ARCHIVUM *Lithuanicum* 21

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
VILNIUS 2019

Redaktorių kolegija / Editorial Board:

PROF. HABIL. DR. *Giedrius Subačius* (filologija / philology),
(vyriausiasis redaktorius / editor),

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO,
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Birutė Triškaitė* (filologija / philology),
(vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja / associate editor),

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

HABIL. DR. *Ona Aleknavičienė* (filologija / philology),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

PROF. HABIL. DR. *Roma Bončkutė* (filologija / philology),
KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

PROF. DR. *Pietro U. Dini* (kalbotyra / linguistics),
UNIVERSITÀ DI PISA

PROF. HABIL. DR. *Jolanta Gelumbeckaitė* (kalbotyra / linguistics),
JOHANN WOLFGANG GOETHE-UNIVERSITÄT FRANKFURT AM MAIN

DR. *Reda Griškaitė* (istorija / history),
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DOC. DR. *Birutė Kabašinskaitė* (filologija / philology),
VILNIAUS UNIVERSITETAS

PROF. HABIL. DR. *Bronius Maskuliūnas* (filologija / philology),
ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

DOC. DR. *Jurgis Pakerys* (filologija / philology),
VILNIAUS UNIVERSITETAS

PROF. HABIL. DR. *Rūta Petrauskaitė* (filologija / philology),
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS, KAUNAS

HABIL. DR. *Christiane Schiller* (kalbotyra / linguistics),
HUMBOLDT-UNIVERSITÄT ZU BERLIN

PROF. DR. *William R. Schmalstieg* (kalbotyra / linguistics),
PENNSYLVANIA STATE UNIVERSITY, UNIVERSITY COLLEGE

HABIL. DR. *Darius Staliūnas* (istorija / history),
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Mindaugas Šinkūnas* (kalbotyra / linguistics),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Aurelija Tamošiūnaitė* (filologija / philology),
JOHANNES GUTENBERG-UNIVERSITÄT MAINZ

DR. *Jurgita Venckienė* (filologija / philology),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

Turinys (Contents)

Straipsniai (Articles)

Wolfgang Hock

Untersuchungen zu Daukšas Postille – IV. *Zur Textkonstitution* o 9

Birutė Triškaitė

Milkų šeima XVII–XVIII a. Prūsijos Lietuvoje: genealogijos rekonstrukcija o 73

Kotryna Rekašiūtė

Heinrichas Theodoras von Schönas: ryšiai su masonais o 127

Birutė Kabašinskaitė

Katekizmo pokyčiai XVIII–XIX a. pradžios lietuviškoje kalvinistų raštijoje o 147

Roma Bončkutė

Simono Daukanto *Būdo* recepcija Maironio *Apsakymuose apie Lietuvos praeigą* (1891) o 165

Giedrius Subačius

Pirmosios Simono Daukanto knygos *Prasma lotynų kalbos* (1837)

raidės <I-, J->, <i-, j-> ir jų rinkėjai o 193

Jurgita Venckienė

Hektografinis *Trumpas lietuviškos gramatikos konspektas* –

nežinota XIX a. pabaigos gramatika o 209

Daina Urbonaitė, Loreta Vaicekauskienė

Gimtoji kalba mokykloje: Vakarų Europos švietimo paradigimų istorija

su šiandieninės Lietuvos prieskoniu o 233

Ramunė Čičirkaitė

Ar žodžio galo balsių ilgumą lemia kalbų kontaktai? Praeities mįslė

iš kelių kartų įvairiakalbių vilniečių perspektyvos (trukmės aspektas) o 255

Publikacijos (Publications)

Ona Aleknavičienė

Henriko Lyzijaus laišakai (1718, 1722) Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I

dėl Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro o 283

Recenzijos (Reviews)

Reda Griškaitė

Recenzuojama: Aurelijus Gieda, *Manifestuojanti Klėja. Istorikai ir istorika Lietuvoje 1883–1940 metais*, 2017 o 311

Vilma Žaltauskaitė

Recenzuojama: Reda Griškaitė, *Nuo botanikos iki istorijos: Paluknio dvaro literatė Aleksandra Volfgangaitė. Aleksandra Tekla Sofja Wolfgang, 1805–1861. Bibliotheca Archivi Lithuanici* 10, 2016 o 331

Paweł Brudzyński

Recenzuojama: *Samuelio Boguslavo Chylinskio Biblija: NOVUM TESTAMENTUM Domini Nostri Jefu CHristi Lithvanicâ Lingvâ donatum* o 339

Dalia Dilytė

Recenzuojama: Mikas Vaicekuskas (sud., par.), Daiva Krištopaitienė (par.), Kristijonas Donelaitis, *Raštai 2. Poetiniai tekstai. Metų eilutės ir žodžių junginiai, Metų fragmentas, Pričkaus pasaka apie lietuvišką svodbą, pasakėčios, eilėraščiai, kiti eiliavimai*, Dokumentiniai ir kritiniai leidimai, vertimai, 2019 o 347

Dalia Satkauskytė

Recenzuojama: Arūnas Streikus, *Minties kolektyvizacija: cenzūra sovietų Lietuvoje*, 2018 o 353

Ruth Leiserowitz

Rezension von: Gitanas Nausėda, Vilija Gerulaitienė (Hrsg.), *Chronik der Schule zu Nidden*, 2013; Gitanas Nausėda, Vilija Gerulaitienė (sud.), *Nidos mokyklos kronika*, 2016 o 361

Diskusijos, apžvalgos, pastabos (Discussions, Surveys, Notes)

Gytis Vaškelis

In memoriam Petruui, Petruui Kalibatui (1948–2019) o 371

Birutė Triškaitė

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Vilnius

Milkų šeima XVII–XVIII a. Prūsijos Lietuvoje: genealogijos rekonstrukcija¹

Prūsijos Lietuvoje tarp lietuvių raštijos kūrėjų buvo ne tik pavienių evangelikų liuteronų kunigų, bet ir ištisų jų šeimų bei kartų. XVIII a. šalia Ruigių – Teofilio Šulco (Theophil Schultz, 1629–1673) vaikaičio Pilypo Ruigio (Philipp Ruhig, 1675–1749) ir pastarojo sūnaus Povilo Frydricho (Paul Friedrich Ruhig, ~1725–po 1781) – iškyla Milkų šeima, kurios dvi kartos aktyvia lituanistine veikla kone šimtmetį buvo įsiliejusios į lietuviškąją kultūrinę erdvę. Tai tėvas Petras Gotlybas Milkus (Peter Gottlieb Mielcke, 1695-10-25–1753-06-09) ir trys jo sūnūs: Teodoras Gabrielius (Theodor Gabriel Mielcke, 1728-03-28–1762-03-19), Kristijonas Gotlybas (Christian Gottlieb Mielcke, 1733-??-??–1807-07-06) ir Danielius Frydrichas (Daniel Friedrich Mielcke, 1739-01-11–1818-03-21)².

Lietuvių raštijos istoriografijoje daugiausia duomenų apie Milkų šeimą – sudėtį ir jos narių biografijas – pateikė Vaclovas Biržiška *Aleksandryne* (Čikaga, 1963, toliau – *BržA*)³ ir Žavinta Sidabraitė straipsniuose bei monografijoje *Kristijonas Gotlybas Milkus. Gyvenimas ir literatūrinė veikla* (Vilnius, 2006)⁴. Šio straipsnio tikslas – remiantis archyviniais šaltiniais rekonstruoti trūkstamas Petro Gotlybo Milkaus šeimos grandis ir keturias šios šeimos kartas, atkreipiant dėmesį į genealogines sąsajas su žinomais amžininkais ir lietuvių kultūrai nusipelnusiais asmenimis.

Pagrindinis genealoginės rekonstrukcijos šaltinis yra bažnytinės metrikų knygos, kuriose registruoti svarbiausi parapijiečių gyvenimo įvykiai – gimimas ir krikštas, santuoka, mirtis. Atkuriant keturias Milkų šeimos kartas remtasi pirminiais autentiškais šaltiniais – išlikusiomis Prūsijos Lietuvos bažnytinėmis metrikų knygomis,

¹ Straipsnis parengtas pagal Lietuvos mokslo tarybos finansuotą projektą *Lituanistinio sąjūdžio XVIII amžiaus Prūsijoje atodangos. Vienos šeimos istorija: Mielckes vs. Milkai* (projekto vadovė – doc. dr. Žavinta Sidabraitė), įtrauktą į Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 m. programą (sutarties Nr. LIP-019/2016).

² Apie Milkų lituanistinę veiklą žr. *BržA* II 52–54, 130–136, 140–141; Girdzijauskas 1990, 5–34; Citavičiūtė 2004, 211, 249–250, 254tt.; Sidabraitė 2006; Triškaitė 2013, 39–86; Sidabraitė 2015a, 680–713 ir kt.

³ *BržA* II 52–54, 130–136, 140–141.

⁴ Sidabraitė 2003, 99–102; Sidabraitė 2005, 191–194; Sidabraitė 2006, 11–42 ir kt.

kurios šiuo metu saugomos Centriniam evangelikų archyve (vok. *Evangelisches Zentralarchiv*, toliau – EZA) Berlyne ir Olštyno valstybiniame archyve (lenk. *Archiwum Państwowe w Olsztynie*, toliau – APO) Lenkijoje. Per Antrąjį pasaulinį karą dingusių bažnytinių metrikų knygų buvo pasitelktos kopijos, darytos prieškarui iš originalų ir dabar saugomos Saksonijos valstybiniame archyve, Leipzigo skyriuje (vok. *Sächsisches Staatsarchiv, Staatsarchiv Leipzig*, toliau – SächsStA, StA-L). Taip pat remtasi Prūsijos kultūros paveldo Slaptajame valstybiniame archyve (vok. *Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz*, toliau – GStA PK) esančiais dalykiniais Milkų laiškais ir kitais dokumentais. Apžvelgiant vėlesnes kartas ir ieškant sąsajų su lituanistine veikla, pasitelkti ir antriniai šaltiniai, iš kurių svarbiausias – Friedwaldo Moellerio (1894–1964) pagal archyvinę medžiagą parengtos Rytų ir Vakarų Prūsijos evangelikų kunigų biografijos, publikuotos veikalė *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch* (1–7 t., Hamburgas, 2012–2014, toliau – ZM).

Tyrimas dvikryptis: žvelgiant diachroniškai atkuriamos vertikalios keturių kartų genealoginės jungtys, tiriant sinchroniškai – horizontalūs giminystės ryšiai, nulemti bendrų tėvų ir santuokos. Atskaitos asmuo – 1695 m. spalio 25 d. Tilžėje (vok. *Tilsit*) gimęs Petras Gotlybas Milkus, nuo kurio prasidėjo šios šeimos atstovų lituanistinė veikla, apėmusi aštuonis XVIII a. dešimtmečius ir peržengusi XVIII–XIX a. sandūrą.

1. TĖVAI PETRAS IR MARIJA MILKAI. Petro Gotlybo Milkaus krikšto įrašas Tilžės Vokiečių, arba Miesto, bažnyčios (vok. *Deutsche Kirche, Stadtkirche*) krikšto metrikų knygoje (1695–1715; EZA: 980/1723, toliau – *TilKK*⁴), datuotas 1695 m. spalio 26 d. (t. y. praėjus vos dienai nuo gimimo), dokumentuoja ne tik jo gimimo metus, bet ir tėvo bei motinos vardus. Tai Marija (Maria, ?–po 1695) ir Petras Milkai (Peter Mielcke, ?–po 1695):

D[en] 26 Oct. A: 1695. [...] || 113 **Peter Mielcke**⁵ p[ate]r Gemellorum. **Maria** m[ate]r || 114 **Peter Gottlieb** [et] Ernft Jacob Gemelli Berhard || Döpner. Ahafver[us] Wendt. Johan Qvant. Michael Badke. φ. || Fr: Catharina Striftermannin. Regina Gerckin. Jgfr: || Barbara Bartfchin⁶.

Pirmą kartą Petro ir Marijos Milkų vardai išlikusiose Tilžės bažnytinėse metrikų knygose užfiksuoti 1684 m. gegužės 19 d. Vokiečių bažnyčios krikšto metrikų knygoje, apimančioje laikotarpį nuo 1673 iki 1695 m. (EZA: 980/1722, toliau – *TilKK*³)⁷, tikriausiai krikštijant jūdviejų pirmagimį (žr. 2), tad manytina, kad susituokti jie turėjo devintojo dešimtmečio pradžioje. Tėvų vardų identifikavimas leidžia atkurti šios šeimos sudėtį, t. y. nustatyti antros kartos atstovus – Petro Gotlybo seseris ir brolius, iš kurių vienas, kaip byloja cituotas krikšto įrašas, – dvynys Ernstas Jokūbas (Ernst Jacob Mielcke, 1695-10-25–1772-12-15) (apie juos žr. 2).

5 Pabraukta vėliau pilkšvai mėlynu pieštuku. Čia ir toliau paryškinta cituojant.

6 *TilKK*⁴ 14, Nr. 113–114. Įrašo faksimilę žr. Triškaitė 2013, 40. Šioje citatoje ir toliau

išskleidžiamos kontrakcijos ir omisijos, o tašku ir dvitaškiu žymimos suspensijos paliekamos neišskleistos.

7 *TilKK*³ 650, Nr. 45.

Vokiečių bažnyčios krikšto metrikų knygos teikia duomenų ir apie socialinę Petro Gotlybo Milkaus kilmę. Tilžės bažnytinės apskrities vyriausiojo kunigo Friedricho Selle's (1658–1710, pareigas ėjo 1687–1710) ir minėtos bažnyčios diakonų Danieliaus Wernerio (1637?–1692, pareigas ėjo 1660–1692), Theodoro Wernerio (1664?–1697, pareigas ėjo 1689–1697) bei kitų pildytose metrikų knygose paprastai prie aukšto ar aukštesnio luomo atstovų – didikų, valdininkų, dvasininkų, mokytojų – pavardžių įrašomas pagarbą reiškiantis priedėlis *Herr* 'ponas' ir *Frau* 'ponia' (tik retkarčiais nurodomos pareigos ar užsiėmimas). Prie Petro Gotlybo tėvų pavardės ir vardų nė sykio iš septynių (tad atsitiktinio praleidimo galimybė atmestina) šis priedėlis nepamintas, vadinasi, pora tokiam visuomenės sluoksniui nepriklausė. Kita vertus, krikšto įrašuose minimi krikštavėjų vardai atskleidžia socialinę šeimos aplinką: su kuo giminiuotasi ir bičiuliautasi, kokių gerbiamų asmenų draugystės siekta. Manytina, kad Petro Gotlybo tėvas buvęs, pasak Sidabraitės, „prakutęs“ miestelėnas⁸, mat vaikų krikštavėiais kviešti garbingi miestiečiai – valdininkai ar kunigų žmonos: Tilžės lietuvių kunigo Mykolo Engelio vyresniojo (Michael Engel, ?–1687) žmona Sophia⁹, jo sūnaus kunigo Mykolo Engelio jaunesniojo (Michael Engel, 1650–1707) žmona Regina¹⁰, kantoriaus Georgo Motzo žmona¹¹, teisėjų Heinricho Boltzo ir Nikolauso Boltzo žmonos¹², teisininkas Tobiasas Siedelmannas¹³ ir kt. Tarp dvynių Petro Gotlybo ir Ernsto Jokūbo krikštavėjų buvo vaistininkas Ahasveras Wendtas ir veikiausiai teismo tarėjo Christopho Striestermano žmona Catharina¹⁴.

Ar Milkai buvo vokiečiai, ar suvokietėję lietuviai, lietuvių raštijos istoriografijoje nėra vienos nuomonės¹⁵. Vis dėlto Vokiečių bažnyčios krikšto metrikų knygos leidžia tvirtinti, kad Petro Gotlybo Milkaus tėvai save laikė vokiečiais: aštuoniems vaikams duoti vokiški vardai (žr. 2), visi jie krikštyti vokiečių lankytoje Vokiečių bažnyčioje, o ne priešais stovėjusioje lietuvių bažnyčioje¹⁶ (beje, joje tuo metu kunigavo giesmių vertėjas į lietuvių kalbą Mykolas Engelis jaunesnysis). Vokiškos etninės tapatybės ženklų laikytina ir pavardės forma *Mielcke*, *Mielke*, kuria Petro Gotlybo tėvas įregistruotas minėtose bažnytinėse metrikų knygose. Kol kas nėra duomenų, kada ši giminė atsikėlė į Tilžę ir nuo kada apskritai gyveno Prūsijos Lietuvoje¹⁷.

Mergautinė Petro Gotlybo Milkaus motinos pavardė nenurodyta nė vieno Milkų vaiko krikšto įrašė (žr. 2), tad remiantis bažnytinėmis metrikų knygomis neįmanu atsekti jos kilmę. Vis dėlto gilesnes Petro Gotlybo šaknis moteriškąja linija atskleidžia jo 1749 m. gruodžio 10 d. prašymas, adresuotas Tilžės miesto magistratui ir burmistrui

8 Sidabraitė 2006, 11.

9 *TilKK*³ 650, Nr. 45.

10 *TilKK*³ 671, Nr. 89.

11 *TilKK*³ 671, Nr. 89.

12 *TilKK*³ 799, Nr. 14.

13 *TilKK*³ 650, Nr. 45.

14 *TilKK*⁴ 14, Nr. 113–114.

15 Plg. *BržA* II 52; Zinkevičius 1990, 264; Kauras 1996, 107–108.

16 Teuber 1728, 620.

17 Galima tik konstatuoti, kad nuo 1642 iki 1684 m. gegužės Tilžės Vokiečių bažnyčioje nebuvo pakrikštytas nė vienas kūdikis, kurio tėvo pavardė būtų buvusi *Mielcke*. Tai liudija minėtoji *TilKK*³ ir išlikusios dar dvi ankstesnio laikotarpio Tilžės Vokiečių bažnyčios krikšto metrikų knygos: *TilKK*¹ (1642–1652; EZA: 980/1719) ir *TilKK*² (1653–1672; EZA: 980/1720).

Danieliui Boltzui. Prašydamas skirti Engelbrechto stipendiją Karaliaučiaus universitete studijuojančiam vyriausiajam sūnui Teodorui Gabrieliui (apie jį žr. 4.1), Petras Gotlybas minėjo, kad šios stipendijos steigėjas buvęs jo senelės iš motinos pusės senelis:

diefes *Stipendium* von meine[m] || Vorfahren herftam[m]et, maßen der *Fundator*, mei=||ner **GroßMutter Mütterlicher Linie, GroßVater** || gewefen¹⁸.

Stipendiją 1595 m. gegužės 6 d. testamentu įsteigė Tilžės miesto tarybos narys Reinholdas Engelbrechtas (?–1595?). Tai jį Petras Gotlybas Milkus minėtame prašyme laikė savo proproproseneliu. Kitaip tariant, 1695 m. gimęs Petras Gotlybas turėjo priklausyti mažiausiai penktajai šios giminės moteriškąja linija kartai.

XVI a. pabaigoje Engelbrechto įsteigta stipendija skirta kasmet studijuojantiems jo šeimos nariams ir giminaičiams, o nesant tokių pretendentų – ir kitiems iš Tilžės kilusiems bei universitete studijuojantiems jaunuoliams. Iš pradžių stipendijos fondą sudarė 373 reichstaleriai ir 30 grašių, o 1712 m. stipendijos skyrimo teisę perdavus Tilžės magistratui fondas buvo dar papildytas¹⁹. Engelbrechto stipendija buvo pagrindinė stipendija, kurią kelerius metus gavo ir pats Petras Gotlybas Milkus, studijuodamas Karaliaučiaus universitete: 1714, 1715, 1716 m. jam skirta po 20 reichstalerių (po 12 reichstalerių išimties tvarka atskaitant ir paskiriant dar dviem pretendentams), o 1725 m. – visa 32 reichstalerių stipendija²⁰. Vėliau ši stipendija ne sykį buvo skiriama jo sūnams. Taigi, regis, Milkūs giminystės saitai iš tiesų siejo su Engelbrechtais. Petro Gotlybo motinos giminaičiai turėjo būti XVII a. viduryje Tilžėje gyvenę Friedrichas, Andreasas, Reinholdas, Zachariasas Engelbrechtai²¹. Į kokią Tilžės šeimą nutekėjo iš pasiturinčios Engelbrechtų giminės kilusi Petro Gotlybo senelė, duomenų nėra, tačiau jo motina atitekėjo į žemesnio luomo Milkų šeimą.

2. BROLIAI IR SESERYS. Petro ir Marijos Milkų šeimos būta gana gausios. Be jau minėto brolio dvynio Ernsto Jokūbo, Petras Gotlybas turėjo dar tris vyresnius brolius ir tris seseris. Bent tiek jų įregistruota išlikusiose Vokiečių bažnyčios krikšto metrikų knygose, apimančiose laikotarpį nuo 1673 iki 1715 m. Tai šie broliai ir seserys: Jonas Frydrichas (Johann Friedrich, krikštytas 1684-05-19), Marija Elžbieta (Maria Elisabeth, krikštyta 1685-10-22), Jonas Kristijonas (Johann Christian, krikštytas 1687-09-17), Ona Sofija (Anna Sophia, krikštyta 1689-05-04), Jonas Ertmanas (Johann Ertmann, krikštytas 1691-07-15), Regina Dorotėja (Regina Dorothea, krikštyta 1693-02-05) (žr. 1 schema):

Anno 1684. || [...] || D[en] 19 Maj. || 45. Peter Mielcke²² p[ate]r. Maria M[ate]r. **Iohann Friedrich** fili[us]. || H[err] Johannes Tefman <←Mielcke>. H[err] Bernhard Mühlfeld. Reinholt Baftelman. || H[errn] Tobias Siedelmans E[he]fr. Fr. Sophia H[errn] Michael Engels Sen. E[he]fr. || H[errn] Fridrich Bartfchen E[he]fr.²³;

18 Mielcke 1749-12-10, 387v. Už šio dokumento nuorodą esu dėkinga doc. dr. Žavintai Sidabraitei.

19 Arnoldt 1746, 26; Thiel 1804, 173–174.

20 ES 112r.

21 Žr. *TiKK¹, TiKK², TiKK³*.

22 Pabraukta vėliau pilkšvai mėlynui pieštuku.

23 *TiKK³* 650, Nr. 45.

Petras Milkus ☉ Marija
(Peter Mielcke, ?–po 1695) (Maria, ?–po 1695)

1. Jonas Frydrichas (Johann Friedrich, 1684 Tilžė–iki 1687? ?)
2. Marija Elžbieta (Maria Elisabeth, 1685 Tilžė–po 1712 ?)
3. Jonas Kristijonas (Johann Christian, 1687 Tilžė–iki 1691? ?)
4. Ona Sofija (Anna Sophia, 1689 Tilžė–? ?)
5. Jonas Ertmanas (Johann Ertmann, 1691 Tilžė–? ?)
6. Regina Dorotėja (Regina Dorothea, 1693 Tilžė–? ?)
- 7–8. **Petras Gotlybas** (Peter Gottlieb, 1695-10-25 Tilžė–1753-06-09 Mielkiemis)
Ernstas Jokūbas (Ernst Jacob, 1695-10-25 Tilžė–1772-12-15 Tilžė)

1 schema. Petro ir Marijos Milkų šeima (remiantis *TilKK*³, *TilKK*⁴, *TilMK*)

Anno 1685. || [...] || *D[en] 22 Octobr.* || 89. Peter *Mielcke*²⁴ *p[ate]r.* Maria *M[ate]r.* **Maria Elifabeth** filia || Henrich Franck. Henrich Bartfch. H[errn] Georg Motzen Cant. E[he]fr. Fr. Euphrosina An- || dres Wigandten Fiŕchm[eifte]r[s] E[he]fr. Fr. Regina H[errn] E[n]gels E[he]fr. Jungfr. Maria Elifabeth Lengnigkin. || H[err] Fridrich Bartfch²⁵;

Anno 1687. || [...] || *D[en] 17* <←16> *Septembr.* || 101. Peter *Mielcke*²⁶ *p[ate]r.* Maria *M[ate]r.* **Iohan Christian** fili[us]. || H[err] Fridrich Bartfch. Iohan Irwing. Henrich Mecklenburg. Daniel Koß. || Fr. Gertrud Seel. Gabriel Preucken vid. Fr. Regina Seel. H[errn] Iacob Meyers vid. || Jungfr. Margaretha Franckin²⁷;

Anno 1689. || [...] || *D[en] 4 Maj:* || 40. Peter *Mielcke*²⁸ *p[ate]r.* Maria *M[ate]r.* **Anna Sophia** filia || Hans Iohanfen. Hans Iacob Hammer. Andreas Kiefing Iun. || Fr. Elifabeth Bernhard Depners E[he]fr. Iohan Adrian Behmen E[he]fr. || Fr. Anna Sophia H[errn] Ertman Personen E[he]fr.²⁹;

Anno 1691. || [...] || *D[en] 15 Julij* || 57. Peter *Mielcke*³⁰ <←Miec> *p[ate]r.* Maria *M[ate]r.* **Iohan Ertman** fili[us]. || H[err] Iohann Schönwald. Iohan Lemm. Georg Sperber. H[err] Henric[us] || Lederkunt. Michael Liedken E[he]fr. Christian Grantzauen E[he]fr. Fr. Catha || rina Elifabeth Michael Kroßen E[he]fr.³¹;

Ann. 1693. || *d. 5 Febr.* || 14. Peter *Mielcke*³² *p[ate]r.* Maria *M[ate]r.* **Regina Dorothea** Filia. || Heinrich Brofin. Fridrich Ierichau, Studiof[us]. Michaël Liedcke. Fr. Hein= || rich Boltzfche. Fr. Nicolai Boltzin. Fr. Andreas Reiman[n]in. Jgfr. Catharina Böhmin³³.

Visi šeši vyresni už Petrą Gotlybą ir Ernstą Jokūbą. Manytina, kad šie dvyniai buvo jauniausi vaikai šeimoje, mat iki 1715 m. daugiau šios poros vaikų nepakrišk-

24 Pabraukta vėliau pilkšvai mėlynu pieštuku.

25 *TilKK*³ 671, Nr. 89.

26 Pabraukta vėliau pilkšvai mėlynu pieštuku.

27 *TilKK*³ 703, Nr. 101.

28 Pabraukta vėliau pilkšvai mėlynu pieštuku.

29 *TilKK*³ 729, Nr. 40.

30 Pabraukta vėliau pilkšvai mėlynu pieštuku.

31 *TilKK*³ 771, Nr. 57.

32 Pabraukta vėliau pilkšvai mėlynu pieštuku.

33 *TilKK*³ 799, Nr. 14.

tyta. Tai, kad trims sūnams iš eilės duotas Jono (Johann) vardas, verčia manyti, jog pirmieji du pilnametystės nesulaukė ir mirė dar iki 1691 m., t. y. prieš gimstant Jonui Ertmanui.

Iš Milkų šeimoje augusių sūnų tik Petras Gotlybas studijavo Karaliaučiaus universitete (imatrikuluotas 1712 m. gegužės 12 d.³⁴) ir pasirinko dvasininko kelią: 1726 m. vasario 11 d. jis ordinuotas Jurbarko (vok. *Georgenburg*) kunigu, o nuo 1736 m. pradžios iki mirties 1753 m. birželio 9 d. kunigavo Mielkiemyje (vok. *Mehlkehmen*)³⁵. Tik Petras Gotlybas buvo įsitraukęs į lietuviškų raštų rengėjų gretas, docentavo Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminare.

2.1. BROLIS ERNSTAS JOKŪBAS. Petro Gotlybo Milkaus dvynys Ernstas Jokūbas tapo žinomu ir gerbiamu Tilžės pirkliu. Tai liudija 1753 m. Karaliaučiuje, Danieliaus Christopho Kanterio spaustuvėje, pasirodžiusio spaudinio antraštinis lapas, kuriame Ernstas Jokūbas Milkus nurodytas kaip autorius: „Ernft Iacob Mielcke, || Bürger=, Kauf= und Handels=Mann in Tilfe“³⁶. Šis spaudinys – tai publikuota proginė kalba, Ernsto Jokūbo sakyta per iškilmes Tilžei švenčiant 200-ąsias įkūrimo metines. Iškilmės vyko 1752 m. lapkričio 2–5 d. ir truko keturias dienas: nuo ketvirtadienio iki sekmadienio³⁷. Beje, šia proga vokišką eilėrašį parašė bei publikavo ir pats Petras Gotlybas Milkus³⁸.

Dvidešimt devynerių Ernstas Jokūbas 1725 m. sausio 30 d. susituokė su Anna Maria mergautine pavarde *Rhode* (1696?–iki 1754). Santuoka užregistruota Tilžės Vokiečių bažnyčios santuokos metrikų knygoje (1697–1766; EZA: 980/1762, toliau – *TilSK*): „*Anno 1725. || [...] || D[en] 30. Ian: || 4. H[err] Ernst Iacob Mielcke. Kauff= v. Handels=|| Mann. Mit Jgfr: Anna Maria geb: Rhodin*“³⁹. Žmona tikriausiai buvo kalvio Erdmanno Rhode's duktė, pakrikštyta 1696 m. kovo 31 d.⁴⁰ Kaip byloja 1716–1733 m. Tilžės Vokiečių bažnyčios krikšto metrikų knyga (*SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm KB Ostpreußen 0108, toliau – TilKK⁵*), jiedu susilaukė keturių vaikų: Marios Elisabethos (krikštyta 1726-02-10)⁴¹, Ernsto Bernhardo (krikštytas 1728-01-16)⁴², Theodoro Gottliebo (krikštytas 1730-10-27)⁴³ ir Johannos Christinos (krikštyta 1732-09-17)⁴⁴.

Būdamas beveik penkiasdešimt devynerių, 1754 m. rugsėjo 17 d. Ernstas Jokūbas vedė antrą kartą. Šįsyk jo žmona tapo Anna Maria Klein (?–po 1760): „H[err] Ernst Iacob *Mielcke*. E. Kaufmann || *Mit Jgfr. Anna Maria Kleinin* || [*secun*]da vota [...] Hauß-

34 Erler 1911–1912, 273: „[1712.] 12. [Maii.] Mielcke Pe. Gottlieb, Tilsa-Pruss., stip.“

35 *QPP* IV 13v, 47r; Arnoldt 1777, 92, 120; Moeller 1968, 41, 93.

36 Mielcke 1753.

37 Thiel 1804, 33.

38 Mielcke [1752].

39 *TilSK* 49v, Nr. 4.

40 *TilKK⁴* 38, Nr. 33.

41 *TilKK⁵* 684, Nr. 29.

42 *TilKK⁵* 723, Nr. 9.

43 *TilKK⁵* 786, Nr. 138.

44 *TilKK⁵* 829, Nr. 107. Pridurtina, kad vėliau Ernstas Jokūbas Milkus krikšto metrikų knygoje, rodos, minimas tik kaip krikštaitėvis. Antai 1738 m. krikštijant pirklio Christiano Wigandto sūnų jis įrašytas pirmasis tarp liudytojų (*TilKK⁶* 108, Nr. 95).

trauung“⁴⁵. Ar Anna Maria galėjo būti Tilžėje XVII a. gyvenusio ir aštuonis vaikus – vieną sūnų bei septynias dukteris – turėjusio Danieliaus Kleino (1609–1666) provaikaitė, atskleistų Kleino šeimos genealogijos tyrimas, bet kol kas tokių duomenų nesama⁴⁶. Tepridurtina, kad tuo metu Tilžėje ir jos apylinkėse gyveno nemažai Kleinų, kurie vertėsi amatininkyste. Tikėtina, kad giminystės gija ją siejo su odininku Danieliumi Kleinu: 1760 m. gruodžio 18 d. Anna Maria įrašyta pirmoji tarp jo dukters krikšto liudytojų – šitaip tvirtinti leidžia 1755–1775 m. Tilžės Vokiečių bažnyčios krikšto metrikų knyga (EZA: 980/1728, toliau – *TilKK*⁷)⁴⁷. Su antrąja žmona, rodos, neturėta vaikų⁴⁸.

Sulaukęs septyniasdešimt septynerių, 1772 m. gruodžio 15 d. Ernstas Jokūbas mirė nuo sekinančios ligos – tai įrašyta Vokiečių bažnyčios mirties metrikų knygoje (1765–1795; EZA: 980/1776, toliau – *TilMK*): „H[err] Ernst Jacob *Mielcke* KauffMan[n] || d[en] 15 [Decem]br[is] 1772. 3ährend[e] Kranckheit. 77 Jahr 6 Wochen“⁴⁹. Taigi Ernstas Jokūbas devyniolika metų pragyveno savo brolių dvynių. Kitaip nei Petras Gotlybas, jis pasiliko gyventi gimtojoje Tilžėje (jo namai, beje, stovėjo Vokiečių gatvėje⁵⁰), tačiau abiejų brolių ryšys išliko glaudus. Petras Gotlybas buvo vyriausio Ernsto Jokūbo sūnaus Ernsto Bernhardo krikštaitėvis⁵¹, o šiedu vėliau lankydavosi Mielkiemyje: brolio ir sūnėno, kaip krikšto liudytojų, vardai įrašyti Petro Gotlybo ranka Mielkiemio evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knygoje (1736–1753; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm AS 2102-1, toliau – *MielKK*¹)⁵².

2.2. SESUO MARIJA ELŽBIETA. Tilžės Vokiečių bažnyčios santuokos metrikų knyga byloja, kad vyriausioji Petro Gotlybo sesuo Marija Elžbieta 1707 m. kovo 1 d. ištekėjo už aštuoneriais metais vyresnio vietinio pirklio Joachimo Friedricho Pötscho (Pehtsch, Petsch, 1677–po 1718)⁵³: „Anno MDCCVII || [...] || d[ie] 1. Martij. H[err] Joachim Friederich Pehtfch || Kauff= u[nd] HandelsMa[nn] mit J. Maria || Elifabeth Mielkin“⁵⁴. Jo tėvas bendravardis Joachimas Friedrichas Pötschas taip pat buvo Tilžės pirklys, turėjęs dar penkis vaikus: tai Anna Catharina (krikštyta 1672-10-13)⁵⁵, Maria Elisabetha (krikštyta 1674-05-10)⁵⁶, Gotthardas (krikštytas 1679-07-03)⁵⁷, Euphrosina (krikštyta 1681-06-06)⁵⁸ ir Dorothea (krikštyta 1683-07-04)⁵⁹.

Marija Elžbieta ir Joachimas Friedrichas susilaukė mažiausiai trijų sūnų: Carlo Friedricho (krikštytas 1708-03-05)⁶⁰, Theodoro (krikštytas 1709-11-21)⁶¹ ir Carlo Gottliebo (krikštytas 1712-04-17)⁶², tačiau pirmagimis veikiausiai mirė iki 1712 m., t. y. iki

45 *TilSK* 88v, Nr. 23.

46 Kad Danielius Kleinas turėjo aštuonis vaikus, žr. *PMDK* [7]; *QPP* IV 62r.

47 *TilKK*⁷ 570, Nr. 216.

48 Žr. *TilKK*⁶ ir *TilKK*⁷.

49 *TilMK* 70, Nr. 11.

50 *TilMK* 70, Nr. 11.

51 *TilKK*⁵ 723, Nr. 9.

52 *MielKK*¹ 239v, Nr. 73; 174r, Nr. 80.

53 Joachimo Friedricho Pötscho krikšto 1677 m. kovo 30 d. įrašą žr. *TilKK*³ 528, Nr. 30.

54 *TilSK* 15v, Nr. 9. Pavardės „Pehtfch“ ir

„Mielkin“ pabrauktos vėliau pieštuku.

55 *TilKK*² 429, Nr. 121.

56 *TilKK*³ 467, Nr. 52.

57 *TilKK*³ 560, Nr. 45.

58 *TilKK*³ 595, Nr. 48.

59 *TilKK*³ 634, Nr. 66.

60 *TilKK*⁴ 252, Nr. 31.

61 *TilKK*⁴ 287, Nr. 48.

62 *TilKK*⁴ 326, Nr. 50.

trečiojo sūnaus, kuriam duotas toks pats vardas, gimimo. 1714 m. liepos 16 d. krikštijant ketvirtąjį Joachimo Friedricho Pötscho sūnų Johanną Friedrichą⁶³, 1716 m. rugsėjo 6 d. – Gottfriedą Bernhardą⁶⁴, o 1718 m. rugsėjo 4 d. – Gotthardą⁶⁵, motinos vardas nenurodytas, tad nežinia, ar ir šių trijų sūnų susilaukta su Marija Elžbieta.

Kol kas neaišku, koks šios Pötschų šeimos ryšys su tuo bendrapavardžiu, kuris Petro Gotlybo sūnaus Kristijono Gotlybo Milkau giesmynui buvo parengęs lietuviškų giesmių ir maldaknygę (jų rankraščius XIX a. pabaigoje Tilžės klebonijoje rado tuometis lietuvių kunigas Karlas Theodoras Waldemaras Hoffheinzas [1823–1897])⁶⁶. Atrodo, kad vienas iš Marijos Elžbietos sūnų testamentu buvo skyręs išlaikymą netekėjusiai savo pusseserei – vienai Petro Gotlybo dukterų (žr. 4.3).

Apie kitas dvi Petro Gotlybo seseris – Oną Sofiją bei Reginą Dorotėją – ir brolių Joną Ertmaną duomenų daugiau nerasta.

3. ŽMONA REGINA LUIZA ŠIMELPENIG. Petro Gotlybo Milkau žmonos ir jo vaikų motinos Reginos Luizos Šimelpenig (Regina Louisa Schimmelpennig, 1702-04-04–1776-12-01⁶⁷) vardas jau žinotas – jį minėjo Sidabraitė⁶⁸. Tai patvirtina ir bent vienas autentiškas šaltinis: šiais vardais ir pavarde ji įrašyta paties Petro Gotlybo Milkau ranka Mielkiemio evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knygoje krikštijant du jų vaikus 1739 ir 1741 m.: „*Mater. Regina Lovifa* gebohrne || **Schim[m]elpfen[n]igin**“⁶⁹, „*Mater. Regina Lovifa* geb. **Schim[m]elpfen[n]igin**“⁷⁰ (krikšto įrašų citatas žr. 4.5, 4.6, taip pat žr. 9, 11 pav.)⁷¹. Kad šią metrikų knygą nuo 1736 m. iki 1753 m., išskyrus pavienius įrašus, pildė Petras Gotlybas Milkus, liudija rašysena: ji tokia pati kaip ir neabejotinų jo autografų (plg. 9, 11 pav. ir Petro Gotlybo autografus)⁷².

63 *TilKK*⁴ 389, Nr. 110.

64 *TilKK*⁵ 448, Nr. 134.

65 *TilKK*⁵ 499, Nr. 138.

66 Vaclovas Biržiška, tikriausiai remdamasis Hoffheinz (Hoffheinz 1882, 264, 267; Hoffheinz 1883, 33, 46), teigė, kad giesmių ir maldaknygę buvo parengęs Kristijonas Mykolas Pečas (Christian Michael Petsch, Pötsch, Poetsch, 1730–1806) (*Brža* II 122–123).

67 Tokias Reginos Luizos Šimelpenig gyvenimo datas pateikė Friedwaldas Moelleris (*ZM* VII 1864). Danielius Wilhelmus Schröderis nurodė ją mirus vėliau – 1777 m. (Schröder 1836, 324).

68 Sidabraitė 2006, 17; taip pat žr. *ZM* VI 1586.

69 *MielKK*¹ 42, Nr. [1].

70 *MielKK*¹ 74, Nr. 9.

71 Pridurtina, kad yra išlikę dviejų 1753 m. rašytų Reginos Luizos Šimelpenig prašymų nuorašai. 1753 m. birželį rašytą prašymą skirti vyriausiąjį sūnų Teodorą Gabrielį Mielkiemio kunigu į neseniai mirusio vyro vietą Regina Luiza pasirašė tik abiem

vardais ir vyro pavarde: „Regina Lowifa Mielck[in]“ (Schimmelpennig-Mielcke [1753-06-??], 28r). O štai 1753 m. rugpjūtį rašytame jos prašyme suteikti viduriniajam sūnui Kristijonui Gotlybui Engelbrechto stipendiją paminėta ir mergautinė pavardė, bet klaidingai įrašyti abu jos vardai: „Maria Dorothea verwit=|| wete Pfarin Mielckin, || geb: Schim[m]elpfen[n]ingin“ (Schimmelpennig-Mielcke [1753-08-??], 520r). Šiuo metu žinomame šio prašymo nuoraše adresantės vardas ir pavardė įrašyti kito asmens ranka, t. y. ne to raštininko, kuris perrašė visą prašymą, veikiausiai siekiant sudaryti autentiško parašo įspūdį, tačiau jau minėtos Mielkiemio bažnyčios krikšto metrikų knygos neleidžia abejoti, kad suklysta (galbūt tėra atsitiktinis sutapimas, bet viena Petro Gotlybo dukterų buvo Marija Dorotėja, žr. 4.3).

72 Publikuotus Petro Gotlybo Milkau autografus žr. Sidabraitė 2006, 16; Triškaitė 2013, 54, 56–57, 59; Triškaitė 2018, 75, 91–95.

Regina Luiza buvo Piktupėnų (vok. *Piktupönen*) kunigo Martyno Šimelpenigio (Martin Schimmelpfennig, 1668–1735), kuris 1719 m. liepos 18 d. parašu aprobavo vadinamojo *Lysijaus katekizmo* rankraštį⁷³, duktė ir giesmių vertėjo, giesmyno sudarytojo, lietuviškos Biblijos redaktoriaus bei vieno vertėjų Adomo Frydricho Šimelpenigio (Adam Friedrich Schimmelpfennig, 1699–1763) sesuo⁷⁴. Įvairiais archyviniais šaltiniais besirėmusio Moellerio duomenimis, jų tėvas mirus pirmajai žmonai Annai Rosinai (jiedu susituokė 1694 m.) vedė jos seserį vardu Regina Dorothea – abi jos buvo Piktupėnų kunigo Jacobo Glenno (1638–1705) ir Reginos Kalau (1647–1692) dukterys⁷⁵. Kitaip tariant, Martynas Šimelpenigis buvo vedęs savo tarnybos pirmtako Glenno, kurio adjunktą paskirtas 1693 m., dukteris. Vyriausias sūnus Adomas Frydrichas ir, regis, duktė Regina Luiza bei jaunesnysis sūnus Ernstas Gotfrydas (Ernst Gottfried Schimmelpfennig, 1704–1768) buvo pirmosios žmonos, o jauniausias Martynas (Martin Schimmelpfennig, 1706–1778) – antrosios vaikai. Jų senelis iš tėvo pusės buvo Įsruties (vok. *Insterburg*) viceburmistras Adomas Frydrichas Šimelpenigis⁷⁶, o dėdė – Skaisgirių (vok. *Skaisgirren*) kunigas Adomas Frydrichas Šimelpenigis (1677–1740)⁷⁷, vienas pirmosios spausdintos lietuviškos Biblijos (Karaliaučius, 1735) vertėjų. Žinoma, kad į Prūsijos Lietuvą Šimelpenigiai dėl religinio persekiojimo atsikėlė dar XVI a. iš Olandijos⁷⁸, tad Petro Gotlybo vaikų, tarp jų ir lietuvių kultūrai labiausiai nusipelnusio Kristijono Gotlybo, gyslomis tekėjo ir olandiškas kraujas. Kitaip nei Petras Gotlybas, Regina Luiza buvo kilusi iš dvasininkų giminės: tiek jos tėvas bei dėdė, o vėliau ir trys broliai, tiek ir senelis iš motinos pusės buvo Prūsijos Lietuvos kunigai.

Santuoka su Petru Gotlybu Milkumi Reginai Luizai Šimelpenig buvo antroji. Prieš tai keletą metų ji buvo susituokusi su Lapynų (vok. *Lappienen*) kunigu Tobiasu Tiedtke (Tydt[c]ke, Tiedtke, Tiedke, 1688-07-04–1725-04-08)⁷⁹ ir susilaukė su juo dviejų sūnų: Christopho Ernsto (1722-05-03–po 1772)⁸⁰ bei Gottfriedo (1723-11-08–1791-01-25)⁸¹ (žr. 2 schemą). Tai liudija abiejų sūnų krikšto įrašai Lapynų evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knygoje (1703–1725; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm B 0343, toliau – *LapKK*). Pirmasis sūnus krikštytas 1722 m. gegužės 24 d., Sekminių sekmadienį, o antrasis – 1723 m. gruodžio 5 d., antrąjį advento sekmadienį:

73 Lysius 1993, 144.

74 ZM VI 1586. Piktupėnų bažnytinės metrikų knygos, baigiantis Antrajam pasauliniam karui tuomečio kantoriaus užkastos netoli Piktupėnų mokyklos, ilgus dešimtmečius buvo laikytos dingusiomis. Vis dėlto 2010 m. vasarą, daugiau nei po pusės šimtmečio, bendromis vokiečių ir lietuvių entuziastų pastangomis jos buvo surastos. Pasak šių paieškų iniciatoriaus Ervino Wittenbergo, jų būklė tokia prasta, kad vargu ar beįmanoma ką įskaityti (Wittenberg 2010, 177).

75 ZM II 601–602; ZM VI 1586.

76 ZM VI 1585–1586.

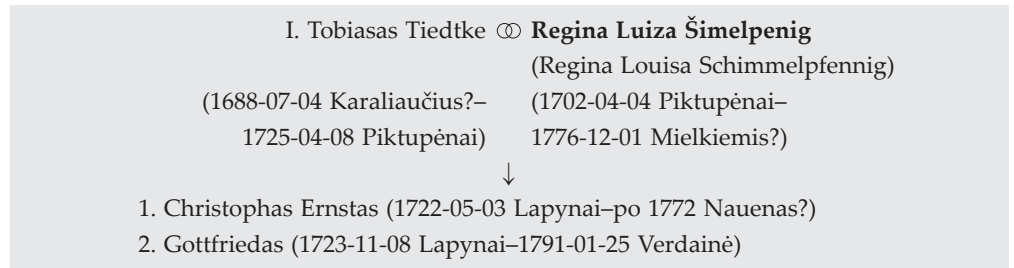
77 Plg. *BrZA* II 29, 59.

78 *BrZA* II 28.

79 Plačiau apie Tobiasą Tiedtke'ę žr. *QPP* IV 76r; Arnoldt 1777, 148; ZM VII 1864.

80 Savo gimimo datą pats Christophas Ernstas Tiedtke nurodė pasirašydamas Halės universiteto alumnų knygoje *Album alumnorum* (žr. Tiedtke 1741, [14r]).

81 Gottfriedo Tiedtke's gimimo data nurodyta jo krikšto įrašė (žr. toliau); taip pat plg. ZM VII 1835 (čia minima 1723 m. balandžio 5 d.).

2 schema. Reginos Luizos Šimelpenig ir Tobiaso Tiedtke's šeima (remiantis *LapKK* ir kitais šaltiniais)

[1722] || [...] || *Fefto Pentecoft*: || [...] || *Lappienen*. || 62. *Tobias Tiedke* v. *Lovifa Regina* || *Schim[m]elpfen[n]ingen* haben einen Sohn || *Christoph Ernft* tauffen laßen || *Comp.* H[err] Pfr: von Skaifgirren. H[err] Pfr: Goelg. || H[err] WildnisB[e]r[eu]t[er] Klein. H[err] BurgGraff || *Quenstädt*. Fr. Pfr: von Żillen⁸²;

[1723] || [...] || *D. II Advent* || 122. H[err] *Tobias Tidtke R. L. Szim[m]el=pfeningen* haben einen Sohn || *Gottfriedt* d[en] 8^{te[n]} *Novemb*: || *Comp.* H[err] *Patzker*. H[err] *Kraf[e]* || Frau *Quenstädtin*⁸³.

Šiuodu savo sūnus Regina Luiza minėjo dviejuose – 1753 m. birželio ir rugpjūčio – prašymuose, adresuotuose Prūsijos vyriausybei Karaliaučiuje (plačiau apie juos žr. 5)⁸⁴.

Tiedtke'į 1725 m. pavasarį mirus, Regina Luiza našlavo kiek ilgiau nei metus. 1726 m., veikiausiai rugsėjį, ji ištekėjo už Petro Gotlybo Milkaus. Taip teigti leidžia tų metų rugsėjo 21 d. datuotas ir Įsroties teismo kolegijai adresuotas vyriausiojo Jurbarko amtmono Friedricho Mühlpfordto (1695–1750) raštas, kuriame jis, be kita ko, minėjo ką tik įvykusias kunigo vedybas („*anitzo* gefchehen[e] Verehligung“), taip pat ir tai, kad gaisro nusiaubtoje klebonijoje jauna šeima negalės gyventi, kad kunigui teks nuomotis brangų būstą netoliese esančioje Įsrotyje, kol bus pastatyta nauja klebonija⁸⁵. Taigi septyneriais metais jaunesnę Reginą Luizą Petras Gotlybas Milkas vedė persikėlęs į Jurbarką ir pradėjęs savo ganytojišką tarnystę.

Neatmestina, kad našle tapusią seserį Reginą Luizą su tuo metu itin perspektyviu Petru Gotlybu, kurį vertino ir kuriuo pasitikėjo Karaliaučiaus universiteto teologijos profesorius, vyriausiasis rūmų pamokslininkas Johannas Jacobas Quandtas (1686–1772), galėjo supažindinti trys jos broliai: Adomas Frydrichas, Ernstas Gotfrydas ir Martynas Šimelpenigai, kurie lankė tenyškščio universiteto Lietuvių kalbos seminarą kaip tik

⁸² *LapKK* 61v, Nr. 62.

⁸³ *LapKK* 67r, Nr. 122.

⁸⁴ Schimmelpfennig-Mielcke [1753-06-??], 27v; Schimmelpfennig-Mielcke [1753-08-??], 519v.

⁸⁵ Mühlpfordt 1726-09-21, 10v–11r. Jurbarko evangelikų liuteronų bažnyčios klebonijo-

je gaisras kilo 1724 m. lapkritį dėl Milkaus pirmtako kunigo Christopho Friedricho Weißermelio (1687–1730) uošvės, kantoriaus Hoffmanno našlės, neatsargumo (Mühlpfordt 1726-09-21, 10v; Mielcke 1727-02-20, 18r; Mielcke 1727-07-01, 27v).

II. **Petras Gotlybas Milkus** ☉ Regina Luiza Šimelpenig
 (Peter Gottlieb Mielcke) (Regina Louisa Schimmelpfennig)
 (1695-10-25 Tilžė– (1702-04-04 Piktupėnai–
 1753-06-09 Mielkiemis) 1776-12-01 Mielkiemis?)

1. Teodoras Gabrielius (Theodor Gabriel, 1728-03-28 Jurbarkas–1762-03-19 Pilkalnis)
2. Kristina Petronėlė (Christina Petronella, 1730-02-0? Jurbarkas–1799-02-19 Vėluva)
3. Marija Dorotėja (Maria Dorothea, 1730/1731-??-?? Jurbarkas–1807-09-23 Pilkalnis)
4. Kristijonas Gotlybas (Christian Gottlieb, 1733-??-?? Jurbarkas–1807-07-06 Pilkalnis)
5. Danielius Frydrichas (Daniel Friedrich, 1739-01-11 Mielkiemis–1818-03-21 Ragainė)
6. Eleonora Šarlota (Eleonora Charlotta, 1741-02-14 Mielkiemis–po 1753 ?)

3 schema. Petro Gotlybo Milkaus ir Reginos Luizos Šimelpenig šeima (remiantis *MielKK*¹, *PilMK*², *VėlMK* ir kitais šaltiniais)

tuomet, kai jame docentavo Milkus (brolius Šimelpenigius tuomet lankius seminara patvirtina, pavyzdžiui, 1723 m. lapkričio 4 d. seminaristų vardu rašytas Petro Gotlybo prašymas skirti jiems lengvatų⁸⁶). Mykolas Biržiška teigė, kad Milkai ir Šimelpenigiai buvo itin susibičiuliavę: „Milkių šeimynos santykiai su Š. [Adomu Frydrichu Šimelpenigiu – B. T.] prieš kelesdešimt [sic!] metų, matyt, buvo labai draugingi“⁸⁷. Tą draugingumą veikiausiai lėmė ne tik studijų laikais užsimezgusi Petro Gotlybo Milkaus ir brolių Šimelpenigių pažintis bei bendradarbiavimas rengiant lietuviškus raštus, bet ir abiejų šeimų susigiminiavimas.

4. VAIKAI IR JŲ ŠEIMOS. Per daugiau nei ketvirtį amžiaus, tiksliau, dvidešimt septynerius metus, trukusią santuoką Petras Gotlybas ir Regina Luiza susilaukė šešių vaikų – trijų sūnų ir trijų dukterų. Tiek vaikų turėjus nurodo pati Regina Luiza 1753 m. rugpjūtį rašytame prašyme⁸⁸. Be jau žinotų Teodoro Gabrieliaus, Kristinos Petronėlės (Christina Petronella, 1730-02-0?–1799-02-19), Kristijono Gotlybo, Danieliaus Frydricho⁸⁹, jiedu turėjo dar dvi dukteris: Mariją Dorotėją (Maria Dorothea, 1730/1731-??-??–1807-09-23) ir Eleonorą Šarlotą (Eleonora Charlotta, 1741-02-14–po 1753). Jurbarkė gimė keturi vaikai, o Mielkiemyje – du (žr. 3 schemą).

4.1. SŪNUS TEODORAS GABRIELIUS. Petro Gotlybo Milkaus pildytos Jurbarko evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knygos veikiausiai yra prажuvusios, nežinoma net prieškariu darytų kopijų. Jurbarkė gimusio vyriausiojo sūnaus Teodoro Gabrieliaus gimimo data žinoma iš kitų šaltinių. Vienas ankstyviausių –

⁸⁶ [Mielcke] 1723-11-04, 52; šaltinio publikaciją žr. Triškaitė 2018, 89–103.

⁸⁷ Biržiška 1931, 243.

⁸⁸ Schimmelpfennig-Mielcke [1753-08-??], 519v.

⁸⁹ Kad Petras Gotlybas Milkus, be trijų sūnų, turėjo dukterį Kristiną Petronėlę, žr. Sidabraitė 2006, 17; taip pat ZM IV 1188.

rankraštine Quandto Prūsijos presbiterologija, kur įrašyta: „*Theodor Gabriel Mielcke* [...] geb. 1728. 28. || *Martij*“⁹⁰. Tokią datą nurodė ir Danielius Heinrichas Arnoldtas (1706–1775) veikale *Kurzgefasste Nachrichten von allen seit der Reformation an den Lutherischen Kirchen in Ostpreußen gestandenen Predigern* (Karaliaučius, 1777)⁹¹, paskui Geldapės (vok. *Goldap*) superintendantas Danielius Wilhelmas Schröderis (1770–1843) straipsnyje apie Mielkiemio evangelikų liuteronų bažnyčios istoriją: „geb. zu Georgenburg am 28. März 1728“⁹². Šia data vėliau neabejota⁹³.

Teodoras Gabrielius studijavo Karaliaučiaus universitete, į kurį imatrikuluotas 1745 m. spalio 26 d.⁹⁴, buvo tenykščio Lietuvių kalbos seminaro docentas⁹⁵, Karaliaučiaus Šv. Elžbietos lietuvių bažnyčios kantorius, Mielkiemio (1753–1755) ir Pilkalnio (vok. *Pillkallen*, 1755–1762) kunigas⁹⁶. Tai, kad ir jis buvo įsitraukęs į lietuviškų raštų rengimą, liudija jo motinos Reginos Luizos 1753 m. birželį rašytas prašymas skirti šį sūnų Mielkiemio kunigu į ką tik mirusio jos vyro Petro Gotlybo vietą: prašyme ji užsiminė, kad lietuvių kalbą gerai mokančiam sūnui buvo patikėta prisidėti prie lietuviškos Biblijos rengimo (mintyje turėtas antrasis leidimas, pasirodęs 1755 m. Karaliaučiuje)⁹⁷.

Tapęs Pilkalnio kunigu, 1755 m. birželį Teodoras Gabrielius Milkus vedė Filipiną Šarlotą Rochau (Philippina Charlotta Rochau, 1734–po 1764) – jos vardą ir pavardę atskleidžia paties Teodoro Gabrieliaus ranka darytas judviejų pirmagimio krikšto įrašas Pilkalnio evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knygoje (1752–1758; APO: Evangelische Kirche zu Pillkallen, 1639/3, toliau – *PilKK*¹): „*Mater Philippina Char-llotta* Geb: <←M> *Rochauin*“⁹⁸ (viso įrašo citatą žr. toliau). Šešeriais metais jaunesnė Filipina Šarlota buvo Balgardeno prie Tilžės amtsroto Johanno Christiano Conrado Rochau (?–1771) ir Magdalenos Elisabethos Sophios Domhardt duktė – jos krikštas įregistruotas 1734 m. balandžio 26 d. Tilžės Vokiečių bažnyčios krikšto metrikų knygoje (1734–1754; EZA: 980/1726, toliau – *TilKK*⁶)⁹⁹. Tuoktuvės įvyko birželio 13 d. Kraupiškyje (vok. *Kraupischken*), dar vadintame *Breitensteinu* (vok. *Breitenstein*)¹⁰⁰.

90 QPP IV 47r.

91 Arnoldt 1777, 23.

92 Schröder 1836, 331.

93 Žr. *BržA* II 52; *ZM* IV 118 ir kt.

94 Erler 1911–1912, 414: „[1745.] 26. [Octobris.] Mielcke Theodor. Gabr., Mehlkeimen. Boruss., iur.“

95 Tai liudija Teodoro Gabrieliaus Milkaus 1750 m. gruodžio 7 d. prašymas skirti docentui priklausančią stipendiją (Mielcke 1750-12-07, 1r–1v, 2v; dar žr. Citavičiūtė 2004, 211; Sidabraitė 2006, 23).

96 QPP IV 47r, 85v; Arnoldt 1777, 120, 129; Moeller 1968, 93, 111; *ZM* IV 1188.

97 Schimmelpfennig-Mielcke [1753-06-??], 28r.

98 *PilKK*¹ 196, Nr. 144.

99 *TilKK*⁶ 10, Nr. 71. Mergautinė Filipinos Šarlotos motinos pavardė nurodyta jaunesniosios jos sesers Gertrudos Magdalenos

Christiane’s krikšto įrašė: „*Mat: Fr: Magdalena Elifabeth* geb: **Domhardt**“ (*TilKK*⁶ 219, Nr. 193; antrasis motinos vardas ir pavardė prirašyti vėliau), taip pat jos brolio Bernhardo Conrado Theodoro krikšto įrašė: „*Mater || Magdalena* geb: **Domhardtin**“ (*TilKK*⁷ 586, Nr. 150). Be šių trijų vaikų, šeimoje buvo gimę dar mažiausiai penki (žr. *TilKK*⁶ 34, Nr. 65; 61, Nr. 78; 80, Nr. 48 [kūdikis mirė vos gimęs]; 172, Nr. 183; 252, Nr. 69).

100 Taip manyti leidžia du Pilkalnio bažnyčios tarnautojo Andreso Holmo teiginiai 1755 m. birželio 17 d. rašte: pirma, kad birželio 13 d. Teodoras Gabrielius Milkus išvyko į savo vestuves, antra, kad birželio 14 d. su savo žmona grįžo į Pilkalnį (Holm 1755-06-17, [1r–1v]).

Anot Įsruities teismo kolegijos direktoriaus von Jagowo, šitaip Teodoras Gabrielius susigiminiavo su gausia Domhardtų šeima¹⁰¹, iškilusia Prūsijos karaliaus Frydricho II (Friedrich II., 1712–1786, valdė 1740–1786) valdymo metais. Garsiausias jos atstovas – Johannas Friedrichas Domhardtas (1712–1781), pirmasis Rytų ir Vakarų Prūsijos provincijos vyriausiasis prezidentas (vok. *Oberpresident*). Į šiaur rytinę Prūsijos Karalystės dalį – Prūsijos Lietuvą – jis su tėvais Justu Heinrichu Domhardt (1686–1736) ir Catharina Gertruda Trüstedt (1696–?) bei seserimis atsikėlė 1724 m. iš Anhalto. Johannas Friedrichas Domhardtas lankė Tilžės provincijos mokyklą, vos devyniolikos metų perėmė iš tėvo Ragainės (vok. *Ragnit*) ir Zaumarų (vok. *Sommerau*) domenų valdymą ir sulaukė Prūsijos karaliaus Frydricho Vilhelmo I (Friedrich Wilhelm I., 1688–1740, valdė 1713–1740) įvertinimo, jaunystėje asmeniškai susipažino su jo sūnumi ir įpėdiniu Frydrichu II, o pastarajam įžengus į sostą, sparčiai ėmė kopti valstybinės tarnybos karjeros laiptais: tarnybą pradėjęs kaip Gumbinės (vok. *Gumbinnen*) karo ir domenų rūmų tarėjas (1746), itin sėkmingai reorganizavęs ir administravęs Trakėnų (vok. *Trakehnen*) dvaro žirgyną, po dešimtmečio tapo antruoju šių rūmų direktoriumi (1756), o netrukus ir prezidentu (1757). Per Septynerių metų karą dėjo daug pastangų, kad krašto ūkis liktų kuo stabilesnis, o po karo rūpinosi jo atkūrimu. 1762 m. (ar 1763 m.) Domhardtas paskirtas Karaliaučiaus karo ir domenų rūmų vyriausiuoju prezidentu, nuo tol viso krašto ūkio valdymas buvo sutelktas jo rankose. Siekdamas pagerinti laivybą, inicijavo Mozūrų kanalo kasybą. Už nuopelnus 1771 m. pakeltas į kilmingųjų luomą, o jo paties bei jo palikuonių pavardė imta rašyti *von Domhardt*¹⁰². Viena Domhardto seserų buvo minėtoji Magdalena Elisabetha Sophia¹⁰³, Filipinos Šarlotos motina, taigi Teodoras Gabrielius buvo vedęs tuomet jau aukštas pareigas einančio ir įtakingo Domhardto dukterėčia.

Mergautinė Teodoro Gabrieliaus žmonos pavardė *Rochau* – tai vienas galimų ortografinių kilmingos Brandenburgo giminės *von Rochow* pavardės variantų¹⁰⁴. Ar bent kokia giminystės gija Filipiną Šarlotą siejo ir su šia garsia aristokratų gimine, duomenų neturima. Teprimintina, kad šimtmečio pabaigoje jos svainis Kristijonas Gotlybas Milkus išvertė šios giminės atstovo Friedricho Eberhardo von Rochowo (1734–1805) skaitinių vadovėlių *Der Kinderfreund* (Frankfurtas, 1776) ir išleido pavadinimu *Kūdikių prietelius* (Karaliaučius, 1795)¹⁰⁵.

Per septynerius metus trukusią santuoką Teodoras Gabrielius ir Filipina Šarlota susilaukė trijų sūnų: Teodoro Gotlybo Kristijono (Theodor Gottlieb Christian, 1756-08-01–1761-04-16), Frydricho Danieliaus (Friedrich Daniel, 1759-01-09–po 1783) ir Augusto Benjamino Lebrechto (August Benjamin Lebrecht, 1760-08-24–?) (žr. 4 schemą). Dviem vyriausiems sūnums duoti vardai liudija stiprų ryšį su jaunesniaisiais Teodoro Gabrieliaus broliais – Kristijonu Gotlybu ir Danieliumi Frydrichu.

101 Jagow 1755-05-13, 166r.

102 Plačiau apie Johanną Friedrichą Domhardtą žr. Graf zur Lippe-Weißenfeld 1877; Forstreuter 1959, 66; Straubel 2009, 220–221 ir kt.

103 *Familienstammbaum von Peter Hennings*

(<https://gw.geneanet.org/pmlhennings?lang=en&pz=peter&nz=hennings&p=johann+christian+conrad&n=rochau>).

104 Hellbach 1826, 327.

105 Dokumentinį leidimą su faksimile žr. Sidabraitė 2015b.

Teodoras Gabrielius Milkus ☉ Filipina Šarlota Rochau
 (Theodor Gabriel Mielcke) (Philippina Charlotta Rochau)
 (1728-03-28 Jurbarkas– (1734 Balgardenas–po 1764 ?)
 1762-03-19 Pilkalnis)

1. Teodoras Gotlybas Kristijonas (Theodor Gottlieb Christian, 1756-08-01 Pilkalnis–1761-04-16 Pilkalnis)
2. Frydrichas Danielius (Friedrich Daniel, 1759-01-09 Pilkalnis–po 1783 ?)
3. Augustas Benjaminas Lebrechtas (August Benjamin Lebrecht, 1760-08-24 Pilkalnis–? ?)

4 schema. Teodoro Gabrieliaus Milkaus ir Filipinos Šarlotos Rochau šeima (remiantis *TilKK*⁶, *PilKK*¹, *PilKK*² ir *PilMK*¹)

Kai kuriuos reikšmingiausias Teodoro Gabrieliaus Milkaus šeimos įvykius dokumentuoja Pilkalnio bažnytinės metrikų knygos. Jau minėtoje 1752–1758 m. krikšto metrikų knygoje užregistruotas jo pirmagimio Teodoro Gotlybo Kristijono gimimas 1756 m. rugpjūčio 1 d. ir po aštuonių dienų įvykęs krikštas. Šis įrašas atskleidžia ne tik vyriausiojo sūnaus, bet ir, kaip minėta, žmonos vardus (žr. 1 pav.):

1756 || 144 *Pillkallen*. *nat*: d[en] 1ten Aug[uf]ti renatus || d[en] 9^{d[en]} eiusd: m: || Pater Theodor Gabriel *Mielcke*¹⁰⁶ || Pfarrer alhie || Mater Philippina Char-||lotta Geb: <←M> Rochauin || Filius **Theodor Gottlieb** || *Christian* || Teftes Herr Geheim=||ter=Rath Domhart || Amt[s]Rath Rochau || AmtsRathtochter || AmtsRäthin *Luetkens* || HErr BurgerM[ei]ft[e]r || *Plewe*¹⁰⁷.

Krikštą tėvais kviešti ne tik garbingiausi Pilkalnio valdininkai, tarp kurių – burmistras Joachimas von Plewe (1712–1788, pareigas ėjo 1753–1758), jų žmonos ir dukters, bet ir minėtas Gumbinės karo ir domėnų rūmų tarėjas Domhardtas – Filipinos Šarlotos dėdė iš motinos pusės. Vis dėlto netrukus – 1761 m. balandžio 16 d. – Pilkalnio evangelikų liuteronų bažnyčios mirties metrikų knygoje (1742–1770; APO: Evangelische Kirche zu Pillkallen, 1639/2, toliau – *PilMK*¹) atsirado įrašas apie nė penkerių nesulaukusio berniuko mirtį nuo raupų (žr. 2 pav.):

1761 || [...] || 106. *Pilkallen* ^rTheodor || *Christian Gottlieb Mielck[e]*¹¹⁰⁸ || 4¾ Jahr d[en] 16ten April || an d[en] *Pocken*¹⁰⁹.

Netektis užregistruota Teodoro Gabrieliaus jaunesniojo brolio Kristijono Gotlybo Milkaus ranka – tuo abejoti neleidžia rašysena (plg. ypač lotyniškojo rašto raidžių <P>, <G>, <b> grafiką įrašė ir neabejotinuose Kristijono Gotlybo autografuose¹¹⁰).

¹⁰⁶ Pabraukta vėliau raudonu pieštuku.

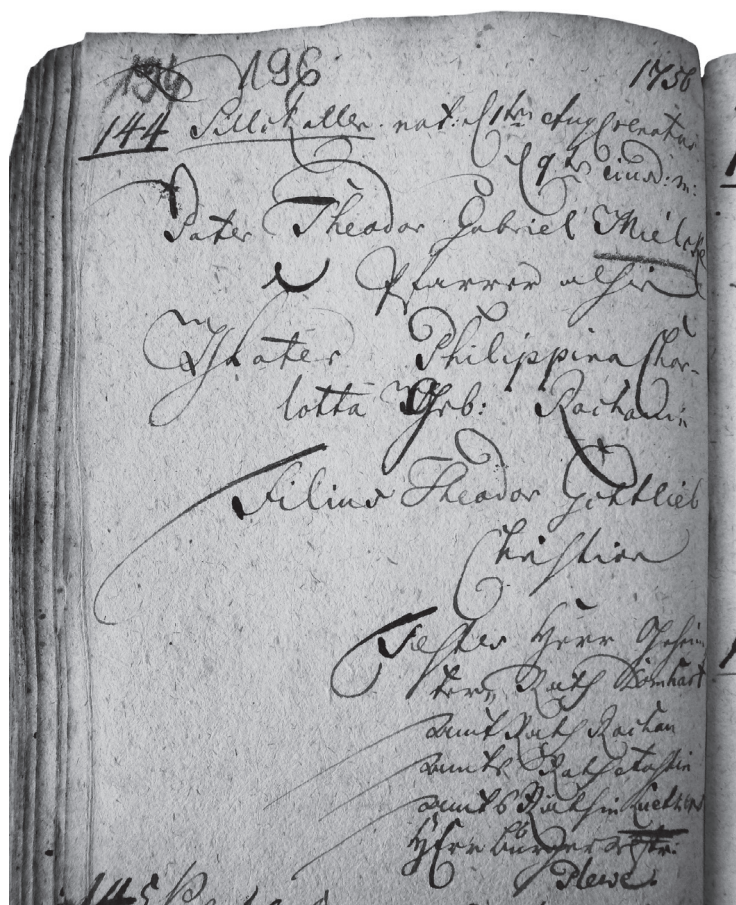
¹⁰⁷ *PilKK*¹ 196, Nr. 144.

¹⁰⁸ Pabraukta vėliau raudonu pieštuku. Čia ir toliau ženklais ^r ¹ išskiriamos komentuojamo fragmento ribos.

¹⁰⁹ *PilMK*¹ 136, Nr. 106. Kiti to laikotarpio įrašai šioje bažnytinėje metrikų knygoje liu-

dija, kad 1761 m. pavasarį buvęs didelis raupų viruso protrūkis, tuo metu Pilkalnyje ir jo apylinkėse nuo šios infekcinės ligos mirė daug vaikų.

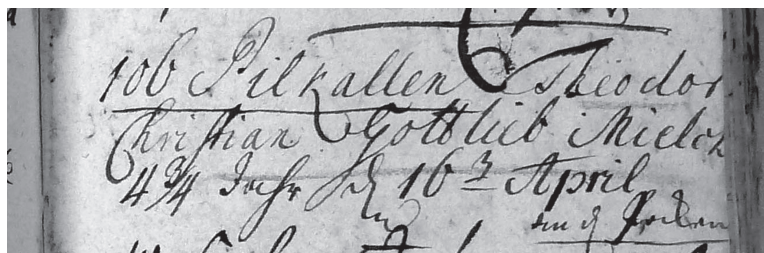
¹¹⁰ Publikuotus Kristijono Gotlybo Milkaus autografus žr. Sidabraitė 2006, 32–33, 40–41.

1 pav. PilKK¹ 196, Nr. 144: Teodoro Gabrieliaus Milkaus įrašas apie sūnaus Teodoro Gotlybo Kristijono gimimą ir krikštą; APO: Evangelische Kirche zu Pillkallen, 1639/3

Šis faktas paaiškina ir sūnėno antrojo bei trečiojo vardų inversiją: vietoj *Theodor Gottlieb Christian* Kristijonas Gotlybas nesąmoningai įrašė jam pačiam įprastą vardų seką: *Theodor Christian Gottlieb*. Pridurtina, kad Kristijono Gotlybo įrašai Pilkalnio bažnytinėse metrikų knygose atskleidžia ir jo paties biografijos detalę: nors į Pilkalnį kantoriumi jis paskirtas 1762 m. vasarą, tačiau jo įrašai byloja, kad pas tenykštį kunigą brolių Teodorą Gabrielių jis lankėsi, tikriausiai kurį laiką ir gyveno bei sėmėsi pamokslininko darbui reikalingos patirties dar prieš tai, kai oficialiai gavo paskyrimą.

Antrasis Teodoro Gabrieliaus sūnus Frydrichas Danielius gimė 1759 m. sausio 9 d. ir buvo pakrikštytas 15 d. (apie jį dar žr. 6). Tai liudija 1758–1766 m. Pilkalnio evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga (SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm B 0186, toliau – *PilKK*²):

2 pav. *PilMK*¹ 136, Nr. 106: Kristijono Gotlybo Milkaus įrašas apie sūnėno Teodoro Gotlybo Kristijono mirtį; APO: Evangelische Kirche zu Pillkallen, 1639/2

1759. || 26. *Pillkallen. nat:* || den 9ten Ian: ren: d[en] 15ten || *Pater* Pfarrer || Theodor Gabriel *Mielcke*¹¹¹ || *Mater* Philippina || Charlotta. || *Filius* **Friedrich Daniel** || *Testes*. HErr Vice=Bürger=||M[ei]ft[e]r Sturm. || Herr Prediger *Collins*. || HE: Raths Verw: Buchsteiner. || Frau StadtRichterIn || Andrefon || Frau Accise=Einneh=||merin Machtin¹¹².

Ta pati krikšto metrikų knyga atskleidžia Teodorą Gabrielių turėjus ir trečią sūnų: Augustas Benjaminas Lebrechtas gimė 1760 m. rugpjūčio 24 d., o pakrikštytas buvo rugpjūčio 28 d. (3 pav.):

1760. || [...] || 155. *Pillkallen nat:* d[en] 24ten || *renat:* d[en] 28ten *Aug[usti]* || *Pater* Theodor Gabriel || *Mielcke*¹¹³ Pfarrer || *Mater* Philippina Char-||lotta || *Filius* **August Benjamin** || *Lebrecht* || *Testes* HErr Krieges und *Domainen* Rath || *Fischer* || HErr Krieges u: *Dom:* Rath *Piccard* || HErr *Iustice*=Rath *von Esfen* || HErr Pfarrer *Gadzali à Kusfen* || HErr *Actuarius* *Romeck* || HErr *Cantor* *Tuerck* || Frau Krieges *Com[m]isfariin* *Lockin* || Frau Pfarrin *Liebin* || Frau *Creiß*=Steuer Ein[n]ehmerin || *Wichmannin*. HErr AmtMann || *Hoffmann a Dierfzkemen*¹¹⁴.

Teodoras Gabrielius Milkus mirė 1762 m. kovo 19 d.¹¹⁵, nesulaukęs nė trisdešimt ketverių. Tai užregistruota Pilkalnio evangelikų liuteronų bažnyčios mirties metrikų knygoje, priežastis nenurodyta (žr. 4 pav.):

1762 || [...] || 51. *Pillkallen. HErr Gabriel Theodor Mielke* || Pfarrer der *Pillkall. Gemeinde* || ift gestorben Freytags d[en] 19ten *M[artii]* || des Morgens um 9 Uhr, alt 34 Jahr¹¹⁶.

4.2. DUKTĖ KRISTINA PETRONĖLĖ. Jurbarke gimusios Petro Gotlybo Milkaus dukters Kristinos Petronėlės gimimo datą nuspėti padeda kitos žinomos jos gyvenimo datos. Savaitraštyje *Königsberger Intelligenz-Zettel*, 1799 m. kovo 10 d. nu-

111 Pabraukta vėliau, rodos, pieštuku.

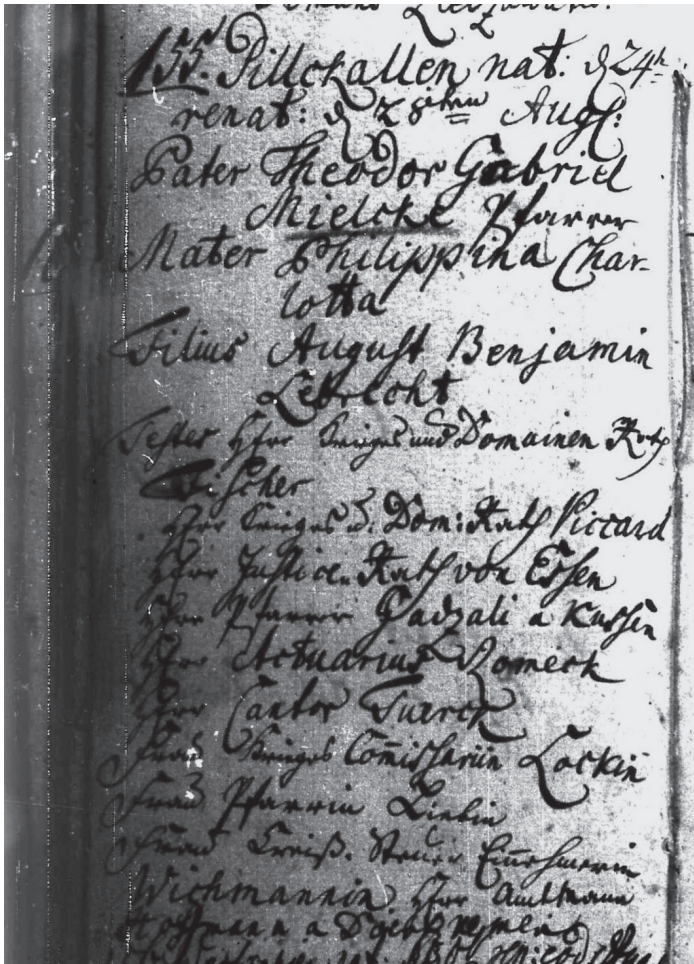
112 *PilKK*² 19v, Nr. 26.

113 Pabraukta vėliau, rodos, pieštuku.

114 *PilKK*² 61v, Nr. 155.

115 *QPP* IV 85v; *Arnoldt* 1777, 129; *Schröder* 1836, 331; *ZM* IV 1188.

116 *PilMK*¹ 156, Nr. 51.

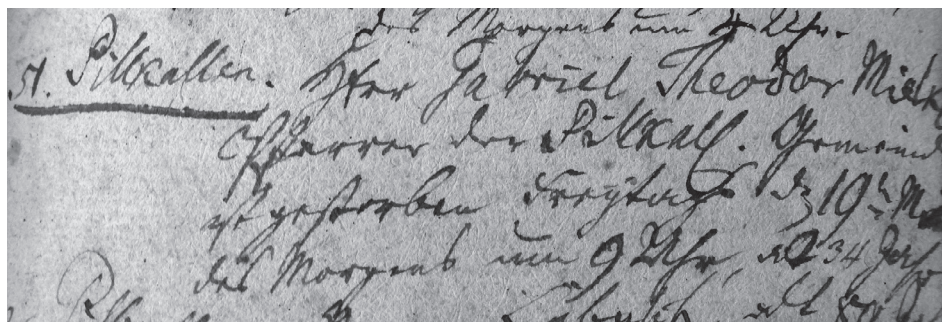
3 pav. PilKK² 61v, Nr. 155: Įrašas apie Teodoro Gabrieliaus Milkau sūnaus Augusto Benjaminio Lebrechto gimimą ir krikštą; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm B 0186

meryje, paskelbtoje žinutėje minėta, kad ji mirė Vėluvoje (vok. *Wehlau*) 1799 m. vasario 19 d., sulaukusi šešiasdešimt devynerių metų ir trijų savaičių¹¹⁷, vadinasi, gimti turėjo 1730 m. vasario pradžioje (ar pačioje sausio pabaigoje) Jurbarke.

Šešiolikmetė Kristina Petronėlė pradedama minėti Mielkiemio evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knygoje kaip parapijiečių vaikų krikšto liudytoja.

117 *Königsberger Intelligenz-Settel*. No. 30. Montag, den 10. März 1799. Plg. *VelMK* 546v, Nr. 27: „Die ErtzPriester Wittwe Frau

Petronel-lla *Hoeningcke* gebohrne Mielckin ftarb || 19. [Februarii] 69. Entkräftung“; taip pat plg. *ZM* III 810.

4 pav. *PilMK*¹ 156, Nr. 51: Įrašas apie Teodoro Gabrieliaus Milkaus mirtį;
APO: Evangelische Kirche zu Pillkallen, 1639/2

Antai 1746 m. gruodį tarp liudytojų ji minima drauge su savo pusbroliu Ernstu Bernhardu Mielcke, t. y. dėdės iš tėvo pusės Ernesto Jokūbo sūnumi¹¹⁸ (apie šią šeimą žr. 2.1). Šioje krikšto metrikų knygoje Petras Gotlybas Milkus savo ranka ne sykį Kristinos Petronėlės vardą įrašė nurodydamas ir giminystės ryšį su juo pačiu, pavyzdžiui, 1749 m. sausio 30 d.: „*Christina Petronella Mielckin filia* || *mea* aus Mehlkehmen“¹¹⁹, 1749 m. balandžio 20 d.: „*filia mea Christina* || *Petronella Mielckin*“¹²⁰.

Sulaukusi trisdešimties, Kristina Petronėlė ištekėjo už našlio Vėluvos bažnytinės apskrities vyriausiojo kunigo Danieliaus Henigkės (Daniel Hönigke, 1702–1781), kilusio iš Morongo (vok. *Mohrungen*)¹²¹. Vėluvoje 1760 m. gegužės 20 d. įvykusios santuokos įrašė paminėta, kad nuotaka esanti velionio Mielkiemio kunigo Petro Gotlybo Milkaus duktė:

D[en] 20ten Maji Herr Daniel Hönigcke, Ertz=|Priester und Pfarrer alhie, || und Jungfer *Christina Petronella*, des Seel. H[err]n Peter || Gottlieb Mielcke, gewefenen Pfarre[r]s in Mehlkehmen || nachgelaßene J. Tochter¹²².

Kristina Petronėlė susilaukė dviejų vaikų: dukters Kristinos Julijonos (Christina Juliana, krikštyta 1761-06-15) bei sūnaus Samuelio Kristijono (Samuel Christian, 1767-03-08–po 1795) (žr. 5 schemą). Tai byloja Vėluvos evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga (1703–1771; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm B 0855-2, toliau – *VēlKK*):

D[en] 15ten Junij H[err]n Daniel Hönigke¹²³, Ertz=||Priesters, T. *Christina Juliana*. || P[ar]then. || 1. H. Rathsw. Melchior. || 2. Vice=Burg[er]M[ei]ft[e]r Dan. Göbel. || 3. StadtR[ich]ters] Boldtzen ux. || 4. Gottfr. Knöbben ux. || 5. N. N. verwit. Pfarr. Mielckin¹²⁴;

118 *MielKK*¹ 174, Nr. 80.

119 *MielKK*¹ 224, Nr. 9.

120 *MielKK*¹ 229, Nr. 32.

121 Sidabraitė 2006, 17; ZM III 810.

122 *VēlSK* 35v, Nr. 10.

123 Pabrukta vėliau, rodos, pieštuku.

124 *VēlKK* 257r, Nr. [45].

Danielius Henigkė	⊙	Kristina Petronėlė Milkė
(Daniel Hönigke)		(Christina Petronella Mielcke)
(1702-07-14 Morongas– 1781-04-29 Vėluva)		(1730-02-0? Jurbarkas– 1799-02-19 Vėluva)

1. Kristina Julijona (Christina Juliana, iki 1761-06-15 Vėluva–? ?)
2. Samuelis Kristijonas (Samuel Christian, 1767-03-08 Vėluva–po 1795 ?)

5 schema. Kristinos Petronėlės ir Danieliaus Henigkės šeima (remiantis *VėlKK*, *VėlMK* ir *ZM*)

Vater HErr ErtzPrieſter *Daniel Hoenigcke* Mutter. *Petronella MiehlcKin*. || Sohn *Samuel Christian* ift gebohren d[en] 8ten Mart: in der Nacht um 11 Uhr und getaufft d[en] 17ten ej: m. *Pathen* 1) HErr BurgerM[ei]ft[e]r || *Bogisl. Charifius*. 2) HErr Pfarrer v[on] [Sc]hoenau¹²⁵ 3) HErr Rector *Michael Merwaldt*. 4) des Herr[en] *Diac: Friedr. || Philipp Schroeder ux*. 5) Frau Burger[Meifter]in *Steinfeldtin vid*:¹²⁶.

Samuelis Kristijonas antriniuose šaltiniuose jau minėtas kaip Vėluvos bažnytinės apskrities vyriausiojo kunigo sūnus, tačiau nenurodyta, kas buvo jo motina¹²⁷. Vėluvos evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga liudija jį buvus ir Kristinos Petronėlės sūnų (apie jį žr. 6). Kaip matyti, abiejų vaikų krikšto liudytojais paprastai kviesti vietiniai valdininkai: burmistras ir jo pavaduotojas, miesto tarybos narys, teisėjas, taip pat jų žmonos, o 1761 m. birželio 15 d. krikštijant pirmagimę Kristiną Julijoną dalyvavo ir Kristinos Petronėlės motina, tuomet jau našlė Regina Luiza Šimelpenig.

4.3. DUKTĖ MARIJA DOROTĖJA. Jurbarke, regis, 1730 m. gimė ir iki šiol biografinėje literatūroje neminėta Petro Gotlybo Milkaus duktė Marija Dorotėja. Šitaip teigti leidžia jos mirties įrašė nurodytas amžius: 1807 m. rugsėji ji buvusi septyniasdešimt septynerių (citata žr. toliau). Kitaip tariant, ji turėjo būti Kristinos Petronėlės dvynė arba, mažiau tikėtina, pačioje 1730-ųjų pabaigoje gimusi jaunesnioji sesuo (kita vertus, jei Marija Dorotėja tuomet tik ėjo septyniasdešimt septintuosius metus, tai galėjo būti gimusi ir 1731 m.).

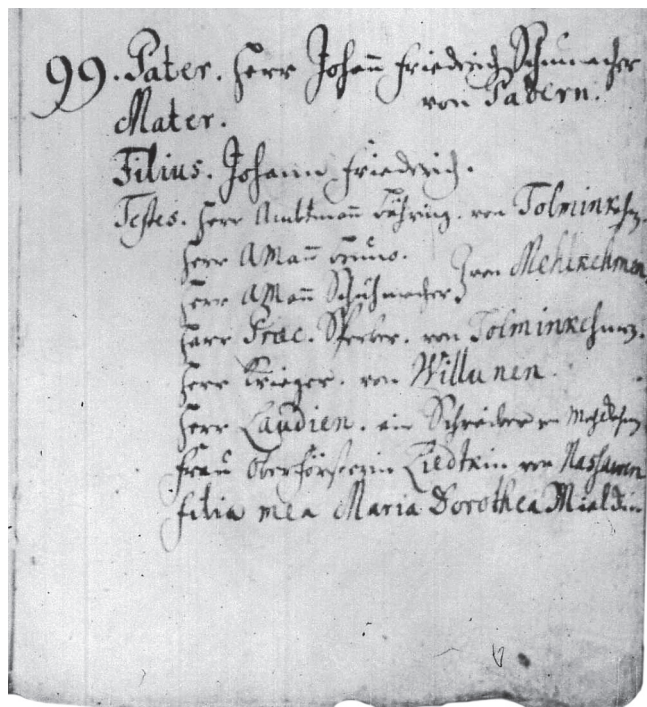
Petrą Gotlybą Milkų turėjus šią dukterį liudija 1736–1753 m. jo pildyta Mielkiemio evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga: čia jis savo ranka Marijos Dorotėjos, kaip parapijiečių vaikų krikšto liudytojos, vardą ne kartą įrašė minėdamas ir tai, kad ji esanti jo duktė. Antai 1749 m. gruodžio 28 d. ir 1750 m. vasario 8 d. jo

¹²⁵ Žodžio pradžios nematyti dėl įrišimo. Toliau palikta vietos pavardei įrašyti.

¹²⁶ *VėlKK* 289v–290r, Nr. 28.

¹²⁷ *ZM* III 810; taip pat žr. Erler 1911–1912, 587. Beje, krikšto įrašė nurodyta sūnaus

vardų seka ilgainiui pasikeitė: antai Karaliaučiaus universiteto matrikulose jis įrašytas kaip Kristijonas Samuelis (Erler 1911–1912, 587; citata žr. 6).

5 pav. MielKK¹ 244, Nr. 99: Petro Gotlybo Milkaus įrašas, kuriame mini savo dukterį Mariją Dorotėją; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm AS 2102-1

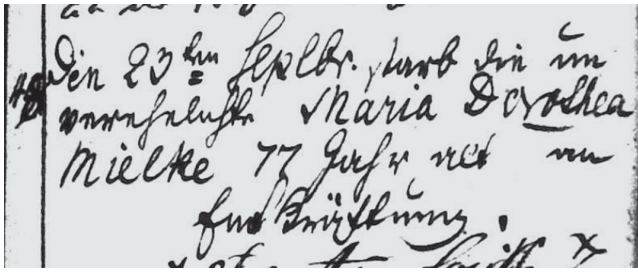
įrašyta: „*filia mea Maria Dorothea Mielckin*“¹²⁸ (žr. 5 pav.). Be to, Mariją Dorotėją savo seserimi vadino Danielius Frydrichas Milkus vieno iš sūnų krikšto įrašė (citata žr. 4.5).

Mielkiemyje Marija Dorotėja tebegyveno 1753 m. vasarą – taip tvirtinti leidžia tų metų rugpjūtį rašytas motinos Reginos Luizos Šimelpenig prašymas, kuriame ji teigė, kad mirus vyrui viena turinti išlaikyti tris dukteris¹²⁹. Vėliau, tikriausiai po motinos mirties, Marija Dorotėja persikėlė į Pilkalnį, kuriame nuo 1755 m. gegužės iki 1762 m. kovo buvo kunigavęs brolis Teodoras Gabrielius (apie jį žr. 4.1), o nuo 1762 m. vasaros kantoriavo brolis Kristijonas Gotlybas (apie jį žr. 4.4).

Įrašai bažnytinėse knygoose byloja, kad Marija Dorotėja liko netekėjusi. Antai 1800 m. gegužės 20 d. ji, septyniasdešimtmetė, minima kaip liudytoja Pilkalnio evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knygoje (1798–1808; APO: Evangelische Kirche zu Pillkallen, 1639/4, toliau – *PilKK*^{3a}) krikštijant amtmono Carlo Benjamino

¹²⁸ MielKK¹ 244, Nr. 99; MielKK¹ 248, Nr. 15.

¹²⁹ Schimmelpfennig-Mielcke [1753-08-??], 519v.

6 pav. *PilMK*² 215r, Nr. 48: Įrašas apie Petro Gotlybo Milkaus dukters Marijos Dorotėjos mirtį; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm B 0188

Jordano ir Sophios Dorotheos Fleischmann sūnų, o prie jos vardo bei pavardės įrašyta *Demoiselle* 'panelė':

[1800] *Pillkallen* [...] *Natus* d[en] 7^[en] Maij *et renatus* d[en] 20^[en] || *Filius Carl Heinrich Otto*. || *Pater*: Herr Carl *Benjamin Jordan*¹³⁰ || *Iuftiz Amtman* || *Mater Sophia Dorothea* geb: *Fleischemanin* || *Teftes* [...] 5. *Demoifelle Maria Dorothea Mielckin* aus || *Pillkallen*¹³¹.

Šis faktas minėtas ir Marijos Dorotėjos mirties įrašė: „un||verehelichte *Maria Dorothea* || *Mielcke*“ (žr. toliau). Tikriausiai dėl šios priežasties iš Tilžės kilęs Karaliaučiaus draudimo nuo gaisro bendrovės įždininkas Pötschas, drauge su savo broliu inicijavęs Vargšų mokyklos steigimą gimtajame mieste ir testamentu po mirties palikęs šiai mokyklai visą savo turtą, pasirūpino, jog iš to palikimo teikiamo pelno kasmet po 50 guldenų iki paskutinių gyvenimo dienų būtų išmokama netekėjusiai jo giminaitei: „*der Jungfer Maria Dorothea Mielckin, ad dies vitae* jährlich 50 Gulden ausgezahlet werden follten“¹³². Manytina, kad tie du broliai Pötschai buvo Marijos Dorotėjos pusbroliai, tiksliau tariant, jos tetos iš tėvo pusės Marijos Elžbietos ir Joachimo Friedricho Pötscho sūnūs (apie šią porą žr. 2.2).

Pilkalnyje Marija Dorotėja veikiausiai glaudėsi pas brolių Kristijoną Gotlybą. Tikėtina, kad juodu siejo itin artimas ryšys, mat Marija Dorotėja mirė praėjus vos pusantro mėnesio nuo Kristijono Gotlybo mirties – 1807 m. rugsėjo 23 d., kaip nurodyta Pilkalnio evangelikų liuteronų bažnyčios mirties metrikų knygoje (1770–1808; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm B 0188, toliau – *PilMK*²), nusilpus jėgoms (žr. 6 pav.):

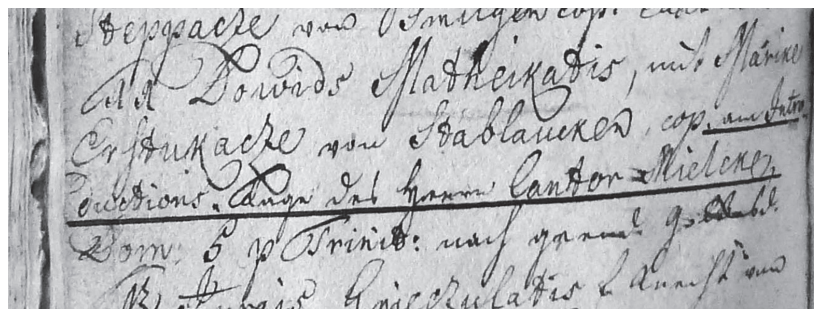
1807. || [...] || Den 23ten *Sept[em]br.* ftarb die un||verehelichte *Maria Dorothea* || *Mielcke* 77 Jahr alt an || *Entkräftung*¹³³.

130 Pabrukta vėliau: iš pradžių pieštuku, paskui tik pavardė juodu rašalu.

131 *PilKK*^{3a} 26–27, Nr. 19.

132 Thiel 1804, 168.

133 *PilMK*² 215r, Nr. 48.

7 pav. *PilSK* 274, Nr. 11: Pastaba apie Kristijono Gotlybo Milkaus įvesdinimą kantoriumi į Pilkalnio parapiją; APO: Evangelische Kirche zu Pillkallen, 1639/2

4.4. SŪNUS KRISTIJonas GOTLYBAS. Kaip minėta, XVIII a. pirmosios pusės Jurbarko evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knygos yra dingusios, tad ligi šiolei nežinoma ir tiksli lietuvių kultūrai labiausiai nusipelniusio Petro Gotlybo Milkaus sūnaus Kristijono Gotlybo gimimo data. Remdamasi kitais archyviniais šaltiniais, Sidabraitė nustatė, kad jis turėjo gimti 1733 m. tarp gegužės 20 d. ir lapkričio 1 d. Jurbarko¹³⁴, ir taip koregavo ilgą laiką lietuvių raštijos istoriografijoje gyvavusią nuomonę ne tik apie Kristijono Gotlybo gimimo metus, bet ir vietą, mat manyta jį gimus 1732 m.¹³⁵ ar 1736 m. Mielkiemyje¹³⁶.

Kristijonas Gotlybas Milkus studijavo Karaliaučiaus universitete, į jį imatrikuliavęs 1751 m. gegužės 15 d.¹³⁷, tikėtina, kad mokė tenykščiam Lietuvių kalbos seminare. 1762 m. liepos 11 d. įvesdintas kantoriumi Pilkalnyje, dirbo juo visą likusį gyvenimą. Įvesdinimo penktąjį sekmadienį po Švč. Trejybės šventės faktas minimas Pilkalnio evangelikų liuteronų bažnyčios santuokos metrikų knygoje (1742–1771; APO: Evangelische Kirche zu Pillkallen, 1639/2, toliau – *PilSK*), mat Kristijonas Gotlybas introdukuotas tą pačią dieną, kai buvo sutuokta lietuvių pora (žr. 7 pav.):

11 Dowids Matheikatis, mit Márike || Ersttukacze von Stablaucken, cop. am Intro=||ductions=
Tag des Herrn Cantor Mielcke, || Dom: 5 p[ost] Trinit: nach geend. Gottesd.¹³⁸

Duomenų apie Kristijono Gotlybo Milkaus santuoką ar vaikų krikštą Pilkalnio bažnytinėse metrikų knygose nerasta, tad galimas dalykas, kad jis nebuvo sukūręs šeimos (tiesa, tos knygos su kai kuriomis spragomis). Vis dėlto krikšto metrikų knygose Pilkalnio kantoriaus vardas ne sykį aptinkamas, čia jis minimas kaip parapijie-

¹³⁴ Sidabraitė 2003, 107; Sidabraitė 2006, 20.

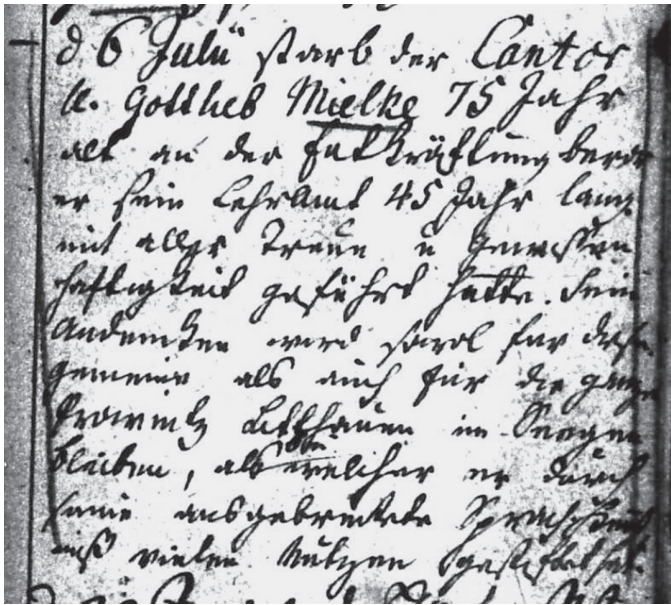
¹³⁵ Lehnerdt 1969, 437; Girdzijauskas 1990, 12.

¹³⁶ *Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija*, 1957, 202; *BržA* II 130 ir kt. Tyrėjus, regis, klaidino Kristijono Gotlybo imatrikuliavimo į Karaliaučiaus universitetą įrašas,

kuriame minimas Mielkiemis (citata žr. išn. 137).

¹³⁷ Erler 1911–1912, 440: „[1751.] 15. [Maii.] Mielcke, Christ. Theophil., Mehlkem[en]. Boruss.“

¹³⁸ *PilSK* 274, Nr. 11.

8 pav. PilMK² 213r: Įrašas apie Kristijono Gotlybo Milkaus mirtį;
SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche
Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm B 0188

čių vaikų krikštatevis. Antai 1799 m. sausio 25 d. Kristijonas Gotlybas dalyvavo krikštijant Viliūnų (vok. *Willuhnen*) kunigo Johanno Sigmundo Fleischmanno (1745–1810) vaikaitį Gustavą Friedrichą, t. y. dukters Sophios Dorotheos ir amtmono Carlo Benjamino Jordano sūnų¹³⁹. O štai 1803 m. kovo 16 d. jis drauge su Širvintų (vok. *Schirwindt*) kunigu Efraimu Frydrichu Meisneriu (Ephraim Friedrich Meißner, 1731–1815), bendradarbiu prie lietuviško giesmyno, įrašytas kaip liudytojas krikštijant pastarojo vaikaitį Friedrichą Eduardą, t. y. sūnaus Ephraimo Friedricho sūnų¹⁴⁰.

Biografų jau ne kartą minėta, kad Kristijonas Gotlybas miręs 1807 m., tačiau nevienodai nurodoma mirties diena: liepos 5 arba 6 d.¹⁴¹ Pilkalnio evangelikų liuteronų bažnyčios mirties metrikų knyga liudija, kad Kristijonas Gotlybas mirė 1807 m. liepos 6 d. nuo išsekimo (žr. 8 pav.):

1807. || [...] || D[en] 6 Julii Starb der Cantor || H[err] Gottlieb Mielke¹⁴² 75 Jahr || alt an der Entkräftung bevor || er fein LehrAmt 45 Jahr lang || mit aller Treue u[nd]

139 PilKK^{3a} 10–11, Nr. 16. Beje, antro šios poros sūnaus krikštamotė buvo Kristijono Gotlybo Milkaus sesuo Marija Dorotėja (žr. 4.3).

140 PilKK^{3b} 140–141, Nr. 33. Dar žr. PilKK^{3a} 14–15, Nr. 33; 26–27, Nr. 24; 30–31, Nr. 36; 34–

35, Nr. 21; 36–37, Nr. 31; 52–53, Nr. 38; 84–85, Nr. 12.

141 Žr. atitinkamai Hennig 1828, 162–163 (liepos 5 d.), Lehnerdt 1969, 437 (liepos 6 d.) ir kt.

142 Pabraukta vėliau, rodos, pieštuku.

Gewiffen || haftigkeit geführt hatte. Sein || Andencken wird fowol für diefe || Gemeine als auch für die ganze || Prowintz Litthauen im Seegen || bleiben, als ꝛan¹⁴³ welcher er durch || feine ausgebreitete SprachKe[nnt] || niß vielen Nutzen gefittet ha[t]¹⁴⁴.

Teiginys, kad Kristijonui Gotlybui tuomet jau buvo septyniasdešimt penkeri, verčia grįžti prie jo gimimo metų klausimo, mat tokiu atveju išeitų, kad jis gimė 1732 m. Vis dėlto Sidabraitės išvada, prieita remiantis keliais šaltiniais – Karaliaučiaus universiteto studentų sąrašais ir ypač Kristijono Gotlybo brolio bei Ragainės bažnytinės apskrities superintendento Danieliaus Frydricho (apie jį žr. 4.5) ataskaitomis, kuriose nurodytas amžius orientuoja į 1733 m., atrodo sunkiai nuginčijama¹⁴⁵. Tad neatmestina, kad cituotą mirties įrašą daręs asmuo galėjo ne visai tiksliai užrašyti jam pateiktą informaciją, t. y. Kristijonas Gotlybas mirė ne sulaukęs, bet eidamas septyniasdešimt penktuosius metus (beje, tuomet nubrėžtas jo gimimo dienos ribas galima būtų kiek susiaurinti: jis turėjo gimti tarp gegužės 20 d. ir liepos 6 d.).

Palyginti su kitais įrašais, Pilkalnio kantoriui skirtasis yra kur kas išsamesnis: be pagrindinių duomenų – vardo, pavardės, amžiaus ir mirties priežasties, minima, kad beveik keturiasdešimt penkerius metus ištikimai tarnavusio ir lietuvių kalbą puikiai mokėjusio Kristijono Gotlybo Milkaus nuopelnai tiek Pilkalnio tikinčiųjų bendruomenei, tiek visai Prūsijos Lietuvai bus prisimenami su dėkingumu.

4.5. SŪNUS DANIELIUS FRYDRICHAS. Iš Mielkiemyje gimusių dviejų Petro Gotlybo Milkaus vaikų vyresnis buvo Danielius Frydrichas. Jo gimimo data antriniuose šaltiniuose įvairuoja: vienur nurodoma 1739 m. vasario 11 d.¹⁴⁶, kitur – 1738 ar 1739 m. sausio 11 d.¹⁴⁷ Mielkiemio evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knygoje esantis Petro Gotlybo Milkaus rankos įrašas dokumentuoja tikrąją Danieliaus Frydricho gimimo datą – tai 1739 m. sausio 11 d., apie pusę vienuoliktos ryto, o pakrikštytas jis po geros savaitės – sausio 19 d. (žr. 9 pav.):

Anno 1739. || D[en] 19ten Ian. || Pater. Peter Gottlieb Mielcke. || Pfarrer in Mehlkehmen. || Mater. Regina Lovifa gebohrne || Schim[m]elpfen[n]jigin, ꝛift gebohren || d[en] 11ten Ian. umb 10½ Uhr Morgens.¹⁴⁸ || Filius. Daniel Friederich. || Testes. Herr OberWildnißbereuter Beÿer || von Groß Nasfawen. || Herr Amtman[n] Iürgens von || Tolminkehmen. || Herr Præcentor Keßler. || Herr Albrecht Reichel ꝛ von Mehl=|| kehmen.¹⁴⁹ || Frau Capellantin Bräuerin von || Stallopènen. || Frau AmtMan[n]in Förfterin von || Mehlkehmen. || Frau Rittmeiſterin Johanſin || von Pillupènen. || Frau Vorhoffin von Taukinnifzk[en]¹⁵⁰.

Kaip ir vyresnieji broliai, Danielius Frydrichas studijavo teologiją Karaliaučiaus universitete, į jį imatrikuluotas 1760 m. kovo 27 d.¹⁵¹, buvo tenykščio Lietuvių kalbos

143 Įrašyta vėliau virš eilutės.

144 *PilMK*² 213r, [nenumeruota].

145 Beje, 1733 m. kaip Kristijono Gotlybo gimimo metai nurodomi ir *ZM* IV 1188.

146 *BrZA* II 140; *Girdzijauskas* 1990, 10.

147 Schröder 1836, 334; *BrZA* II 130; *ZM* IV 1187.

148 Įrašyta vėliau.

149 Prieš šią prielinksninę konstrukciją įrašytas dvi pirmiau esančias eilutes siejantis ženklas „}“.

150 *MielKK*¹ 42, Nr. [1].

151 Erler 1911–1912, 474: „[1760.] 27. [Martii.] Mietke [sic!] Dan. Frdr., Melkiena-Boruss.“

Anno 1739. 42
 d. 19ten Jan.
 Pater. Pater Gotthilb Mielke.
 Kantor in Maltzow.
 Mater. Regina Paula geborene
 Christiane, ist geboren
 d. 11ten Jan. und 10ten Sept. 1739.
 Filius. Daniel Friedrich.
 Testes. Herr Christoph Schreiber
 von Groß-Nassau.
 Herr Lubbertus Berges von
 Solminkehmen.
 Herr Praeceptor in Maltzow.
 Herr Albrecht August Stapfen.
 Herr Capellanus in Maltzow.
 Herr Lubbertus Schreiber von
 Maltzow.
 Herr Christoph Johanne
 von Pillupiren.
 Herr Postmeister von Sauckin.
 T. B.

9 pav. MielKK¹ 42, Nr. [1]: Petro Gotlybo Milkaus įrašas
 apie sūnaus Danieliaus Frydricho gimimą ir krikštą;
 SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche
 Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm AS 2102-1

seminario docentas¹⁵². Po studijų 1768 m. paskirtas precentoriumi į Želvą (vok. *Saalau*),
 1769 m. kovo 17 d. ordinuotas, o balandžio 30 d. introdukuotas Žydkiemio (vok. *Szitt-
 kehmen*) kunigu, 1776 m. birželio 26 d. įvesdintas Mielkiemio kunigu, nuo 1788 m.
 gruodžio ėjo Ragainės bažnytinės apskrities superintendento ir lietuvių kunigo pa-
 reigas (1788–1818)¹⁵³.

152 Citavičiūtė 2004, 211; Sidabraitė 2006, 24.

153 QPP IV 53v (įrašyta ne Quandto, o vėles-

nio pildytojo); Arnoldt 1777, 125; Moeller
 1968, 93, 132, 117; ZM IV 1187.

Danielius Frydrichas buvo vedęs Luizą Julijoną Šreder (Louisa Juliana Schröder, 1752–1810), su ja susituokė veikiausiai 1770 m. Žmonos vardą liudija įdvių vaikų krikšto įrašai bažnytinėse metrikų knygose (citas žr. toliau)¹⁵⁴. Lietuvių raštijos istoriografijoje jau minėta, kad jos tėvas – Balėtų (vok. *Ballethen*) kunigas Paulius Šrederis (Paul Schröder, 1723–1796), kuris bendradarbiavo su Gotfrydu Ostermejeriu (Gottfried Ostermeyer, 1716–1800) rengiant naują lietuvišką giesmyną¹⁵⁵. Kaip nurodė pats Danielius Frydrichas savo pirmagimio krikšto įrašė, jo žmona Luiza Julijona buvusi vyriausia Šrederio duktė (citata žr. toliau).

Pretenduodamas į Ragainės lietuvių kunigo ir superintendente vietą, Danielius Frydrichas 1788 m. rugpjūčio 10 d. prašyme teigė turįs didelę šeimą („zahlreich[e] Familie“¹⁵⁶), bet jos narių skaičiaus neįvardijo. Ragainės vokiečių evangelikų liuteronų bažnyčios mirties metrikų knygoje (1783–1846; EZA: 980/3608, toliau – *RagMK*¹) esantis įrašas apie 1810 m. vasario 28 d. Karaliaučiuje dėl nepavykusios operacijos mirusią Luizą Julijoną byloja, kad ji palikusi našliu sutuoktinį ir penkis suaugusius vaikus:

Mielcke Louife Julie gb. *Schröder* Gattin des || H[errn] *Superintendent Mielcke* zu || *Ragnit*. + 28 Febr: in Königsberg || mit Hinterlaßung eines Wittwers u[nd] || **5 maj: Kinder** [...] an den Folgen || einer unglücklich[en] || *Operation*¹⁵⁷.

Žydkiemio ir Mielkiemio bažnytinės metrikų knygos liudija gimus šešis Milku vaikus, tačiau viena duktė mirė dar kūdikystėje, tad šeimoje iš tiesų užaugo penki¹⁵⁸. Šios metrikų knygos, viena vertus, dokumentuoja jau anksčiau žinotus faktus, kita vertus, leidžia papildyti ir patikslinti biografinėje literatūroje pateiktus duomenis apie Danieliaus Frydricho vaikus¹⁵⁹. Šeimoje augo du sūnūs ir trys dukterys: Frydrichas Vilhelmas Ferdinandas (Friedrich Wilhelm Ferdinand, 1771-04-21–1853-11-28), Šarlota Amalija (Charlotta Amalia, 1772-06-25–po 1812), Augustas Gotfrydas (August Gottfried, 1774-12-01–1837-10-11), Dorotėja Henrieta (Dorothea Henrietta, 1780-05-26–1863-04-05), Johana Kristiana (Johanna Christiana, 1783-04-06–1873-11-25) (žr. 6 schemą; apie juos dar žr. 6). Trys vyriausieji vaikai gimė Žydkiemyje, o faktai apie jų gimimą ir krikštą metrikų knygoje užrašyti Danieliaus Frydricho ranka:

1771 || [...] || *Žitkehmen natus* d[en] 21^{le[di]} || *April* um 8 Uhr des Morgens || *Pater Ego Paftor Loci Daniel* || *Friedrich Mielcke* || *Mater Luīfa Iuliana* || geb[orene] *Schroederin*

154 Dar žr. ZM IV 1187.

155 *BrZA* II 115, 140.

156 *Mielcke* 1788-08-10, 2r.

157 *RagMK*¹ 158r.

158 Tai liudija šios bažnytinės knygos: Žydkiemio evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga (1747–1782; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm 0080-1, toliau – *ŽydKK*), Mielkiemio evangelikų liuteronų bažnyčios krikš-

to metrikų knyga (1753–1783; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm B 0173, toliau – *MielKK*²) ir Mielkiemio evangelikų liuteronų bažnyčios mirties metrikų knyga (1753–1811; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm B 0176-2, toliau – *MielMK*).

159 Plg. *BrZA* II 140; ZM IV 1187.

Danielius Frydrichas Milkus ☉ Luiza Julijona Šreder
 (Daniel Friedrich Mielcke) (Louisa Juliana Schröder)
 (1739-01-11 Mielkiemis– (1752-??-?? Kleščuvas–
 1818-03-21 Ragainė) 1810-02-28 Karaliaučius)

1. Frydrichas Vilhelmas Ferdinandas (Friedrich Wilhelm Ferdinand, 1771-04-21 Žydkiemis–1853-11-28 Įsrutis?)
2. Šarlota Amalija (Charlotta Amalia, 1772-06-25 Žydkiemis–po 1812 ?)
3. Augustas Gotfrydas (August Gottfried, 1774-12-01 Žydkiemis–1837-10-11 Karaliaučius)
4. Dorotėja Henrieta (Dorothea Henrietta, 1780-05-26 Mielkiemis–1863-04-05 Tilžė?)
5. Johana Kristiana (Johanna Christiana, 1783-04-06 Mielkiemis–1873-11-25 Įsrutis?)
6. Luiza Julijona (Louisa Juliana, 1786-06-23 Mielkiemis–1786-06-28 Mielkiemis)

6 schema. Danieliaus Frydricho Milkaus ir Luizos Julijonos Šreder šeima (remiantis ŽydKK, MielKK¹, MielKK², MielMK, RagMK¹, RagMK² ir ZM)

äl=|| tefte Tochter des H[errn] Pfarr: || *Schroeder von Ballethen* || *Filius Friedrich Wil-|| helm Ferdinand* || *Teftes* HErr Krieges= u[nd] *Dom:* || Rath *Schlemüller* || von *Koenigsberg.* || HErr KriegesRath || *Schlemüller von Berlin* || HErr *Inspector Tjäd-|| ke* von *Nauen* in der || Mark nahe bey *Berlin* || HErr Oberförfter *Witt jun:* || Frau Oberförfterin || *Wittin à Nasfawen* || HErr Pfarrer *Kule-||schewius* <←*Fun*> vo[n] *Dubeninke[n]* || Frau Pfarrin *Fun-|| kin* von *Mehlkeme[n]* || ¹⁶⁰verw. Frau Pfarrin *Baeringin* || von *Zittkeme[n]* <←*Mehlkeme[n]*> || *Mater mea Regina Luiſa Miel-|| kin* PfarrW. v[on] *Melkeme[n]*¹⁶¹;

1772 || [...] || *Žitkehmen nata* d[en] 25^{le[n]} *Junii* || ¹⁶²um 5 U[hr] des Morg: *renata* d[en] 1^{le[n]} *Julii* || *Pat:* *Ego Paft: Loci Dan: Fried: Mielcke* || *Mater Luiſa Juliana* geb: *Schroeder* || *Filia Charlotta Amalia* || *Teft:* HE: Pfarrer *Schlemüller à Pilkalle[n]* || HE: Pf: *Naugardt à Pillupehmen* || HE: A[mt]Man[n] *Mühlenkampff à Casfuben* || HE: *Cantor Fleifchman[n]* vo[n] *Stallup:* || *Frater meus C. G. Mielcke Cantor in Pillk:* || Frau Ober[AmtsRath]man[n]in à *[Mehlkemen]* || Fr: Pf: *Schroederin à Ballethen*¹⁶³;

1774 || [...] || *Zitkehmen natus* d[en] 1ten *Dec[em]br:* des Abends um halb 3wölf, *ren:* || d[en] 7^{le[n]} *ejusd.* || ¹⁶⁴*Pater Ego Paft. Loci* || *Dan: Friedrich Mielcke* || *Mater Luiſa Juliana* gebohrne || *Schroederin* || *Filius August Gottfried* || *Teftes* HErr Oberförfter *Witt* || *fen:* à *Jägers[thal]* || HErr *Lieut: Schim[m]elpfen-|| nig*, Beamter in *Sieglauke[n]* || HErr Pfarrer *Funk à Melkeme[n]* || Frau Pfarrin *Kuleschewius* à || *Dubeningke[n]* || Fr: Pfarrin *Naugartin* à *Pillup:* || Fr: *AmtsRäthin Mülenkampffin* à *Casfuben.* || *Mar: Doroth: Mielckin foror* || *mea*¹⁶⁵.

160 Įrašyta vėliau.

161 ŽydKK 269, Nr. 51.

162 Įrašyta vėliau.

163 ŽydKK 282, Nr. 65.

164 Pabraukta vėliau.

165 ŽydKK 317, Nr. 18.

Dar dvi Danieliaus Frydricho dukterys gimė Mielkiemyje, jų krikšto duomenys metrikų knygoje surašyti irgi jo paties ranka:

1780 || [...] || *Mehlkehmen* nat: d[en] 26ten || *Maj*: um 1 Uhr des Morgens || *Pater Dan: Friedr. Mielcke* || *Paftor Loci* || *Mater Luifa Juliana neè* [sic!] || *Schroeder* || *Filia Dorothea Henrietta* || *babtiz. d[en] 31ten Maji* || *Testes HE: Pfarrer Naugardt* || *à Pillup*: || *HE: AmtsRath Mühlenkampff* || *à Casfuben* || *HE: Cantor Mielcke à Pillkallen* || *Fr: Pfarrin Thierbachin à Enzuh*: || *Fr: Pfarrin <←-?> Fleischman[n]in* || *à Willuhne[n]* || *Fr: Oberförfterin Wittin à Nasf.* || *Mademoif. Schroederin à Ball.* || [*Mademoif.*] *Mühlenkampffin à Casf.* || [*Mademoif.*] *Mielckin à Pillkalle[n]* || *Fr: Praeentorin Jerofchin à Mehl.*¹⁶⁶;

1783 || [...] || *Mehlkehmen nata* d[en] 6ten || *ren: d[en] 10ten Apr.* || *Pater Daniel Fried: Mielcke* || *Paft. Loci* || *Mater Luifa Juliana* || *nee Schroeder* || *Filia Johan[n]a Christiana* || *Teft: HE: Pfar: Thierbach à Enz.* || *HE: Oberförfter Witt à Jaeg:* || *HE: Amtman[n] Reidener à Toll.* || *HE: Cantor Mielcke à Pillkal.* || *HE: Praec. Kempfer à Mehl.* || *Frau Oberförfterin Witt à Nasf.* || *Fr. AmtsRäthin Mühlenkampffin à Casfube[n]* || *Fr: Knauerin à Mehl.* || *Jgfr: Cantiusfin à Jaegersth.*¹⁶⁷.

Mielkiemyje taip pat gimusi jauniausia Danieliaus Frydricho duktė Luiza Julijona (Louisa Juliana, 1786-06-23–1786-06-28) mirė nuo epilepsijos teišgyvenusi vos keletą dienų:

1786 || [...] || *Mehlkehmen* d[en] 28ten *Junii* || *ftarb nach empfangener Noth=*|| *Taufe mein Töchterchen Luifa || Juliana Mielckin, welches d[en] 23ten || gebohren, an der Epilepfie*¹⁶⁸.

Šie krikšto įrašai liudija glaudų Danieliaus Frydricho ryšį su savo tėvų šeima: tarp pirmagimio Frydricho Vilhelmo Ferdinando krikšto liudytojų jis minėjo motiną Reginę Luizą Šimelpenig ir vyriausiąjį brolių Christophą Ernstą Tiedtke'ę, tuomet gyvenusį ir tarnavusį superintendentu toli nuo Prūsijos Lietuvos – Naueno mieste šalia Berlyno (galimas dalykas, kad jis tebuvo garbės liudytojas ir krikšto ceremonijoje nedalyvavo, apie jį žr. 5.1). Krikštijant jaunesnius vaikus net tris kartus krikštatėviu kviestas Pilkalnio kantoriavęs brolis Kristijonas Gotlybas Milkus ir du kartus – sesuo Marija Dorotėja.

Pridurtina, kad šie Danieliaus Frydricho vaikų krikšto įrašai, išsiskirdami ilgaus liudytojų sąrašais, atskleidžia, jog jis bičiuliavosi su gausiu būriu tarnybos kolegų – kaimyninių ir tolesnių parapijų kunigais: Christophu Melchioru Kuleschewijumi (1730–1787) iš Dūbininkų (vok. *Dubeningken*), Ottu Thierbachu (1734?–1804) iš Enciūnų (vok. *Enzuhnen*), Gottfriedu Funku (?–1781) iš Mielkiemio, Pilkalnio kunigu Gottfriedu Schlemülleriu (1728–1779), kuris veikiausiai buvo Danieliaus Frydricho uošvės Annos Marios Schlemüller-Schröder brolis¹⁶⁹, Friedrichu Michaeliu Naugardtu (1734–1793) iš Pilupėnų (vok. *Pillupönen*), jau minėtu Johannu Sigmundu Fleischmannu iš Viliūnų, taip pat su precentoriumi Johannu Heinrichu Christianu Kämpferiu (1750–1819), buvusio Žydkiemio kunigo Gottfriedo Christiano Behringo (1707–1768) našle Maria Barbara Pöhling ir kitais. Be to, vaikų krikštatėviais kviesti ne tik vietiniai

¹⁶⁶ *MielKK*² 158r, Nr. 71.

¹⁶⁷ *MielKK*² 181r, Nr. 66.

¹⁶⁸ *MielMK* 53v, Nr. 60.

¹⁶⁹ Plg. *ZM* VI 1591; *ZM* VI 1626–1627.

valdininkai, bet ir aukšti valstybės pareigūnai: Karaliaučiaus karo ir domėnų rūmų tarėjas Schlemülleris, Karo rūmų tarėjas Schlemülleris iš Berlyno (iš pavardžių spęstina, kad abu greičiausiai buvo Danieliaus Frydricho uošvės giminaičiai).

Danielius Frydrichas Milkus mirė 1818 m. kovo 21 d.¹⁷⁰, Velykų sekmadienio išvakarėse, eidamas aštuoniasdešimtuosius metus ir išsekintas paūmėjusio „reumatinio kaulų uždegimo“, t. y. reumatoidinio artrito. Šis faktas užregistruotas pusbrolio sūnaus ir būsimo žento Vilhelmo Teodoro Šimelpenigio (Wilhelm Theodor Schimelpfennig, 1787–1849?, apie jį žr. 6), tuomečio Žilių (vok. *Szillen*) precentoriaus, Ragainės lietuvių evangelikų liuteronų bažnyčios mirties metrikų knygoje (1818–1842; EZA: 980/3611, toliau – *RagMK*²) (žr. 10 pav.):

Den 21ten *Maerz* als am heiligen Abend des Ofterfestes, Morgens || um 7 Uhr, ftarb, nachdem eine rheumatifche Knochenentzündung gehoben war, || an der Entkräftung der Superintendent und lith[auifche] Pfarrer **Daniel Friedrich Mielcke**, || ein Sohn des Pfarrer[s] **Peter Mielcke** von *Mehlkehmen*. Er war den 11ten Januar || 1739 in *Mehlkehmen* geboren, von 8ten bis zum 13ten Jahr bei feinem Oheim, Pf[arre]r Schim[m]elpfen[n]ig || in *Kinten* ¹⁷¹erzogen, und <←b> blieb bis 1768 mehrent[h]s in Königsberg. Da wurde er Praecentor in || *Saalau*, den 17 *Maerz* 1768, als einhalb Jahr darauf, zum <←P> Pfarre[r] in *Žittkehmen* || ordiniret, u[nd] ging 1776 nach *Mehlkehme[n]*. Den 1 Advents Sontag 1788 wurde er vom <Pfar> || Erzpriester *Wottersdorf* in *Tilje* hier in *Ragnit* als Erzpriester introduciret. || Freitag den 27ten Nachmittags wurde diefer redlich from[m]e Mann feierlich || und <←mit> mit allgemeiner Theilnahme felbt der ganzen deutfchen Stadtgemeine auf dem lith[auifchen] || Kirchhofe hinter dem Gute *Hagelsberg* bei feiner Gemeine beerdigt. || Nach dem Liede: Jefus meine Zuverficht, hielt fein Groß=Neffe, der Praecentor *Wilh*: || *Theod*: Schim[m]elpfen[n]ig von *Žillen*, im Haufe die deutfche, und der Pfarrer *Prellwitz* || von *Budwethen* auf dem Kirchhofe ein[e] lith[auifche] Gedächtnißrede. Auch wurde gefungen die || 2 letzten Verfe des Liedes: Sollt ich meinem Gott nicht fingen. *Ragnit* den 28ten *Maerz* 1818. || *Multis ille flebilis occidit, null[i] flebilior, quam mihi* || *Wilhelm Theodor Schim[m]elpfen[n]ig*¹⁷².

Glaustai išvardijęs pagrindinius Danieliaus Frydricho biografijos faktus, paminėjęs jo tėvo – Mielkiemio kunigo Petro Gotlybo Milkaus – vardą, nepamiršęs pridurti, kad velionis augo ir pas savo dėdę Kintų (vok. *Kinten*) kunigą Martyną Šimelpenigį (t. y. paties įrašo autoriaus senelį), ir papasakojęs, kaip iškilmingai vykusios laidotuvių, Šimelpenigis įrašą baigė intertekstu – kiek perfrazuotais Kvinto Horacijaus Flako (65 m. pr. Kr.–8) odės žodžiais: „*Multis ille flebilis occidit, null[i] flebilior, quam mihi*“ („Jį daug kas apraudojo, bet niekas tiek, kiek aš“)¹⁷³. Danielius Frydrichas amžino poilsio atgulė Ragainės lietuvių evangelikų liuteronų bažnyčios šventoriuje.

170 *BrZA* II 140 (bet *BrZA* II 130 minima 1818 m. kovo 31 d.); *ZM* IV 1187.

171 Įrašyta vėliau virš eilutės.

172 *RagMK*² 3v–4r.

173 Plg. Horacijaus odės žodžius: „*multis ille*

bonis flebilis occidit, || nulli flebilior, quam tibi, Vergili“ (Horatius 1984, *Carmina*, liber I, XXIV, 9–10), skirtus Publijui Vergilijui Maronui (70–19 m. pr. Kr.), gedinčiam bičiulio Publijaus Kvintilijaus Varo (I a. pr. Kr.).

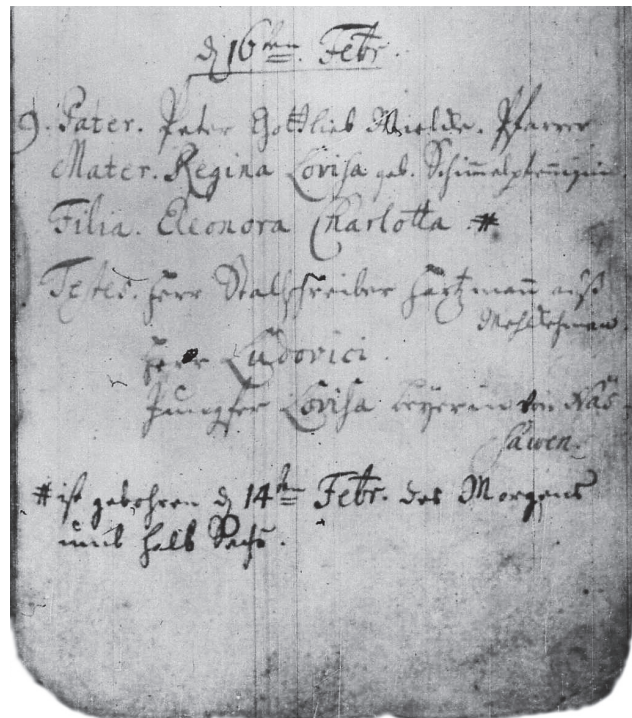
Pragunt

2.

Am 21 ten Maerz als am feili
am 7. Ufz starb; auf dem am
an der habkräftig der Superintendent
am Hofe des Kurfürsten Peter Michael
1739 in Mehlkehmen geboren, von 8. ten
in Kintzen, ^{wo er} blieb bis 1768 unfrucht
Saalan, am 17 Maerz 1768, als
ordiniert, am 1770 in Mehlkehmen
Freywirth Wattenroth in Telle
Kintzen am 27 ten Maerz 1770 in
und mit allgemeiner Erlaubnis falls
Kintzen am 17. ten Maerz 1770 in
auf dem Linden Gasel in der Farnstätt,
Theod: Schindlperg von Zillen, im Jahr
von Weidethea auf dem Kintzen am
2. letzten Hofe des Linden: Oult in
Multis ille flebilis occidit.

10 pav. RagMK² 3v-4r: Vilhelmo Teodoro Šimelpenigio įrašas apie Danieliaus Frydricho Milkaus mirtį;
EZA: 980/3611

gan Abend der Osterfest, Freytag
sonnliche Freytagmorgens gefebue war,
und Litz Pfarrer Daniel Friedrich Mielcke
von Mielckehnen. Er war den 11ten Januar
1713 im Jahr bei Herrn Gwin, Hof. Schmelzpfennig
in Königsberg. Er wurde Prorektor in
einhalb Jahr darauf, Herr Pfarrer in Mielckehnen
den 1 Advents Drey 1788 wurde er nun
hier in Prag als foreigner introduciert.
Dieser vordere Herrmann freundlich
des ganzen dankbaren Gedächtnis auf dem Litz
Gelsberg bei Herrn Gwinns beordert.
Hält sein Gopd. bey, der Prorektor Wilh.
In die dankbare, und der Pfarrer Prellwitz
Litz Gedächtnisrede auf und geführet in
Gute nicht singen. Prag den 28ten März 1818.
nullo plebilior, quam mihi —
Wilhelm Theodor Schmelzpfennig

11 pav. MielKK¹ 74, Nr. 9: Petro Gotlybo Milkauš įrašas apie dukters Eleonoros Šarlotos gimimą ir krikštą; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm AS 2102-1

4.6. DUKTĖ ELEONORA ŠARLOTA. Mielkiemio evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knygoje yra paties Petro Gotlybo Milkauš rankos įrašas apie biografinėje literatūroje nemintą jauniausią jo dukterį Eleonorą Šarlotą, gimusią 1741 m. vasario 14 d. pusę šeštos ryto ir pakrikštytą po poros dienų – vasario 16-ąją (žr. 11 pav.):

1741 || [...] || D[en] 16ten Feb[rua]r. || 9. Pater. Peter Gottlieb Mielcke. Pfarrer || Mater. Regina Lovisa geb. Schim[m]elpfen[n]igin || Filia. Eleonora Charlotta¹⁷⁴ || Testes. Herr Stallfchreiber Hartzman[n] auß || Mehlkehmen. || Herr Ludovici || Jungfer Lovisa Bejyerin von Nas-||fawen. || ¹⁷⁵* ist gebohren d[en] 14ten Feb[rua]r. des Morgens || umb halb Sechs¹⁷⁵.

1753 m. rugpjūtį Eleonora Šarlota tebegyveno Mielkiemyje su motina Regina Luiza ir dviem vyresnėmis seserimis Kristina Petronėle bei Marija Dorotėja. Vėlesnis jos likimas kol kas nežinomas.

174 Įrašyta vėliau.

175 Įrašyta vėliau. MielKK¹ 74, Nr. 9.

5. POSŪNIAI. Be šešių savų vaikų, Petro Gotlybo Milkaus šeimoje augo ir du žmonos sūnūs iš pirmosios santuokos su Tiedtke (žr. 2 schema). Kai Petras Gotlybas vedė Reginą Luizą, vyriausiam jo posūniui Christophui Ernstui tebuvo ketveri, o jauniausiam Gottfriedui – beveik treji, taigi jiedviem jis atstojo tikrą tėvą, užaugino ir išleido į mokslus. Viena savo prašymų Christophas Ernstas Tiedtke Petrą Gotlybą iš tiesų vadino *tėvu* („Vater“¹⁷⁶, citatą žr. toliau). O Petras Gotlybas Milkus 1749 m. gruodžio 10 d. prašyme skirti Engelbrechto stipendiją sūnui Teodorui Gabrieliui minėjo turįs iš viso penkis sūnus ir išvardijo tiek jau tampaujančius, tiek dar tebestudijuojančius Karaliaučiaus universitete, neišskirdamas ir abiejų posūnių¹⁷⁷. Jiedu, kaip ir vėliau trys tikrieji Petro Gotlybo sūnūs, pasirinko studijuoti teologiją.

5.1. CHRISTOPHAS ERNSTAS TIEDTKE. Vyriausias posūnis Christophas Ernstas Tiedtke (1722-05-03–po 1772) studijoms rinkosi ne vietinį Karaliaučiaus universitetą, o mokslų siekė Halės universitete. Tiesa, iš pradžių, 1741 m. balandžio 5 d., jis vis dėlto įsiimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete¹⁷⁸, tačiau po pusmečio išvyko į Halės universitetą, kuriame imatrikuliuotas 1741 m. lapkričio 16 d.¹⁷⁹ Galbūt pastūmėtas dėdės Martyno Šimelpenigio, motinos jaunesniojo brolio, kuris visai neseniai buvo grįžęs iš Halės, kur šešerius metus mokė tenykščiame Lietuvių kalbos seminare¹⁸⁰. Toks devyniolikmečio posūnio pasirinkimas byloja, kad į kadaise griežto liuteroniškosios ortodoksijos šalininko Quandto ištikimiausio talkininko Petro Gotlybo Milkaus šeimą pamažu skverbėsi pietizmo dvasia. Viena vertus, tai veikiausiai buvo neišvengiama, mat Milkai ir Šimelpenigiai bendravo gana glaudžiai, o iš pastarųjų ne tik Martynas, bet ir Petro Gotlybo šeimai bene artimiausias Adomas Frydrichas simpatizavo pietizmo idėjoms¹⁸¹. Taigi, regis, posūniui nemenką įtaką darė ir dėdės. Kita vertus, amžiaus viduryje konfrontacija tarp liuteronų ortodoksų ir pietistų tiek Karaliaučiuje, tiek visoje Prūsijos provincijoje apskritai blėso.

Svarbiausius savo biografijos faktus dvidešimt penkerių Halės universiteto absolventas ir teologijos kandidatas Christophas Ernstas Tiedtke pasakojo 1747 m. gruodžio 12 d. prašyme Slaptajai tarybai Berlyne skirti jį kunigu į Balėtus – kunigo vieta ten

176 Tiedtke 1747-12-12, [1v].

177 Mielcke 1749-12-10, 387v.

178 Erler 1911–1912, 386: „[1741.] 5. Aprilis. Tiedke Christoph. Ernest., Lapenen. Pruss.“

179 Preuß 1994, 228: „Tiedtcke, Christophorus Ernestus; Lithv. Prussus [...] 16.11.1741 theol. [...] Inform. 1742–1744“. Už duomenis iš Halės universiteto matrikulų *Matrikel der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg – 1730–1741* (Halė, 1994) ir Brandenburgo kunigų žinyno *Evangelisches Pfarrerbuch für die Mark Brandenburg* (Berlynas, 1941) nuoširdžiai dėkoju habil. dr. Christiane’i Schiller.

180 Šį faktą minėjo Quandtas Prūsijos presbi-

terologijoje: „*Martinus Schimmelpfenning, Pik-ll tupõna-Pruffus*. ll [...] ging er 1734. nach Halle ll wofelbft er im *Seminario Lithv*. ll bey 6. Jahr *informirt*“ (QPP IV 108r). Martynas Šimelpenigis vykti į Halę veikiausiai pasiryžo prikalbintas tuomečio Klaipėdos diakono ir pirmojo Halės universiteto Lietuvių kalbos seminaro docento Jono Richterio (Johann Richter, 1705–1754) – tokia išvada darytina iš pastarojo laiško, rašyto 1734 m. balandžio 14 d. teologijos profesoriui ir seminaro vadovui Gotthilfui Augustui Francke’i (Winter 1954, 56; dar žr. Schiller 1994, 198, 216).

181 BrZA II 59.

atsilaisvino tų metų rugsėjo 22 d. mirus George'ui Abrahamui Baltzeriui, kurio sūnus, beje, studijavo Halės universitete beveik tuo pačiu metu kaip Christophas Ernstas (žr. 12 pav.):

Ich bin in Lithau=||en geboren und erzogen, und derfelben Sprache || kundig, wie ich den[n] auch in Halle im Seminario || Lithvanico gedachte Sprache dociret. Ferner habe || auf der Univerfitaet Halle studiret, und mich zu || einem folchen Amte tüchtig gemacht, wie folches || beyliegendes Testimonium von der theol: Facultaet || bezeuget. Nach abfolvirte[n] studiis habe in und bey || Potsdam conditioniret, auch mich im Predigen || fleißig geübet, wovon ebenfals ein Attestat bey||lege. Da nun die gedachte Ballethifche Pfarre || wie mir mein Vater gemeldet, gewiß vacant wor=||den, ich aber der Königsbergifche[n] Facultaet nicht || beckant bin, weil ich dafelbft nicht studiret, folglich || auch von dort aus kein Testimonium fordern || kan[n]||¹⁸².

Anot Christopho Ernsto, jis gimęs ir užaugęs Prūsijos Lietuvoje, studijavęs Halės universitete, mokąs lietuvių kalbą ir mokęs ją Halės universiteto Lietuvių kalbos seminare, o po studijų tarnavęs Potsdame. Tvirtinimas mokius lietuvių kalbą Lietuvių kalbos seminare Halėje užmena mįslę, ar tuo metu tenykštis seminaras tebeveikė, mat, pasak šio seminario istorijos tyrėju, 1727 m. Prūsijos karaliaus Frydricho Vilhelmo I valia Halės universitete įkurto Lietuvių kalbos seminario veikla nutrūko šiek tiek ankstėliau – 1740 m.¹⁸³ Tai siejama su dviem netektimis: pirma, tų metų gegužės 31 d. mirė seminario steigėjas ir pietistų globėjas bei jų idėjų rėmėjas Frydrichas Vilhelmas I (jo įpėdinis sūnus Frydrichas II pietistų, atvirkščiai, itin nemėgo), antra, tais metais iš Halės išvyko seminario docentas ir Christopho Ernsto dėdė Martynas Šimelpenigis. Vis dėlto Christopho Ernsto teiginys liudija, kad bent iš pradžių jam tenai 1741 m. nuvykus šiokios tokios, kad ir vangios, lituanistinės veiklos vis dar būta. Šis 1747 m. gruodžio 12 d. Christopho Ernsto Tiedtke's prašymas yra kol kas vienintelis autentiškas šaltinis, bylojantis, kad Halės universiteto Lietuvių kalbos seminaras veikė ilgiau nei 1740 m., kaip įprasta manyti.

Halės universitete Christophas Ernstas studijavo teologiją ketverius metus ir buvo tarp tų dvylikos studentų, kurie gavo vadinamąjį *nemokamą prūsiškąjį maitinimą* (vok. *Preussische Freitisch*) – jį iš Prūsijos Lietuvos kilusiems ir Halėje teologiją studijuojantiems jaunuoliams 1728 m. sausį įsteigė karalius Frydrichas Vilhelmas I, o jo išlaikymui iš Rytų Prūsijos kasmet siūsta po 400 talerių¹⁸⁴. Gavus šią lengvatą liudija paties Christopho Ernsto įrašas alumnų knygoje *Album alumnorum*: „*Christophorus Ernestus || Tiedtcke Lappino=Bo=||rusfus; natus A[nn]o 1722 || die 3. Maj.*“¹⁸⁵ Vėliau, 1745 m. rugpjūtį jam išvykus, kitoje puslapio skiltyje atsirado įrašas, atskleidžiantis išvykimo priežastį – slapčia dėl skolų: „*Gieng heimlich feiner Schulden wegen || von Halle, a[nn]o 1745. m. August[i].*“¹⁸⁶

182 Tiedtke 1747-12-12, [1r-1v].

183 Specht 1935, 36–38; Winter 1954, 56; Schiller 1994, 195.

184 Specht 1935, 38.

185 Tiedtke 1741, [14r].

186 Tiedtke 1741, [14r].

lygo. Da nun die gedachte Kalligraphische Kunst
nicht nur in der That, sondern auch, was vorhin
sich, ist aber der Kalligraphischen Facultät nicht
bekannt, weil sie das selbe nicht studirt, so
wird nun durch die dies Testimonium fordern
kann; So habe die Majestät wohlwollend alle
Anstalten getroffen, um den Willen zu thun, die
in dieser Kalligraphie zu competiren, und die
durch die Location expediren zu lassen. Ich
darf hoffen

Sua Majestät

Lithuanicum
1747

Kalligraphischer Kunst
Christoph August Lindner

1747 m. pabaigoje, iš patėvio Petro Gotlybo Milkaus gavęs žinią, kad atsilaisvino kunigo vieta Balėtuose, prašė Slaptosios tarybos Berlyne skirti jį į šią lietuvišką parapiją. Christophas Ernstas, regis, iš tiesų troško grįžti į gimtinę, mat vyresnybei rašė net kelis sykius, o trečiąjį prašymą į Berlyną iš Potsdamo atvežė pats kartu su savo kompetenciją įrodančiais dokumentų originalais. Vis dėlto 1747 m. gruodžio 28 d. iš Berlyno gautas toks atsakymas: pageidauta vieta jau užimta. Balėtų kunigu tuokart paskirtas Christopho Ernsto bendraamžis Kristijonas Frydrichas Štimeris (Christian Friedrich Stimehr, 1725–1765), iki tol porą metų kunigavęs Gerviškėnuose (vok. *Gerwischkehmen*). Jis buvo Petro Gotlybo Milkaus bendradarbio prie lietuviškų raštų, Želvos kunigo Kristijono Štimerio (Christian Stimehr, 1676–1750) jaunesnysis sūnus, kuris lietuvių raštijos istorijoje žinomas kaip vienas iš rankraštinio žodyno *Clavis Germanico-Lithvana* (XVII–XVIII a. sandūra) savininkų (jo nuosavybės įrašai išlikę abiejuose rankraščių tomuose).

Regina Luiza Šimelpenig abiejuose savo prašymuose minėjo, kad sūnus Christophas Ernstas kurį laiką tarnavęs karo kapelionu Prūsijos princo pėstininkų pulke Potsdame ir Spandau:

einer aber von den Stieffkindern || meines feel. Mannes Nahmens *Christoph Ernst* || *Tiedtke*, E[wrer] K[öniglichen] M[a]j[estät] bey dem *Infanterie* || *Reg[iment]* Ihro Königl. Hoheit des Printz[en] von || Preußen einige Jahr als FeldPrediger || gedienet hat¹⁸⁷;
mein Ältester Sohn *Tiedtke* || eine Feld=Prediger Stelle in *Spandau* bekleÿdet || hat¹⁸⁸.

Brandenburgu kunigų žinyne *Evangelisches Pfarrerbuch für die Mark Brandenburg* nurodoma, kad Christophas Ernstas nuo 1748 m. Spandau dirbo mokytoju, o nuo 1750 m. Potsdame – karo kapelionu: „Tiedtke, Chriftoph Ernft. 1748 Tertianus in Spandau, 1750 Feldpr. im Inf.=Rgt. Printz v. Preußen ebd.“¹⁸⁹ Be to, 1750 m. rugsėjo 15 d. jis susituokė su kunigo Matthäuso Deilicke’s (1694–1736) dukterimi Regenite Christiane¹⁹⁰.

1757 m. Berlyne išleistas Christopho Ernsto Tiedtke’s pamokslas, sakytas trečiąjį sekmadienį po Epifanijos, t. y. 1757 m. sausio 23 d., Naueno Miesto bažnyčioje (vok. *Stadtkirche*):

Das Opfer eines treuen Volcks vor das unfchätzbare Leben und Wohlfeyn des Beften Königes wurde am 3ten Sonntage nach dem Feft der Erfcheinung Chrifti in der Stadt=Kirche zu Nauen vorgestellet und auf Verlangen dem Druck übergeben von **Christoph Ernft Tiedtke**, Pred. dafelbft. Berlin, bey Chriftian Friedrich Voß, 1757¹⁹¹.

Leidinio antraštinis puslapis byloja, kad tuo metu Christophas Ernstas tarnavo nedideliame Naueno mieste, netoli Berlyno ir Potsdamo, Brandenburge. Ten nuo 1756 m. jis ėjo diakono pareigas, o 1769–1772 m. buvo tenykštės parapijos superin-

187 Schimmelpfennig-Mielcke [1753-06-??], 27v.

189 Fischer 1941, 892.

188 Schimmelpfennig-Mielcke [1753-08-??], 519v.

190 Fischer 1941, 892.

191 Tiedtke 1757.

tendentas¹⁹². Po nesėkmingų pastangų 1747 m. sugrįžti į Prūsijos Lietuvą jis taip ir liko gyventi toli nuo gimtinės, tačiau ryšys su šeima išliko: Christophą Ernstą kaip krikštą 1771 m. minėjo jauniausias brolis Danielius Frydrichas savo pirmagimio Frydricho Vilhelmo Ferdinando krikšto įrašė (citata žr. 4.5).

5.2. GOTTFRIEDAS TIEDTKE. Antrasis Petro Gotlybo Milkaus posūnis – Gottfriedas Tiedtke (1723-11-08–1791-01-25)¹⁹³ – studijavo Karaliaučiaus universitete, į kurį imatrikuliavęs 1743 m. rugsėjo 30 d.¹⁹⁴ Lankė tenykštį Lietuvių kalbos seminara – tai liudija išlikęs 1749 m. birželio 28 d. prašymas skirti seminaro stipendiją („*Renteÿ Stipendium*“), kuri atsilaisvino seminaristui Reinholdui Ortliebui (1723–1786) gavus paskyrimą diakonu į Labguvą (vok. *Labiau*)¹⁹⁵. Baigęs studijas, Gottfriedas išvyko pas vyriausią brolių Christophą Ernstą į Berlyną. Kaip liudija motinos Reginos Luizos 1753 m. birželio ir rugpjūčio prašymai, antrasis jos sūnus kurį laiką dirbo mokytoju Potsdame:

der andere in Pots=|| *damm in Condition ftehet*, und Hoffnung || hat durch Ew[er] K[öniglichen] M[ajeftæt] allerhöchste Gnade || in das dafige *Guarnifon* Wäyfen Hauß || als *Informator recipiret* zu werden¹⁹⁶;

der andere *Tiedke* aber in *Potzdam* bey der Schule || *dociret*, und auff eine Prediger Stelle wahrhet¹⁹⁷.

Kitaip nei Christophui Ernstui, kuris nebuvo studijavęs Karaliaučiaus universitete, šio universiteto auklėtiniui Gottfriedui, regis, nebuvo sunku gauti paskyrimą Prūsijos Lietuvoje. 1753 m. liepos 2 d. Karaliaučiaus Pilies bažnyčioje ordinuotas kunigu, jis visą likusį gyvenimą tarnavo gimtinėje: tų metų rugpjūčio 12 d. įvesdintas Beržkalnio (vok. *Berschallen*), 1770 m. lapkričio 18 d. – Viešvilės (vok. *Wischwill*), o 1778 m. gegužės 5 d. – Verdainės (vok. *Werden*) kunigu¹⁹⁸. Moellerio duomenimis, jo žmona buvusi Laukiškos (vok. *Laukischken*) kunigo Danieliaus Stoppelbergo (1709–1776) dukterė Wilhelmine Justine (1748–1813), su kuria susilaukė bent dviejų vaikų: sūnaus Gott-

¹⁹² Fischer 1941, 892.

¹⁹³ Lietuvių raštijos istoriografijoje Gottfriedas Tiedtke ne sykį minėtas kaip Petro Gotlybo sūnaus Kristijono Gotlybo Milkaus pusbrolis (žr., pavyzdžiui, Bruožis 1920, 43).

¹⁹⁴ Erler 1911–1912, 401: „[1743] 30. [Septembris.] Tiedke Godofr., Lappinen. Boruss.“

¹⁹⁵ Tiedtke 1749-06-28, 2r. Lietuvių kultūros istorijoje Reinholdas Ortliebas ir Gottfriedas Tiedtke kaip Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro lankytojai nebuvo paliudyti. Kita vertus, yra žinoma, kad Ortliebas 1742–1744 m. lankė Halės universiteto Lietuvių kalbos seminara

(Ortlieb 1742, [14v]; taip pat žr. Schiller 1994, 218–219).

¹⁹⁶ Schimmelpfennig-Mielcke [1753-06-??], 27v.

¹⁹⁷ Schimmelpfennig-Mielcke [1753-08-??], 519v.

¹⁹⁸ QPP IV 92r, 111v (įrašyta ne Quandto, o vėlesnio pildytojo); Arnoldt 1777, 65, 136; Moeller 1968, 22, 148, 151; ZM VII 1835. Beje, į paskutinę savo ganytojiškos tarnystės vietą – Verdainės parapiją – Gottfriedas Tiedtke išsikėlė itin nenoriai. Prūsijos kultūros paveldo Slaptajame valstybiniame archyve yra išlikęs jo prašymas leisti likti Viešvilėje (Tiedtke 1778-03-07, 17r–17v [185r–185v]).

friedo Danieliaus (?–po 1813) ir dukters Sophios Amalios (1783–1807)¹⁹⁹. Ši Kristijono Gotlybo Milkaus brolių minėjo Gotfrydas Ostermejeris poleminiame traktate *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch* (Karaliaučius, 1786)²⁰⁰.

6. VAIKAIČIAI IR VĖLESNĖS KARTOS. Vėlesnės Milkų kartos iš lietuviškosios kultūrinės erdvės traukėsi, duomenų apie Petro Gotlybo Milkaus vaikaičių lituanistinę veiklą nesama. Nuo vaikaičių kartos mažėjo ir kunigystę besirenkančių Milkų²⁰¹. Paskutinis Prūsijos Lietuvos kunigas pavarde *Mielcke* buvo Petro Gotlybo vaikaitis, Danieliaus Frydricho vyriausias sūnus Frydrichas Vilhelmas Ferdinandas (1771–1853). Kaip ir tėvas bei senelis, jis studijavo Karaliaučiaus universitete, į kurį imatrikuluotas 1792 m. kovo 31 d.²⁰² Po studijų paskirtas precentoriumi į Laukišką, 1799 m. lapkričio 11 d. ordinuotas tenykščio kunigo adjunktu, 1800 m. paskirtas diakonu į Labguvą, o 1807 m. – Žilių kunigu²⁰³. Nuo 1845 m. buvo emeritas, kunigo pareigas perdavęs ligtoliniam Žilių precentoriui ir tarnybos įpėdiniui Hermannui Julijui Albertui Herfordui (1805–1878), už kurio 1834 m. ištekėjo duktė Julie (1816–1881). Be šios, su žmona Dorothea Jahnke (?–po 1853) turėjo dar penkias dukteris ir vieną sūnų²⁰⁴. Albertas Mielcke (1800–po 1824) taip pat studijavo teologiją Karaliaučiaus universitete (imatrikuluotas 1821 m. gegužės 17 d.²⁰⁵), bet dirbo precentoriumi Skaisgiriuose ir Enciūnuose. Galbūt jo sūnus buvo tas Gumbinės verslininkas Albertas Mielcke, kurio įmonė „Firma Albert Mielcke“ 1869 m. rugsėjo 30 d. buvo įtraukta į įmonių registrą²⁰⁶.

Teologiją Karaliaučiaus universitete studijavo dar bent trys Petro Gotlybo Milkaus vaikaičiai, o du iš jų pavarde *Mielcke*, bet kunigais jie vis dėlto netapo. Tai Teodoro Gabrieliaus sūnus Frydrichas Danielius (1759–po 1783), imatrikuluotas 1776 m. rugsėjo 27 d.: „[1776.] [27. Septembris] Mielke Frdr. Dan., Pilkalla-Pruss., **stud. theol.**“²⁰⁷, Kristinos Petronėlės sūnus Samuelis Kristijonas Henigkė (1767–po 1795), imatrikuluotas 1784 m. kovo 17 d.: „[1784.] [17. Martii] Hoenigke Christ. Sam., Welau. Boruss., inspectoris ecclesiastici filius, **stud. theol.**“²⁰⁸, ir Danieliaus Frydricho sūnus Augustas Gotfrydas (1774–1737), imatrikuluotas 1792 m. kovo 31 d., t. y. tuo pat metu kaip ir jau minėtas vyresnysis jo brolis Frydrichas Vilhelmas Ferdinandas: „[1792.] [31. Martii] Mielke August. Godofr., Zittkehmen. Boruss., **theol. cult.**“²⁰⁹ Pradėję studijuoti teologiją, jie vėliau rinkosi teisės studijas.

Augustas Gotfrydas iš visų Petro Gotlybo Milkaus vaikaičių pasiekė, regis, didžiausių karjeros aukštumų: jis užėmė Prūsijos Karalystės vyriausybines institucijas

199 ZM VI 1779; ZM VII 1835.

200 Ostermeyer 1786, 43; plg. Ostermejeris 1995, 182.

201 Moeller 1968; ZM I–VII.

202 Erler 1911–1912, 619: „[1792.] [31. Martii] Mielke Frdr. Wilhelm., Zittkehmen, theol.“

203 Moeller 1968, 80, 131.

204 ZM III 779; ZM IV 1187–1188.

205 Erler 1911–1912, 733: „[1821.] [17. Maii]

Mielke Albert, Labiav. Pruss., cum tertii ordinis testimonio, theol. cult.“

206 *Beilage zum Königlich Preussischen Staats-Anzeiger*. No. 241. Donnerstag, den 14. Oktober 1869, 3978.

207 Erler 1911–1912, 542.

208 Erler 1911–1912, 587.

209 Erler 1911–1912, 619.

jose aukštas – slaptjo vyriausybės tarėjo (vok. *Geheimer Regierungsrat*) – pareigas. 1814 m. vedė dviejų kilmingų giminių palikuonę: jo žmona Friederike Sophie von Hamilton (1786–po 1832) buvo Prūsijos generolo majoro Ernsto Wilhelmo von Hamiltono (1744–1811) ir baronaitės Wilhelmine's Juliane's Sophie'os Schenk von Trautenberg (1764–?) duktė²¹⁰. Jo pusbrolis Samuelis Kristijonas Henigkė po studijų kurį laiką dirbo mokytoju Kulmo kadetų mokykloje, vėliau – asesoriumi²¹¹.

Analizuojant Friedwaldo Moellerio surinktus duomenis apie Prūsijos kunigus ir žvelgiant į tolesnes Petro Gotlybo Milkaus palikuonių kartas bei siekiant rasti bent šokių tokių sąsajų su lituanistine veikla, dėmesys kreiptinas į moteriškąją liniją. Sūnaus Danieliaus Frydricho duktė Johana Kristiana (1783–1873) 1819 m. sausio 15 d. susituokė su jau minėtu Vilhelmu Teodoru Šimelpenigiu (žr. 4.5), tuomet Žilių precentoriumi, o vėliau Rusnės (vok. *Ruß*) ir Didlaukių (vok. *Didlacken*) kunigu bei superintendentu²¹². Jo tėvas – Jonas Martynas Teodoras Šimelpenigis (Johann Martin Theodor Schimmelpfennig, 1757–iki 1802), Ragainės precentorius, o senelis – jau minėtas Kintų kunigas Martynas Šimelpenigis, žmonos senelės iš tėvo pusės Reginos Luizos Šimelpenig brolis²¹³. Taigi jiedu buvo antros eilės pusbrolis ir pusseserė. Vilhelmas Teodoras Šimelpenigis lietuvių raštijos istorijoje žinomas kaip Martyno Liudviko Rėzos (Martin Ludwig Rhesa, 1776–1840) talkininkas renkant lietuvių liaudies dainas²¹⁴, taip pat vienas minėto rankraštinio žodyno *Clavis Germanico-Lithvana* savininkų – tai liudija rankraščio pirmajame tome esantis jo nuosavybės įrašas: „Dieses Buch gehöret dem Praeceptor Wilhelm Theod: Schim[m]elpfen[nig] || in Szillen, Ragnittfchen Kreifes“²¹⁵. Primintina, kad šį žodyną XVIII a. trečiuoju dešimtmečiu pildė Petras Gotlybas Milkus, tuometis Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro docentas²¹⁶.

Minėtina ir Petro Gotlybo provaikaitė bei Danieliaus Frydricho vaikaitė, t. y. pastarojo dukters Dorotėjos Henrietos ir Johanno Ephraimo Reichelio (1777–1839)²¹⁷,

210 Iki šių dienų yra išlikęs jos *Album amicorum* su, regis, būsimojų vyro, pasirašiusio vien tik „Mielke“, įrašų; albume pasirašė ir dvi jo seserys: Šarlota Amalija ir Johana Kristiana. Rankraštis šiuo metu parduodamas Austrijos antikvariate (apie jį žr. <https://www.abebooks.de>).

211 ZM III 810.

212 ZM VI 1587; taip pat žr. Moeller 1968, 31, 124.

213 ZM IV 1187; ZM VI 1586–1587.

214 *BrZA* II 410.

215 *Clavis Germanico-Lithvana* I 0v–1r.

216 Kad Petras Gotlybas Milkus XVIII a. trečiuoju dešimtmečiu pildė rankraštinį žodyną *Clavis Germanico-Lithvana*, nustatyta atlikus rašysenos ir rėmimosi šaltinių analizę (plačiau žr. Triškaitė 2013, 55–79).

217 Ragainės vokiečių evangelikų liuteronų bažnyčios santuokos metrikų knyga (1787–1843; EZA: 980/3605, toliau – *RagSK*) liudija, kad Dorotėja Henrieta ir Johannas Ephraimas Reichelis susituokė 1802 m. rugsėjo 1 d.: „*Reichel* H[err] *Iohann Ephraim*, *Conrector* bey der Schule in Infterburg, ift mit J[ung]f[e]r *Dorothea Henriette* || *Mielcke*, des HER[rn] *Daniel Friedrich Mielcke*, Erzpriefters und litthauifchen Pfarrers alhie, ehelich[er] || 2te[er] Tochter, den 1ten[en] Sept[em]br: 1802 in der Kirche, auf Verlangen des BrautVaters, von HER[rn] Pfarrer || *Berg* in *Wilkschken copuliret* worden“ (*RagSK* 43–44, Nr. 9; plg. ZM V 1444).

iš pradžių Ragainės mokytojo, Tilžės subrektorius, Įsruties konrektorius, paskui Lamagarbio (vok. *Lamgarben*) kunigo ir galiausiai Lagbuvos superintendente, duktė Friederike (1814–1904): 1833 m. ji ištekėjo už Karlo Vilhelmo Oto Glogau (Carl Wilhelm Otto Glogau, 1805–1875), tuomečio Labguvos diakono, vėliau Laukiškos ir Tilžės lietuvių kunigo²¹⁸. Jis lietuvių raštijos istorijoje žinomas kaip vertėjas, lietuvių tautosakos rinkėjas, Georgo Heinricho Ferdinando Nesselmanno (1811–1881) ir Augusto Schleicherio (1821–1868) talkininkas. Glogau išvertė Martino Lutherio *Mažąjį katekizmą* (1855), parengė lietuvišką giesmyną *64 giesmės šuilėms* (1855), išvertė ir išleido knygą *Du kartu keturis dešimt ir aštuoni Švento Rašto nusidavimai* (1856)²¹⁹. Jiedu susilaukė dešimties vaikų, tarp kurių – sūnus Rudolfas Franzas Theodoras Glogau (1834–1912), iš pradžių buvo precentorius Piktupėnuose bei Priekulėje, vėliau lietuvių kunigas Juodkrantėje, Klaipėdoje, Enciūnuose bei Skaisgiriuose²²⁰, ir sūnus Gustavas Glogau (1844–1895), religijos filosofijos profesorius, dėstęs Ciuricho technikos koledže, Halės ir Kylio universitetuose²²¹.

Moellerio parengtų Prūsijos kunigų biografijų analizė rodo, kad dvasininko kelią rinkosi tik moteriškosios linijos vėlesnių kartų Petro Gotlybo Milkaus palikuonys, jie atsekami iki šių dienų. Tęsiant Danieliaus Frydricho vaikaitės Friederike's Reichel-Glogau liniją minėtinas jos sūnaus Rudolfo Franzo Theodoro Glogau sūnus Ernstas Richardas Glogau (1869–1951), studijavęs Karaliaučiaus universitete, kunigavęs Paleičiuose (vok. *Paleiten*), Kraupiškyje ir Arnavoje (vok. *Arnau*)²²². Jis buvo vedęs Helene'ę Herford (1876–1945), Žilių kunigo Johanno Heinricho Alfredo Herfordo (1840–1883) dukterį, po Antrojo pasaulinio karo gyveno Vakarų Vokietijoje ir mirė 1951 m. Diuseldorfe²²³. Jo duktė Ilse Anna Aline Glogau (1904–po 1951) buvo ištekėjusi už kunigo George'o Maxo Johanneso Henkyso (1900–1984), tarnystę pradėjusio Klaipėdoje ir Nidoje, paskui kunigavusio Kryžiauvoje (vok. *Heiligenkreutz*), dalyvavusio Antrajame pasauliniame kare ir galiausiai tarnavusio Taikos bažnyčioje (vok. *Friedenskirche*) Diuseldorfe²²⁴. Vienas jūdviejų sūnų – dar Kryžiauvoje 1929 m. lapkričio 6 d. gimęs ir teologiją Vupertalyje, Getingene, Heidelberge, Bonoje studijavęs Jürgenas Traugottas Henkysas²²⁵ – buvo kunigas, Berlyno Humboldtų universiteto teologijos profesorius ir žinomas giesmių kūrėjas bei vertėjas, keliolikos knygų autorius bei parengėjas. Jis mirė 2015 m. spalio 22 d. Berlyne ir priklausė septintajai Petro Gotlybo Milkaus palikuonių kartai.

Svarbiausi Petro Gotlybo Milkaus šeimos genealogijos tyrimo rezultatai apibendrinti 7 schemeje, kurioje atsispindi keturios XVII a. antrosios pusės ir XVIII a. šios šeimos kartos.

218 ZM II 605; taip pat žr. Moeller 1968, 80, 83, 143.

219 LB I 112–114, Nr. 292–303.

220 ZM II 606; taip pat žr. Moeller 1968, 36, 94, 128.

221 BrZA II 324; ZM II 605–606.

222 ZM II 604; taip pat žr. Moeller 1968, 17.

223 ZM II 604, 606; ZM III 780.

224 ZM III 768–769.

225 ZM III 768–769.

7. IŠVADOS. 1. Tilžės Vokiečių bažnyčios (vok. *Deutsche Kirche*) krikšto metrikų knygos liudija, kad evangelikų liuteronų kunigas ir lietuvių raštijos kūrėjas Petras Gotlybas Milkus (Peter Gottlieb Mielcke, 1695-10-25–1753-06-09) gimė Tilžės miestiečių Marijos (Maria, ?–po 1695) ir Petro Milkų (Peter Mielcke, ?–po 1695) šeimoje. Tėvai laikė save vokiečiais: aštuoniems vaikams duoti vokiški vardai, visi jie krikštyti Vokiečių bažnyčioje, tėvo pavardė krikšto metrikų knygose įregistruota vokiška forma: *Mielcke* ar *Mielke*. Petro Gotlybo Milkaus genealoginės šaknys moteriškąją liniją Prūsijos Lietuvoje, Tilžėje, siekia XVI a. gyvenusią Engelbrechtų giminę.

2. Remiantis Tilžės Vokiečių bažnyčios krikšto metrikų knygomis nustatyta, kad Petras Gotlybas Milkus turėjo tris seseris ir keturis brolius: Joną Frydrichą (Johann Friedrich, 1684–iki 1687?), Mariją Elžbietą (Maria Elisabeth, 1685–po 1712), Joną Kristijoną (Johann Christian, 1687–iki 1691?), Oną Sofiją (Anna Sophia, 1689–?), Joną Ertmaną (Johann Ertmann, 1691–?), Reginą Dorotėją (Regina Dorothea, 1693–?) ir brolių dvynių Ernstą Jokūbą (Ernst Jacob, 1695-10-25–1772-12-15). Tos pačios bažnyčios santuokos metrikų knyga atskleidžia, kad vyriausioji sesuo Marija Elžbieta buvo ištekėjusi už Tilžės pirklio Joachimo Friedricho Pötscho (1677–po 1718), su kuriuo susilaukė bent trijų sūnų: Carlo Friedricho (1708–iki 1712?), Theodoro (1709–?) ir Carlo Gottliebo (1712–?); galbūt ji buvo ir dar trijų Pötscho sūnų – Johanno Friedricho (1714–?), Gottfriedo Bernhardo (1716–?) bei Gotthardo (1718–?) – motina. Petro Gotlybo brolis dvynys Ernstas Jokūbas tapo žinomu Tilžės pirkliu. Jis buvo vedęs du kartus: pirmoji žmona – Anna Maria Rhode (1696?–iki 1754), antroji – Anna Maria Klein (?–po 1760). Pirmoje santuokoje gimė keturi vaikai: Maria Elisabetha (1726–?), Ernstas Bernhardas (1728–po 1746), Theodoras Gottliebas (1730–?) ir Johanna Christina (1732–?), o antroji santuoka, rodos, buvo bevaikė.

3. Petro Gotlybo Milkaus žmona Regina Luiza Šimelpenig (Regina Louisa Schimmelpfennig, 1702–1776) buvo toji jungtis, kuri Milkų šeimą giminystės ryšiais siejo su kitu žymiu amžininku – Papelkių kunigu Adomu Frydrichu Šimelpenigiu (Adam Friedrich Schimmelpfennig, 1699–1763). Regina Luiza buvo jo sesuo, Piktupėnų kunigo Martyno Šimelpenigio (Martin Schimmelpfennig, 1668–1735) duktė bei Skaisgirių kunigo Adomo Frydricho Šimelpenigio (Adam Friedrich Schimmelpfennig, 1677–1740) dukterėčia – šitaip tvirtinti leidžia antriniai šaltiniai. Jiedu susituokė 1726 m., veikiausiai rugsėjį – tai atskleidžia Jurbarko vyriausiojo amtmono Friedricho Mühlpfordto tų metų rugsėjo 21 d. raštas.

4. Per dvidešimt septynerius metus trukusią santuoką Petras Gotlybas Milkus ir Regina Luiza Šimelpenig susilaukė šešių vaikų: trijų sūnų ir trijų dukterų. Be jau iki šiolei žinotų Teodoro Gabrieliaus (Theodor Gabriel, 1728-03-28–1762-03-19), Kristinos Petronėlės (Christina Petronella, 1730-02-0?–1799-02-19), Kristijono Gotlybo (Christian Gottlieb, 1733-??-??–1807-07-06), Danieliaus Frydricho (Daniel Friedrich, 1739-01-11–1818-03-21), jiedu turėjo dar dvi dukteris: Mariją Dorotėją (Maria Dorothea, 1730/1731-??-??–1807-09-23) ir Eleonorą Šarlotą (Eleonora Charlotta, 1741-02-14–po 1753). Tai liudija 1736–1753 m. Mielkiemio evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga, kurioje paties Petro Gotlybo Milkaus ranka įrašyti abiejų dukterų vardai: Marija Dorotėja ne sykį minima kaip parapijiečių vaikų krikšto liudytoja, o jauniausios dukters – Eleonoros Šarlotos – užregistruotas krikštas 1741 m. vasario 16 d.

5. Archyviniai šaltiniai byloja, kad vyriausiasis Petro Gotlybo Milkaus sūnus Pilkalnio kunigas Teodoras Gabrielius 1755 m. birželio 13 d. susituokė su Filipina Šarlota Rochau (Philippina Charlotta Rochau, 1734–po 1764), Balgardeno prie Tilžės amtsroto Johanno Christiano Conrado Rochau (?–1771) ir Magdalenos Elisabethos Sophios Domhardt dukterimi. Ši santuoka giminytės ryšiais susiejo Milkų šeimą su Prūsijos karaliaus Frydricho II (Friedrich II., 1712–1786, valdė 1740–1786) itin vertintu tuomečiu Gumbinės karo ir domenų rūmų tarėju, o vėliau ir visos Rytų bei Vakarų Prūsijos vyriausioju prezidentu Johannu Friedrichu Domhardt (1712–1781) – jis buvo Teodoro Gabrieliaus žmonos Filipinos Šarlotos dėdė iš motinos pusės. Pilkalnio evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knygos atskleidžia, kad per septynerius metus trukusią santuoką jiedu susilaukė trijų sūnų: Teodoro Gotlybo Kristijono (Theodor Gottlieb Christian, 1756-08-01–1761-04-16), Frydricho Danieliaus (Friedrich Daniel, 1759-01-09–po 1783) ir Augusto Benjamino Lebrechto (August Benjamin Lebrecht, 1760-08-24–?).

6. Petro Gotlybo Milkaus duktė Kristina Petronėlė, ištekėjusi už Vėluvos bažnytinės apskrities vyriausiojo kunigo Danieliaus Henigkės (Daniel Hönigke, 1702–1781), susilaukė dviejų vaikų: dukters Kristinos Julijonos (Christina Juliana, iki 1761-06-15–?) ir sūnaus Samuelio Kristijono (Samuel Christian, 1767-03-08–po 1795). Tiek vaikų ją turėjęs liudija 1703–1771 m. Vėluvos evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga.

7. Žydkiemio ir Mielkiemio bažnytinės metrikų knygos papildo ir patikslina ligšiolinėje biografinėje literatūroje pateiktus duomenis apie Petro Gotlybo Milkaus sūnaus Danieliaus Frydricho ir jo žmonos Luizos Julijonos Šreder (Louisa Juliana Schröder, 1752–1810), vyriausios Balėtų kunigo Pauliaus Šrederio (Paul Schröder, 1723–1796) dukters, šeimą: jiedu užaugino penkis vaikus – du sūnus ir tris dukteris: Frydrichą Vilhelmą Ferdinandą (Friedrich Wilhelm Ferdinand, 1771-04-21–1853-11-28), Šarlotą Amaliją (Charlotta Amalia, 1772-06-25–po 1812), Augustą Gotfrydą (August Gottfried, 1774-12-01–1837-10-11), Dorotėją Henrietą (Dorothea Henrietta, 1780-05-26–1863-04-05), Johanną Kristianą (Johanna Christiana, 1783-04-06–1873-11-25). Jauniausia jų duktė Luiza Julijona (Louisa Juliana, 1786-06-23–1786-06-28) mirė dar kūdikystėje.

8. Duomenų, ar lietuvių kultūrai labiausiai nusipelnęs Petro Gotlybo sūnus Kristijonas Gotlybas Milkus buvo sukūręs šeimą, kol kas nesama. Netekėjusi liko duktė Marija Dorotėja – šis faktas minimas jos mirties įrašė Pilkalnio evangelikų liuteronų bažnyčios mirties metrikų knygoje.

9. Petro Gotlybo Milkaus šeimoje augo ir du žmonos Reginos Luizos sūnūs iš pirmosios jos santuokos su Lapynų kunigu Tobiasu Tiedtke (1688–1725): Christophas Ernstas (1722-05-03–po 1772) ir Gottfriedas (1723-11-08–1791-01-25). Abiejų krikštas užregistruotas 1703–1725 m. Lapynų evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knygoje, šiuodu savo sūnus minėjo Regina Luiza Šimelpenig 1753 m. prašymuose. Christophas Ernstas Tiedtke 1741–1745 m. studijavo Halės universitete ir kurį laiką mokė tenykščiame Lietuvių kalbos seminare. Šį faktą jis minėjo 1747 m. gruodžio 12 d. prašyme skirti Balėtų kunigu – tai kol kas vienintelis žinomas šaltinis, leidžiantis teigti, kad Lietuvių kalbos seminaras Halėje veikė ilgiau nei 1740 m., kaip įprasta manyti. Christophas Ernstas Tiedtke į gimtinę nebegrįžo ir dirbo kunigu Brandenburge, netoli Berlyno įsikūrusiame Naueno mieste. Jo brolis Gottfriedas Tiedtke stu-

dijavo Karaliaučiaus universitete, lankė tenykštį Lietuvių kalbos seminarą, kelerius metus dirbo mokytoju Potsdame, o vėliau visą gyvenimą tarnavo kunigu Prūsijos Lietuvoje – Beržkalnyje, Viešvilėje ir Verdainėje.

10. Visi Petro Gotlybo Milkaus šeimoje augę berniukai – du posūniai ir trys sūnūs – sekdami tėvo, galbūt ir visų trijų dėdžių bei senelio iš motinos pusės, pavyzdžiu, pasirinko studijuoti teologiją. Visi, išskyrus vyriausią posūnį Christophą Ernstą, studijavo Karaliaučiaus universitete ir vėliau dirbo Prūsijos Lietuvoje. Visi ordinuoti evangelikų liuteronų kunigais, išskyrus Kristijoną Gotlybą, kuris visą gyvenimą dirbo kantoriumi Pilkalnyje. Visi, regis, buvo Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro docentai, o vyriausias posūnis mokė Halės universiteto Lietuvių kalbos seminare. Bent viena duktė – Kristina Petronėlė – ištekėjo už dvasininko – Vėlupos bažnytinės apskrities vyriausiojo kunigo. Trys sūnūs, įsitraukdami į lietuviškų raštų rengimą, paliko pėdsaką lietuvių raštijos istorijoje ir kultūrinėje lietuvių tautos atmintyje.

11. Kai kurie Petro Gotlybo Milkaus vaikaičiai taip pat studijavo teologiją, tačiau kuo toliau, tuo rečiau. Rodos, retėjo ir pavardę *Mielcke* turinčių palikuonių gretos. Kita vertus, Petro Gotlybo Milkaus vaikaitės tekėjo už kunigų, tarp kurių – ir lietuvių kultūrai nusipelnęs asmenys (pavyzdžiui, Vilhelmas Teodoras Šimelpenigis, Karlas Vilhelmas Oto Glogau), o provaikaičiai moteriškąją liniją ir jau kitomis pavardėmis gana gausiai sklido ne tik po Prūsijos Lietuvą, bet ir tolyn į Vakarus ir yra atsekami iki šių dienų.

Šaltiniai ir literatūra:

- ARNOLDT, DANIEL HEINRICH, 1746: *D. Daniel Heinrich Arnoldts ausführliche, und mit Urkunden versehene Hiftorie der Königsbergifchen Univerfität. Zweyter Theil, welchem eine Nachricht von dem Leben, und den Schriften hundert Preußifcher Gelehrten angehänget ift.* Königsberg in Preußen, verlegt und druckts Iohann Heinrich Hartung.
- ARNOLDT, DANIEL HEINRICH, 1777: *D. Daniel Heinrich Arnoldts, Königlich Preußifchen Oberhofpredigers und Confistorialraths, kurzgefaßte Nachrichten von allen seit der Reformation an den Lutherifchen Kirchen in Ostpreußen gestandenen Predigern.* Herausgegeben von Friedrich Wilhelm Benefeldt, Pfarrer in Arnau. Königsberg, bey Gottlieb Lebrecht Hartung.
- Beilage zum *Königlich Preußifchen Staats-Anzeiger*. No. 241. Donnerstag, den 14. Oktober 1869.
- BIRŽIŠKA, MYKOLAS, 1931: *Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I knygos.* Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto leidinys, Kaunas: „Spindulio“ B-vės spaustuvė.
- [BRUOŽIS, ANSAS,] Probočių Anūkas, 1920: *Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai ir žymesniejie lietuvių kalbos mylėtojai*, Tilžė: „Spaudos“ (Pavlovskio) spaustuvė.
- BržA II – Vaclovas Biržiška, *Aleksandrynas. Senujų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m., biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos 2. XVIII–XIX amžiai*, Vilnius: Sietynas, 21990.
- CITAVIČIŪTĖ, LIUCIJA, 2004: *Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras. Istorija ir reikšmė lietuvių kultūrai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- CLAVIS GERMANICO-LITHVANA I–II (XVII–XVIII a. sandūra); LMAVB RS: f. 137 – 13–14. (Faksimilinis leidimas: *Clavis Germanico-Lithvana. Rankraštinis XVII amžiaus vokiečių–lietuvių kalbų žodynas I–IV*, parengė Vincentas Drotvinas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995–1997.)

- ERLER, GEORG, 1911–1912: *Die Matrikel und die Promotionsverzeichnisse der Albertus-Universität zu Königsberg i. Pr. 2. Die Immatrikulationen von 1657–1829*. Herausgegeben von Georg Erler, Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot.
- ES – Karaliaučiaus universiteto studentų, gavusių Engelbrechto stipendiją, sąrašas, [po 1743]; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 138 e 2, Nr. 192 a, 112r.
- Familienstammbaum von Peter Hennings* (<https://gw.geneanet.org/pmlhennings>).
- FISCHER, OTTO, 1941: *Evangelisches Pfarrerbuch für die Mark Brandenburg seit der Reformation. Verzeichnis der Geistlichen in alphabetischer Reihenfolge 2. Malacrida bis Zythenius*, Berlin: Verlag von E. S. Mittler & Sohn.
- FORSTREUTER, KURT, 1959: „Domhardt, Johann Friedrich von“, *Neue Deutsche Biographie* 4 (<https://www.deutsche-biographie.de/pnd123248418.html#ndbcontent>).
- GIRDZIJAUSKAS, JUOZAS, 1990: „Kristijonas Gotlybas Milkus“, *Kristijonas Gotlybas Milkus. Pilkainis*, parengė Liucija Citavičiūtė ir Juozas Girdziuskas, Vilnius: Vaga, 5–34.
- GRAF ZUR LIPPE-WEISSENFELD, ERNST, 1877: „Domhardt, Joh. Friedrich von“, *Allgemeine Deutsche Biographie* 5, hrsg. von der Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, 325–326 (https://de.wikisource.org/w/index.php?title=ADB:Domhardt,_Johann_Friedrich_von&oldid=).
- HELLBACH, JOHANN CHRISTIAN VON, 1826: *Iohann Christian von Hellbach, Fürstl. Schwartzb. Sondersh. Hofraths, Adels=Lexikon oder Handbuch über die historischen, genealogischen und diplomatischen, zum Theil auch heraldischen Nachrichten vom hohen und niedern Adel, besonders in den deutschen Bundesstaaten, so wie von dem östreichischen, böhmischen, mährenschen, preussischen, schlesischen und lausitz'schen Adel. Zweiter Band. L bis 3*. Ilmenau, 1826. Gedruckt und verlegt bei Bernhard Friedrich Voigt.
- HENNIG, ERNST, 1828: *Chronologifche Ueberficht der denkwürdigsten Begebenheiten, Todesfälle und milden Stiftungen in Preußen, vorzüglich in Königsberg, im achtzehnten lahrhundert von D. Ernst Hennig. Fortgesetzt bis zum Jahre 1827 von Daniel Wilhelm Schröder, Superintendent und Pfarrer in Goldapp*. Königsberg. 1828. Druck und Verlag der Hartung'schen Hofbuchdruckerei.
- HOFFHEINZ, [WALDEMAR,] 1882: „Bericht über einen litterarischen Fund“, *Mitteilungen der litauischen litterarischen Gesellschaft* 5, 263–275.
- [HOFFHEINZ, WALDEMAR,] 1883: „Iš Nufidawimū lietuviškųjų 'Giesmjų Knygų'“, *Naujasis Keleivis* Nr. 5, vasario 2 d., 32–33; Nr. 6, vasario 9 d., 39–40; Nr. 7, vasario 16 d., 46–47.
- HOLM, ANDRES, 1755-06-17: Raštas valstybės ir karo reikalų ministrui dėl Pilkalnio evangelikų liuteronų bažnyčios seifo, Pilkalnis; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 118 e 3, Nr. 78, [1r–2r].
- HORATIUS, 1984: *Q. Horati Flacci Opera. Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana*, edidit Stephanus Borzsák, Leipzig: BSB B. G. Teubner Verlagsgesellschaft.
- JAGOW VON, 1755-05-13: Raštas valstybės ir karo reikalų ministrui dėl įvykių, susijusių su Teodoro Gabrieliaus Milkiaus įvesdinimu, Pilkalnis; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 118 e 3, Nr. 75, 166r–167r.
- KAUNAS, DOMAS, 1996: *Mažosios Lietuvos knyga. Lietuviškos knygos raida 1547–1940*, Vilnius: Baltos lankos.
- Königsberger Intelligenz-Zettel, zum Nutzen und Besten des Publici*. No. 30. Montag, den 10. März 1799.
- LapKK – Lapynų evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga, 1703–1725*; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm B 0343 (mikrofilmas).

- LB I – Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba 1. 1547–1861, Vilnius: Mintis, 1969.
- LEHNERDT, [MAX,] 1969: „Mielcke, Christian Gottlieb“, *Altpreußische Biographie* 2(1–3), herausgegeben im Auftrage der Historischen Kommission für ost- und westpreußische Landesforschung von Christian Krollmann, Marburg / Lahn: N. G. Elwert Verlag, 437.
- Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija. Feodalizmo epocha*, redagavo K[ostas] Korsakas ir J[urgis] Lebedys, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1957.
- [LYSIUS, HEINRICH,] 1993: *Heinrich Johann Lysius. Mažasis katekizmas*, pagal Berlyno rankraščių parengė Pietro U. Dini, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- MIELCKE, DANIEL FRIEDRICH, 1788-08-10: Prašymas Prūsijos vyriausybei Karaliaučiuje dėl skyrimo kunigu į Ragainę, Mielkiemis; GStA PK: I. HA, Rep. 7, Nr. 168, Fasc. 18, 2r–2v.
- MIELCKE, ERNST JACOB, 1753: *Bey dem durch die Gnade GOTTes glücklich erlebten zweyten Iubiläum, von Foundation Der Königl. Stadt Tilfe, fo den 2. November Anno 1752. zum Lobe GOTTes erfreuet celebriret worden, wolte im Nahmen der gantzen Bürgerfchafft, besonders aber Der Kaufmanns=Sunft, Die große Thaten GOTTes preifen, auch gegen die gantze Stadt seine Schuldigkeit bezeugen Ernst Jacob Mielcke, Bürger, Kauf= und Handels=Mann in Tilfe. [...] Königsberg, 1753. Gedruckt bey Daniel Chriftoph Kanter, Königl. privile. Buchdrucker; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, Ostpr. Fol., Nr. 13917, Bd. 6, 16r–21v.*
- [MIELCKE, PETER GOTTLIEB,] 1723-11-04: Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro lankytojų vardu rašytas prašymas Prūsijos vyriausybei Karaliaučiuje dėl lengvatų, Karaliaučius; APO: Universität, 1646/452, 50–54.
- MIELCKE, PETER GOTTLIEB, 1727-02-20: Prašymas Prūsijos vyriausybei Karaliaučiuje dėl naujos Jurbarko klebonijos statybos, Įsritis; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 46 e, Nr. 44, 18r–19v.
- MIELCKE, PETER GOTTLIEB, 1727-07-01: Prašymas Prūsijos vyriausybei Karaliaučiuje dėl naujos Jurbarko klebonijos statybos, Jurbarkas; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 46 e, Nr. 44, 27r–28v.
- MIELCKE, PETER GOTTLIEB, 1749-12-10: Prašymas Tilžės burmistrui Danieliui Boltzui ir miesto magistratui dėl Engelbrechto stipendijos sūnui Teodorui Gabrieliui Milkui, Mielkiemis; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, Rep. 150, Nr. 268, Bd. 4, 387r–387v, 390r–390v.
- MIELCKE, PETER GOTTLIEB, [1752]: *Als die Königl. Stadt Tilfe Anno 1752. den 2. November ihr anderes Iubiläum zum Lobe GOTTes höchsterfreulich celebrirte wolte Derfelben und allen ihren Einwohnern aus wohlmeynenden Herzen gratuliren Peter Gottlieb Mielcke Tilfa Pruff. Pfarrer in Mehlkehmen. [...] Königsberg, gedruckt in der Königl. privile. Kanterischen Buchdruckerey; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, Ostpr. Fol., Nr. 13917, Bd. 6, 12r–13v.*
- MIELCKE, THEODOR GABRIEL, 1750-12-07: Prašymas Prūsijos vyriausybei Karaliaučiuje dėl Finansų rūmų stipendijos, Karaliaučius; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 135 c, Nr. 83, 1r–1v, 2v.
- MielKK¹* – Mielkiemio evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga, 1736–1753; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm AS 2102-1 (mikrofilmas).
- MielKK²* – Mielkiemio evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga, 1753–1783; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm B 0173 (mikrofilmas).

- MielMK* – Mielkiemio evangelikų liuteronų bažnyčios mirties metrikų knyga, 1753–1811; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm B 0176-2 (mikrofilmas).
- MOELLER, FRIEDWALD, 1968: *Altpreußisches evangelisches Pfarrerbuch von der Reformation bis zur Vertreibung im Jahre 1945 1. Die Kirchspiele und ihre Stellenbesetzungen*, Hamburg: Selbstverlag des Vereins für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V.
- MÜHLPFORDT, FRIEDRICH, 1726-09-21: Raštas Įsruities teismo kolegijai dėl naujos Jurbarko klebonijos statybos, Jurbarkas; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 46 e, Nr. 44, 10r–11v.
- ORTLIEB, REINHOLD, 1742: Įrašas alumnų knygoje „Album Alumnorum Mensae Regiae Borusicae provincialis ex regia liberalitate adparatae inde a Cal. Ian. MDCCXXVIII“, *Ordnung und Album des königlich preußischen Provinzial-Freitischs*, Halė; AFSt: W XX/III/5.
- OSTERMEYER, GOTTFRIED, 1786: *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gefangbuch, nebst vorangefetztem Bericht von der Veranlassung dazu. Ans Licht gestellt von Gottfried Ostermeyer, der Trempenschen Gemeine Paft. Seniore und der Königl. deutschen Gesellschaft zu Königsberg Ehrenmitglieder [...]. Königsberg, gedruckt bey G. L. Hartung, Königl. Ostpreuß. Hof- und Academ. Buchdrucker. [1786].*
- OSTERMEJERIS, GOTFRYDAS, 1996: *Rinktiniai raštai*, parengė ir išvertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- PilKK*¹ – Pilkalnio evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga, 1752–1758; APO: Evangelische Kirche zu Pillkallen, 1639/3.
- PilKK*² – Pilkalnio evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga, 1758–1766; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm B 0186 (mikrofilmas).
- PilKK*^{3a} – Pilkalnio evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga (miesto parapija), 1798–1808; APO: Evangelische Kirche zu Pillkallen, 1639/4.
- PilKK*^{3b} – Pilkalnio evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga (kaimo parapija), 1798–1808; APO: Evangelische Kirche zu Pillkallen, 1639/4.
- PilMK*¹ – Pilkalnio evangelikų liuteronų bažnyčios mirties metrikų knyga, 1742–1770; APO: Evangelische Kirche zu Pillkallen, 1639/2.
- PilMK*² – Pilkalnio evangelikų liuteronų bažnyčios mirties metrikų knyga, 1770–1808; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm B 0188 (mikrofilmas).
- PilSK* – Pilkalnio evangelikų liuteronų bažnyčios santuokos metrikų knyga, 1742–1771 (su spragomis); APO: Evangelische Kirche zu Pillkallen, 1639/2.
- PMDK – PROGRAMMA MEMORIAE VIRI REVERENDI ET CLARISSIMI, DNI. M. DANIELIS KLEINII, PASTORIS ECCLESIAE LITHVANICAE APUD TILSENSES VIGILANTISSIMI, Scriptum a RECTORE ET SENATU ACADEMIAE REGIOMONTANAE. PRÆLO REUSNERIANO [1666].
- PREUSS, CHARLOTTE LYDIA, 1994: *Matrikel der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg – 1730–1741 2*, Halle: Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt.
- QPP I–V – [Johann Jacob Quandt, *Preußische Presbyterologie* 1–5, Karaliaučius, iki 1772]; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, Hs, Nr. 2 (autografas su vėlesniais kitų asmenų papildymais).

- RagMK¹ – Ragainės vokiečių evangelikų liuteronų bažnyčios mirties metrikų knyga, 1783–1846; EZA: 980/3608.
- RagMK² – Ragainės lietuvių evangelikų liuteronų bažnyčios mirties metrikų knyga, 1818–1842; EZA: 980/3611.
- RagSK – Ragainės vokiečių evangelikų liuteronų bažnyčios santuokos metrikų knyga, 1787–1843; EZA: 980/3605.
- SCHILLER, CHRISTIANE, 1994: „Das Litauische Seminar in Halle (1727–1740) und seine Mitglieder. Auf Spurensuche“, *Acta Baltica* 32, 195–223.
- SCHIMMELPFENNIG-MIELCKE, REGINA LOUISA, [1753-06-?]: Prašymas Prūsijos vyriausybei Karaliaučiuje dėl sūnaus Teodoro Gabrieliaus Milkaus skyrimo kunigu į Mielkiemio parapiją, Mielkiemis (nuorašas); GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 55 d, Nr. 569, 27r–28r.
- SCHIMMELPFENNIG-MIELCKE, [REGINA LOUISA,] Maria Dorothea, [1753-08-?]: Prašymas Tilžės burmistrai Danieliui Boltzui dėl Engelbrechto stipendijos sūnui Kristijonui Gotlybui Milkui, Mielkiemis (?) (nuorašas); GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, Rep. 150, Nr. 268, Bd. 4, 519r–520v.
- SCHRÖDER, [DANIEL] WILHELM, 1836: „Geschichte der evangel. Kirche zu Mehlkemen in Litthauen“, *Preussische Provinzial-Blätter* 15, 216–235, 321–348.
- SIDABRAITĖ, ŽAVINTA, 2003: „Milkų šeimos vieta XVIII amžiaus Mažosios Lietuvos raštijoje“, *ALT* 5, 97–126.
- SIDABRAITĖ, ŽAVINTA, 2005: „Christian Gottlieb Mielcke: Leben und Werk“, *Annaberger Annalen* 13, 191–203.
- SIDABRAITĖ, ŽAVINTA, 2006: *Kristijonas Gotlybas Milkus. Gyvenimas ir literatūrinė veikla*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- SIDABRAITĖ, ŽAVINTA, 2015a: „Skaitinių vadovėlis *Kūdikių prietelius*“, *Kūdikių prietelius. Skaitinių vadovėlis*, parengė Žavinta Sidabraitė, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 680–713.
- SIDABRAITĖ, ŽAVINTA (par.), 2015b: *Kūdikių prietelius. Skaitinių vadovėlis*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- SPECHT, FRANZ, 1935: „Das Litauische Seminar an der Universität Halle“, *Archivum Philologicum* 5, 36–53.
- STRAUBEL, ROLF, 2009: *Biographisches Handbuch der preussischen Verwaltungs- und Justizbeamten 1740–1806/15* 1. *Biographien. A–L*, München: K. G. Saur.
- TEUBER, JOHANN CHRISTOPH, 1728: „Beschreibung der Stadt Tilfe“, *Erleutertes Preußen Oder Auserlesene Anmerkungen / Ueber verschiedene Zur Preussischen Kirchen= Civil- und Gelehrten= Historie gehörige besondere Dinge, Woraus die bißherigen Historien=Schreiber theils ergäntzet, theils verbessert, Auch viele unbekanntte Historische Warheiten ans Licht gebracht werden. TOMVS IV. [...]* Königsberg, ANNO 1728. Zu finden bey feel. Martin Hallervords Erben, 609–620.
- THIEL, E. C., 1804: *Statistisch-topographische Beschreibung der Stadt Tilfe von E. C. Thiel, Justiz=Actuarius*. Königsberg, 1804. Gedruckt bei Heinrich Degen.
- [TIEDTKE, CHRISTOPH ERNST,] 1741: Įrašas alumnų knygoje „Album Alumnorum Mensae Regiae Borusicae provincialis ex regia liberalitate adparatae inde a Cal. Ian. MDCCXXVIII“, *Ordnung und Album des königlich preussischen Provinzial-Freitischs*, Halè; AFSt: W XX/III/5.

- TIEDTKE, CHRISTOPH ERNST, 1747-12-12: Pakartotinis prašymas Slaptosios tarybos Dvasinių reikalų departamentui Berlyne dėl skyrimo į atsilaisvinusią Balėtų kunigo vietą, Berlynas; GStA PK: I HA, Rep. 7, Nr. 90 h, Pkt. 1239, [1r–2v].
- TIEDTKE, CHRISTOPH ERNST, 1757: *Das Opfer eines treuen Volcks vor das unschätzbare Leben und Wohlfeyn des Besten Königes wurde am 3ten Sonntage nach dem Fest der Erfcheinung Chriffti in der Stadt=Kirche zu Nauen vorgestellt und auf Verlangen dem Druck übergeben von Christoph Ernst Tiedtke, Pred. dafelbft.* Berlin, bey Christian Friedrich Voß, 1757.
- TIEDTKE, GOTTFRIED, 1749-06-28: Prašymas Prūsijos vyriausybei Karaliaučiuje skirti Lietuvių kalbos seminaro stipendiją, Karaliaučius; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 135 c, Nr. 77, 2r.
- TIEDTKE, GOTTFRIED, 1778-03-07: Prašymas Prūsijos vyriausybei Karaliaučiuje dėl leidimo likti kunigauti Viešvilėje, Karaliaučius; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 98 d, Nr. 84 d, 17r–17v [185r–185v].
- TilKK¹ – Tilžės vokiečių evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga, 1642–1652; EZA: 980/1719.
- TilKK² – Tilžės vokiečių evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga, 1653–1672; EZA: 980/1720.
- TilKK³ – Tilžės vokiečių evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga, 1673–1695; EZA: 980/1722.
- TilKK⁴ – Tilžės vokiečių evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga, 1695–1715; EZA: 980/1723.
- TilKK⁵ – Tilžės vokiečių evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga, 1716–1733; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm KB Ostpreußen 0108 (mikrofilmas).
- TilKK⁶ – Tilžės vokiečių evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga, 1734–1754; EZA: 980/1726.
- TilKK⁷ – Tilžės vokiečių evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga, 1755–1774; EZA: 980/1728.
- TilMK – Tilžės vokiečių evangelikų liuteronų bažnyčios mirties metrikų knyga, 1765–1795; EZA: 980/1776.
- TilSK – Tilžės vokiečių evangelikų liuteronų bažnyčios santuokos metrikų knyga, 1697–1766; EZA: 980/1762.
- TRIŠKAITĖ, BIRUTĖ, 2013: „Petro Gotlybo Milkaus prieraišai rankraštiniam žodyne *Clavis Germanico-Lithvana*“, *ALT* 15, 39–86.
- TRIŠKAITĖ, BIRUTĖ, 2018: „Keletas naujų duomenų apie Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminarą 1723 m.“, *Senoji Lietuvos literatūra* 46. *Pietizmo idėjos ir surinkimininkų raštija Prūsijos Lietuvoje*, sudarė ir parengė Žavinta Sidabraitė, 56–103.
- VelKK – Vėluvos evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga, 1703–1771; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm B 0855-2 (mikrofilmas).
- VelMK – Vėluvos evangelikų liuteronų bažnyčios mirties metrikų knyga, 1772–1803; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm B 0856-1 (mikrofilmas).

- VĖLSK – Vėluvos evangelikų liuteronų bažnyčios santuokos metrikų knyga, 1703–1771; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm B 0855-3 (mikrofilmas).
- WINTER, EDUARD, 1954: *Die Pflege der West- und Südslavischen Sprachen in Halle im 18. Jahrhundert. Beiträge zur Geschichte des bürgerlichen Nationwerdens der west- und südslavischen Völker*, Berlin: Akademie-Verlag.
- WITTENBERG, ERWIN, 2010: „Die Kirchenbücher von Piktupönen. Alles hat seine Zeit“, *Annaberger Annalen* 18, 175–178.
- ZINKEVIČIUS, ZIGMAS, 1990: *Lietuvių kalbos istorija 4. Lietuvių kalba XVIII–XIX a.*, Vilnius: Mokslas.
- ZM I–VII – *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch 1–7*. Auf der Grundlage der Sammlungen von Friedwald Moeller bearbeitet von Walther Müller-Dultz, Reinhold Heling und Wilhelm Kranz, Hamburg: Im Selbstverlag des Vereins [für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V. Quellen, Materialien und Sammlungen zur altpreußischen Familienforschung (QMS)], 2012–2014.
- ŽydKK – Žydkiemio evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga, 1747–1782; SächsStA, StA-L: 21962, Familiengeschichtliche Sammlungen des Reichssippenamtes, KBfilm 0080-1 (mikrofilmas).

Birutė Triškaitė

THE MIELCKE (MILKUS) FAMILY IN THE 17TH–18TH CENTURIES
IN PRUSSIAN LITHUANIA: A GENEALOGICAL RECONSTRUCTION

Summary

Involvement in Lithuanian language-related activities by two generations of the Mielcke (Lith. *Milkus*) family, who had been active in the Lithuanian cultural arena of the Kingdom of Prussia over a period of eight decades in the 18th century, started with Peter Gottlieb Mielcke (Lith. *Petras Gotlybas Milkus*, 25/10/1695, Tilsit [Lith. *Tilžė*] – 09/06/1753, Mehlkehmen [Lith. *Mielkiemis*]), a teacher at the Lithuanian Language Seminar at the University of Königsberg (1723–1725) who later served as an evangelical Lutheran priest in Prussian Lithuania, i.e. in Georgenburg (Lith. *Jurbarkas*, 1726–1735) and Mehlkehmen (1736–1753). The purpose of this article is to restore the missing links of Peter Gottlieb Mielcke's family and its four generations, paying attention to genealogical relations with well-known contemporaries, especially those who contributed to Lithuanian culture.

The genealogical reconstruction of four generations of the Mielcke family was based on primary authentic sources: the surviving church books of Prussian Lithuania, which are currently stored in the Evangelical Central Archives (Ger. *Evangelisches Zentralarchiv*) in Berlin and in the State Archives in Olsztyn (Pol. *Archiwum Państwowe w Olsztynie*), Poland. Microfilm copies from church books that had disappeared during World War II, which had been made before the war from the originals and are now kept at the Saxon State Archives in Leipzig (Ger. *Sächsisches Staatsarchiv, Staatsarchiv Leipzig*), were also used. In addition to the church

books, the author referred to various archival documents stored in the Secret State Archives Prussian Cultural Heritage Foundation (Ger. *Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz*) in Berlin. In restoring the subsequent generations of Peter Gottlieb Mielcke's descendants and attempting to find any traces of Lithuanian language-related activity, secondary sources were also used. The most important of these are the biographies of East and West Prussian priests written by Friedwald Moeller (1894–1964) and published in the book entitled *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch* (vol. 1–7, Hamburg, 2012–2014).

The conducted study led to the following conclusions: 1. Peter Gottlieb Mielcke was born in the family of Maria (?–after 1695) and Peter (?–after 1695) Mielcke, who were residents of Tilsit. His parents considered themselves Germans: their eight children were given German names, all of them were baptised in the German Church (Ger. *Deutsche Kirche*) in Tilsit, and his father's surname was recorded in the church's baptism register in its German form: *Mielcke*, *Mielke*. The maternal genealogical roots of Peter Gottlieb Mielcke in Prussian Lithuania, Tilsit, originate from the Engelbrecht family and date back to the 16th century.

2. The baptism register of the German Church in Tilsit indicates that Peter Gottlieb Mielcke had three sisters and four brothers: Johann Friedrich (1684–before 1687?), Maria Elisabeth (1685–after 1712), Johann Christian (1687–before 1691?), Anna Sophia (1689–?), Johann Ertmann (1691–?), Regina Dorothea (1693–?) and his twin Ernst Jacob (25/10/1695–15/12/1772). The marriage records of the same church reveal that the eldest sister, Maria Elisabeth, was married to Joachim Friedrich Pötsch (1677–after 1718), who was a merchant in Tilsit. They had at least three sons: Carl Friedrich (1708–before 1712?), Theodor (1709–?) and Carl Gottlieb (1712–?); it was probably Maria Elisabeth who also gave birth to the other three sons of Pötsch: Johann Friedrich (1714–?), Gottfried Bernhard (1716–?) and Gotthard (1718–?). Peter Gottlieb Mielcke's twin Ernst Jacob became a well-known merchant and entrepreneur, who was married twice. He and his first wife Anna Maria Rhode (1696?–before 1754) had four children: Maria Elisabeth (1726–?), Ernst Bernhard (1728–after 1746), Theodor Gottlieb (1730–?) and Johanna Christina (1732–?). His second marriage to Anna Maria Klein (?–after 1760) seems to have been childless.

3. Regina Louisa Schimmelpfennig (Lith. *Regina Luiza Šimelpenig*, 1702–1776), the wife of Peter Gottlieb Mielcke, was the kinship link between the Mielcke family and another famous contemporary – Adam Friedrich Schimmelpfennig (Lith. *Adomas Frydrichas Šimelpenigis*, 1699–1763), the priest of Popelken (Lith. *Papelkiai*) and one of the translators of the first Lithuanian Bible (Königsberg, 1735) to have been published, the editor of its second edition (Königsberg, 1755), a translator of hymns and a compiler of a classical Lithuanian hymnal (Königsberg, 1750). Regina Louisa was his sister and the daughter of the Piktupönen (Lith. *Piktupėnai*) priest Martin Schimmelpfennig (Lith. *Martynas Šimelpenigis*, 1668–1735), as well as the niece of the Skaisgirren (Lith. *Skaisgiriai*) priest Adam Friedrich Schimmelpfennig (Lith. *Adomas Frydrichas Šimelpenigis*, 1677–1740) – secondary sources allow making this claim. The letter written by Friedrich Mühlpfordt, the Senior Amtmann of Georgenburg, on 21 September 1726 states that the couple were married that year, most likely, in early autumn.

4. The marriage of Peter Gottlieb Mielcke to Regina Louisa Schimmelpfennig, which lasted for twenty-seven years, was blessed with six children – three sons and three daughters: in addition to Theodor Gabriel (Lith. *Teodoras Gabrielius*, 28/03/1728–19/03/1762), Christina Petro-

nella (Lith. *Kristina Petronėlė*, ?/02/1730–19/02/1799), Christian Gottlieb (Lith. *Kristijonas Gotlybas*, ?/?/1733–06/07/1807) and Daniel Friedrich (Lith. *Danielius Frydrichas*, 11/01/1739–21/03/1818), the couple also had two daughters: Maria Dorothea (Lith. *Marija Dorotėja*, ?/?/1730/1731–23/09/1807) and Eleonora Charlotta (Lith. *Eleonora Šarlota*, 14/02/1741–after 1753). The names of both daughters were entered in the baptism register of the Mehlkehmen Evangelical Lutheran Church (1736–1753) by Peter Gottlieb Mielcke himself: Maria Dorothea was mentioned more than once as a witness of the baptism of children of those belonging to the parish community, whereas Eleonora Charlotta was mentioned as a two-day-old newborn, whose baptism was registered on 16 February 1741.

5. Archival sources reveal that Theodor Gabriel, the eldest son of Peter Gottlieb Mielcke, who served as an evangelical Lutheran priest in Pillkallen (Lith. *Pilkalnis*), married Philippina Charlotta Rochau (1734–after 1764), the daughter of Johann Christian Conrad Rochau (?–1771), the Amsrat of Balgarden near Tilsit, in June 1755. This marriage established family ties between the Mielcke family and Johann Friedrich Domhardt (1712–1781), Philippina Charlotta's maternal uncle and the Councillor of Gumbinnen (Lith. *Gumbinė*) Chamber of War and Domains (Ger. *Gumbinner Kriegs- und Domänen Kammer*), who later became the first President of the East and West Prussian provinces, and was highly favoured by Friedrich II, King of Prussia (1712–1786, ruled in 1740–1786). The baptism register of the Pillkallen Evangelical Lutheran Church reveals that Theodor Gabriel and Philippina Charlotta had three sons: Theodor Gottlieb Christian (01/08/1756–16/04/1761), Friedrich Daniel (09/01/1759–after 1783) and August Benjamin Lebrecht (24/08/1760–?).

6. Peter Gottlieb Mielcke's daughter Christina Petronella, who was married to Daniel Hönigke (1702–1781), the Superintendent of the Diocese of Wehlau (Lith. *Vėluva*), had two children: Christina Juliana (before 15/06/1761–?) and Samuel Christian (08/03/1767–after 1795). Their birth is recorded in the baptism register of the Wehlau Evangelical Lutheran Church (1703–1771).

7. The church books of Szittkehmen (Lith. *Žydkiemis*) and Mehlkehmen make it possible to revise the information on the family of Daniel Friedrich Mielcke provided in secondary sources. He and his wife Louisa Juliana Schröder (1752–1810), the eldest daughter of Paul Schröder (1723–1796), the priest in Ballethen (Lith. *Balėtai*) and one of the contributors to Lithuanian hymnal of 1781, raised five children – two sons and three daughters: Friedrich Wilhelm Ferdinand (21/04/1771–28/11/1853), Charlotta Amalia (25/06/1772–after 1812), August Gottfried (01/12/1774–11/10/1837), Dorothea Henrietta (26/05/1780–05/04/1863) and Johanna Christiana (06/04/1783–25/11/1873). Their youngest daughter Louisa Juliana (23/06/1786–28/06/1786) died as an infant.

8. No data suggesting Peter Gottlieb's son, Christian Gottlieb Mielcke, who made the greatest contribution to Lithuanian culture from his family, was married has been found so far. The Pillkallen church books testify that Peter Gottlieb's daughter Maria Dorothea remained unmarried.

9. The family of Peter Gottlieb Mielcke also raised two sons of Regina Louisa from her first marriage to Tobias Tiedtke (1688–1725), the priest of Lappienen (Lith. *Lapynai*): Christoph Ernst (03/05/1722–after 1772) and Gottfried (08/11/1723–25/01/1791). The birth of both boys is recorded in the baptism register of the Lappienen Church. Regina Louisa mentioned her two

sons in appeals dated 1753. From 1741 to 1745, Christoph Ernst Tiedtke had been studying at the University of Halle and teaching there at the Lithuanian Language Seminar for some time. He mentioned that fact in the appeal to appoint him as the priest of Ballethen dated 12 December 1747. Incidentally, this is the only known source suggesting that lectures at the Lithuanian Language Seminar in Halle had been held longer than over the period of the 1740s, as has been previously assumed. Christoph Ernst Tiedtke never returned to his motherland but served as a priest in Brandenburg, in the church of the town of Nauen located near Berlin. His brother Gottfried Tiedtke studied at the University of Königsberg, attended its Lithuanian Language Seminar, and then served as a priest in Prussian Lithuania for the rest of his life.

10. All the boys who grew up in the family of Peter Gottlieb Mielcke – two stepsons and three sons, following the example of their father, perhaps also drawing from the experiences of all three uncles and their maternal grandfather, chose to study theology. All of them, except for the eldest stepson Christoph Ernst Tiedtke, studied at the University of Königsberg and then worked in Prussian Lithuania. All were ordained as evangelical Lutheran priests, except for Christian Gottlieb, who worked as a cantor in Pillkallen all his life. All of them were teachers at the Lithuanian Language Seminar at the University of Königsberg, and the eldest stepson taught at the Lithuanian Language Seminar at the University of Halle. At least one daughter, Christina Petronella, married a clergyman – Daniel Hönigke, the Superintendent of the Diocese of Wehlau. Through their involvement in compiling Lithuanian writings, the three sons left their mark on the history of the Lithuanian written language.

11. Some grandchildren of Peter Gottlieb Mielcke also studied theology; however, this trend had been steadily declining over time. No data suggesting his grandchildren were involved in Lithuanian language-related activities has been found. It seems that the number of descendants who had the surname *Mielcke* had also declined. On the other hand, the female grandchildren of Peter Gottlieb Mielcke married priests, including people who contributed to Lithuanian culture (e.g. Wilhelm Theodor Schimmelpfennig, Karl Wilhelm Otto Glogau), while his maternal great-grandchildren, already with other surnames, spread quite abundantly not only over Prussian Lithuania, but also further to the West and are being traced to the present day.

BIRUTĖ TRIŠKAITĖ
Senosios literatūros skyrius
Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
Antakalnio g. 6
LT-10308 Vilnius, Lietuva

Gauta 2019 m. birželio 20 d.

Raštijos paveldo tyrimų centras
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5
LT-10308 Vilnius, Lietuva
el. p.: birute.triskaite@gmail.com

ARCHIVUM

Lithuanicum 21, 2019

Leidžiamas kartą per metus / Annual

DAILININKAS

Alfonsas Žvilius

MAKETUOTOJAI

Nijolė Juozapaitienė

Saulius Juozapaitis

REDAKTORĖS

Irena Štikonaitė

Jūratė Sviackevičienė

KOREKTORĖ

Aldona Kaluinienė

Lietuvos
mokslo
taryba

ARCHIVUM *Lithuanicum*

21 tomo (2019) leidybą finansavo

LIETUVOS MOKSLO TARYBA pagal Valstybinę

lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024

metų programą (projekto finansavimo

sutartis Nr. S-LIP-19-12)

REDAKTORIŲ KOLEGIJA / EDITORIAL BOARD

ARCHIVUM *Lithuanicum*

Lietuvos istorijos institutas

Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius, Lietuva

www.istorija.lt/journals/archivum-lithuanicum/

Tel. (+370 5) 261 44 36

SPAUSTUVĖ / PRINTER

UAB Petro ofsetas

Naujoji Riononių g. 25C, LT-03153 Vilnius, Lietuva

Tel. (+370 5) 273 33 47

2019 12 03

Tiražas 250 egz.